

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 7

БЕОГРАД 1938 ГОДИНЕ

КЊИГА 3

XXXV РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 15 МАРТА 1938 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

СТЕВАН ЂИРИЋ

И

ПОТПРЕТСЕДНИЦИ:

ФРАЊО МАРКИЋ и ЈЕВРЕМ ТОМИЋ

СЕКРЕТАР

Др. ДРАГАН ДАМИЋ

Присутни г. г. Министри: Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић, Министар без портфеља др. Шефкија Бехмен, Министар правде Милан Симоновић, Министар пољопривреде Светозар Станковић, Министар шума и рудника Богољуб Кујунџић, Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Ј. Цветковић, Министар трговине и индустрије др. Милан Врбанић, Министар финансија Душан Летница, Министар грађевина Добривоје Стошовић, Министар без портфеља др. Михо Крек, Министар без портфеља Војислав Ђорђевић, Министар без портфеља др. Нико Новаковић, Министар физичког васпитања народа др. Вјекослав Милетић, Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Р. Чвркић, Министар просвете Димитрије Магарашевић.

ПОЧЕТАК У 10,15 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника XXXIV редовног састанка;

2 — Саопштење Указа Краљевских Намесника о именовану за сенаторе: Врбанића др. Милана, Министра трговине и индустрије; Куловеца др. Франа, Министра у пензији из Љубљане; Стевановића Милутина, штампара и новинара из Београда и Ђишића Хусеина, Претседника градске општине из Мостара;

3 — Саопштење о подношењу интерпелација народних посланика: Манфреда Паштровића на Министра финансија о потреби повећања чиновничких припадљености, и усвајање првенства; др. Ивана Јанчића и другова на Претседника Министарског савета и Министра иностраних послова о забрани објављивања њихових говора, држаних у буџетској дискусији о ресору Мини-

старства иностраних послова, на дан 9 марта ове године, и усвајање првенства; Војислава Лазића и другова на Претседника Министарског савета и Министра иностраних послова о ставу Краљевске владе по питању присаједињења Аустрије Немачкој, и усвајање првенства; Франа Зупанчића на Претседника Министарског савета и Министра иностраних послова о питању мера које је предузела Краљевска влада да се реши питање припадности Корушке, које је данас опет отворено, у корист наше државе, и усвајање првенства; Војислава Лазића на Министра унутрашњих послова о премештају среског начелника Среза подгорског из варошице Каменице у село Каменицу, и усвајање првенства;

4 — Молбе и жалбе;

5 — Одговор Претседника Народне скупштине Стевана Ђирића на кратко питање Мите Димитријевића, Мирка Комненовића и другова, народних посланика.

Говорници: Секретар др. Драган Дамић, Министар финансија Душан Летица, Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић (три пута), Министар без портфеља др. Миха Крек, Мита Димитријевић, Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (два пута).

Дневни ред: Наставак претреса и коначно усвајање у целини извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину и то:

1 — Наставак претреса и усвајање у појединостама предлога Финансијског закона за 1938/39 годину.

Говорници: Милан Мравље, Ото Гавриловић, потпретседник Народне скупштине Јеврем Томић (два пута), др. Мирко Косић (у име групе Народног радног клуба), Министар правде Милан Симоновић (два пута), Министар без портфеља др. Миха Крек, Миланко Милутиновић, Јован Здравковић, Милан Баџак (ради личног објашњења), Фран Новаковић, Милан Банић, Мирко Комненовић (у име групе Југословенског радикалног клуба), Јеремија Протић (у име групе Југословенске националне странке), Радисав Вучетић (ради личног објашњења), Милан Вукићевић (у име групе Југословенског клуба), потпретседник Народне скупштине Фрањо Маркић (осам пута), Борђе Јевтић, извештач већине др. Часлав Никитовић (три пута), претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (десет пута).

1 — На крају XXXV редовног састанка у прилогу отшампано је: Предлог Финансијског закона за 1938/39 годину; измене и допуне у предлогу Финансијског закона за 1938/39 годину (Министарство финансија — Буџетско одељење, број 3070/VII од 10 марта 1938 године и број 3226/VII од 14 марта 1938 године) и извештај Финансијског одбора са изменама и допунама X број 1131 од 13 марта 1938 године, од стране 1095 до 1153;

2 — Штампани експозе г. др. Мехмеда Спахе, Министра саобраћаја, — цифарски део — раздвојен народним посланицима пре почетка дискусије у пленуму Народне скупштине о предлогу буџета Министарства саобраћаја. —

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, имам част отворити XXXV редовни састанак Народне скупштине. Молим секретара г. др. Драгана Дамића да изволи прочитати записник претходног састанка.

Секретар др. Драган Дамић прочита записник XXXIV редовног састанка Народне скупштине.

Претседник Стеван Ђирић: Има ли ко од г. г. народних посланика какву примедбу на записник? (Нема!). Примедаба нема, записник је примљен. Изволите чути један Указ Краљевских Намесника о именовану нових г. г. сенатора.

Секретар др. Драган Дамић (чита):

У ИМЕ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА
ПЕТРА II
по милости Божјој и вољи Народној
КРАЉА ЈУГОСЛАВИЈЕ
КРАЉЕВСКИ НАМЕСНИЦИ

На основу чл. 50 Устава именују за сенаторе: Врбанића др. Милана, Министра трговине и индустрије, Куловеца др. Франа, Министра у пензији из Љубљане, Стевановића Милутина, штампара и но-

винара из Београда и Ђишића Хусеина, претседника градске општине у Мостару.

Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова нека изврши овај указ.

8 марта 1938 године

Београд

ПАВЛЕ, с. р.

Др. Р. СТАНКОВИЋ, с. р.

Др. И. ПЕРОВИЋ, с. р.

Претседник Министарског савета
и Министар иностраних послова,

Др. М. М. Стојадиновић с. р.

(Читање указа сви народни посланици саслушали су стојећи и пропратили узвизима: Живео Краљ! Живели Краљевски Намесници!)

Претседник Стеван Ђирић: Овај се Указ Краљевских Намесника узима на знање.

Изволите чути интерпелације за које се тражи првенство.

Секретар др. Драган Дамић (саопштава): Г. Манфред Паштровић, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра финансија о потреби повећања чиновничких припадљности и тражи да јој призна првенство (Види прилог).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч г. Министар финансија да се изјасни да ли прима тражено првенство.

Министар финансија Душан Летица: Част ми је изјавити да прима тражено првенство

Претседник Стеван Ђирић: Да ли и Народна скупштина прима тражено првенство? (Прима!) Објављујем да је тражено првенство примљено. Изволите чути даље.

Секретар др. Драган Дамић (саопштава): Г. др. Иван Јанчић и другови, народни посланици, упућују интерпелацију на г. Претседника Министарског савета и Министра иностраних послова о забрани објављивања њихових говора, држаних у буџетској дискусији о ресору Министарства иностраних послова на дан 9 марта ове године, и траже да јој се призна првенство. (Види прилог).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова г. др. Милан Стојадиновић да се изјасни о траженом првенству.

Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић: Част ми је изјавити да прима тражено првенство.

Претседник Стеван Ђирић: Да ли и Народна скупштина прима првенство? (Прима!) Објављујем да је и Народна скупштина примила тражено првенство. Изволите чути даље.

Секретар др. Драган Дамић (саопштава): Г. Војислав Лазич и другови, народни посланици, упућују интерпелацију на г. Претседника Министарског савета и Министра иностраних послова о ставу Краљевске владе по питању присаједињења Аустрије Немачкој и траже да јој се призна првенство (Види прилог).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч Претседник Министарског савета и Министар иностраних

послова г. др. Милан Стојадиновић да се изјасни о траженом првенству.

Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић: Част ми је изјавити да примам тражено првенство.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли и Народна скупштина тражено првенство? (Прима). Објављујем да је првенство за ову интерпелацију примљено. Изволите чути даље.

Секретар др. Драган Дамић (саопштава): Г. Фран Зупанчич упућује интерпелацију на г. Претседника Министарског савета и Министра иностраних послова о питању мера које је предузела Краљевска влада да се реши питање припадности Корушке, које је данас опет отворено; у корист наше државе и тражи да јој се призна првенство. (Види прилог.)

Претседник Стеван Ђирић: Има реч Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова г. др. Милан Стојадиновић да се изјасни о траженом првенству.

Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић: Примам тражено првенство.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли и Народна скупштина првенство по овој интерпелацији? (Прима.) Објављујем да је примљено првенство по овој интерпелацији. Изволите чути даље.

Секретар др. Драган Дамић (саопштава): Г. Војислав Лазнић, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра унутрашњих послова о премештају среског начелника Среза подгорског из варошице Каменице у село Каменицу и тражи да јој се призна првенство. (Види прилог.)

Претседник Стеван Ђирић: Има реч Министар без портфеља г. др. Михо Крек да се у име отсутног г. Министра унутрашњих послова изјасни о траженом првенству.

Министар без портфеља др. Михо Крек: Част ми је изјавити у име г. Министра унутрашњих послова да примам првенство по овој интерпелацији.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина првенство по овој интерпелацији? (Прима). Објављујем да је првенство примљено. Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар др. Драган Дамић (саопштава): Народnoj скупштини упутили су молбе и жалбе и то: Челиковић Миленко, Новковић Роса, Цветановић Светозар Гучак Иван, Бер Јован, Станић Драгомир, Малик Јулка, Прлог Ката, Лалић Антоније, Петровић Риста, Главичић Ањелика, Мирчић Владимир, Воркапић Славица, Гагић Драгутин, Јанковић Лепосава, Војановић Антоније, Детлингер Ружа, Јововић Савић, Павковић Лепосава, Николић Олга, Крстовић Јаков, Баста Боја, Мирковић Добросав Накићевић Вукосава, Војводић Драго, Вујичић Лена, Лукач Васо, Видовић Јелена, Николић Анка и Порент Марија, Крижић Илија, Перан Јозо, Миленковић Дамјан, Јовановић Ђорђе, Тодоровић Јован, Ковачић Себастијан, Милетић Јаков, Гаковић Милан, Крђић Милан, Марковић Миливоје, Караклајић Војислав, Боро-

ња Јово, Вулевић Крсто, Хорват Ловро, Поповић Петар, Колић Андрија, Кутлешић Петко, Пинтар Балтазар, Луперт Адела, Манић Софија, Рихтер Моц Ружа, Гавриловић Раде, Чохаџић Владимир, Крипин Огриц, Јовановић Ђорђе.

Претседник Стеван Ђирић: Све прочитане молбе и жалбе биће упућене Одбору за молбе и жалбе.

Господо народни посланици, пре прелаза на дневни ред имам част одговорити на једно кратко питање, које су ми упутили господа народни посланици: Мита Димитријевић, Мирко Комненовић и другови.

Питање гласи овако:

„У мировним уговорима изгубили смо нашу Словеначку Корушку. Наша делегација је онда доказала да је Корушка вековима била и остала наша национална покрајина унаточ свестраној систематске германизације која се тамо вековима спроводила.

Само због противне интервенције неких великих сила провозирао се плебисцит, у којем је Корушка припала Аустрији, а за Југославију је гласала тако јака мањина, да је, с обзиром на нарочите прилике у којима је се плебисцит обављао, његов резултат био нови доказ да је Корушка наша национална покрајина.

Данас можемо сматрати да Аустрија више не постоји као самостална држава.

Са немачким Рајхом који се је сада протегао на територију Аустрије, закључени ранији мировни уговори не постоје и не обавезују у томе питању ни Југославију ни Немачки Рајх.

Дакле, питање Корушке опет је отворено.

Наша је дужност као Народног претставништва да овом приликом подвучемо ово стање чињеница и да апелирамо на све интересиране и надлежне да корушко питање већ једном реше у корист Југославије по начелу националне правичности, које је начело, шта више, прокламовано говором вође трећег Немачког Рајха, господина Адолфа Хитлера, приликом присаједињења Аустрије Немачкој: Истовремено је од стране господина Хитлера такође прокламовано да претензије Немачког Рајха неће ићи даље нити изван граница Немачке националне припадности.

Тако је и овом чињеницом још више подвучена прва и основна чињеница, по којој стоји опет отворено питање Словеначке Корушке и чека своје праведно решење у духу њенога присаједињења Југославији, којој и припада по компактној словеначкој националности тамошњег становништва.

Изложивши све ово, част ми је молити господина Претседника Народне скупштине да ми на наредној седници, пре преласка на дневни ред, изволи одговорити на ова питања:

1) Сматра ли господин Претседник Народне скупштине да је потребно и важно да Народно претставништво Краљевине Југославије узме живи интерес у садашњој судбини Словеначке Корушке; која са ишчезнућем Аустрије као самосталне државе није везана никаквим међународним уговором за Немачку.

2) Сматра ли господин Претседник да је напустио један реалан моменат да подигне глас Народно претставништво Краљевине Југославије у циљу да надлежни међународни форуми сада по-

новно отворено питање. Словеначке Корушке реше у корист Југославије.”

Господо народни посланици, на прву тачку овог кратког питања имам част одговорити: да је догађај који је ово питање изазвао толико важан, да је сасвим природно да се Народно претставништво интересује за тај догађај и судбину наше браће која нису у нашој држави. (Опште бурно плескање.)

На другу тачку овог кратког питања имам част одговорити: да оно спада у делокруг Министарства иностраних послова и да ће наш Министар иностраних послова, Претседник Министарског савета господин др. Милан Стојадиновић, имати набрзо прилике, већ у Сенату приликом дебате о буџету Министарства иностраних послова, да да исцрпан извештај о овој ствари и да упозна Народно претставништво о свему шта Краљевска влада у овом погледу мисли. (Опште одобравање и плескање.)

Има реч народни посланик господин Мита Димитријевић.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, захваљујући господину Претседнику Народне скупштине на овако брзом одговору на ово моје кратко питање, ја у исто време изјављујем, да сам задовољан оваквим одговором господина Претседника Народне скупштине.

Допустите ми да, у вези са мојим питањем, констатујем ово: Прво, питање Словеначке Корушке у догађају присједињења Аустрије Немачкој, толико је значајно и историјски важно и по момент садашњи и по евентуалној перспективи, да овде са ове говорнице никада нисам осећао толику здруженост своју са левицом и са десницом као овога тренутка. (Одобравање.) Ја имам вере да ће водитељи наше спољне политике знати у овом важном питању да одреде свој правац и своје држање. Али, господо, гледајмо на ово питање трезвено.

Самом начину, самој одлуци Немачке, да присаједини Аустрију на бази принципа националности, ми у основи не можемо бити противни. Ми не можемо томе бити противни, јер би на тај начин демантовали сам тај велики принцип, који је највестраније био примењен приликом уговора о миру. Ми не можемо у основи негирати тај принцип националности, јер на бази тога принципа извршили смо и ми уједињење Срба, Хрвата и Словенаца у нашу државу. На бази тога националног принципа водила се кроз векове и сва наша национална борба, борба мале Србије са Турском царевином на југу и са царством Хабсбурга на северу.

Најзад, на том принципу водила се и борба Срба, Хрвата и Словенаца у Аустро-Угарској монархији за њихово самоодржање и самоопредељење. И ако је логично и праведно уједињење Срба, Хрвата и Словенаца у једну државу, као и Пољака и Чехословака, у њиховој слободној држави, а свих испод власти Аустрије, не може се, по тој истој логици, побијати тај национални принцип у садашњем присаједињењу аустријских Немаца Трећем Немачком Рајху.

Али, ово се питање ипак поставља дипломатски, и с много разлога са наше стране.

Дакле, ово је питање строго дипломатско.

Ми видимо како се са разних страна у дипломатском погледу манифестују поједине државе у

односу према томе питању. Ми видимо, да се једна велика држава, нама пријатељска, тако рећи сасвим дезинтересује у овом питању. Ми видимо, исто тако, да једна друга, нама суседна велика држава, и сад пријатељска нама, у прво време пледирајући за плебисцит господина Шушника, јамачно на бази римских протокола, у даљем моменту одобрава аншлус од стране Немачке. Видимо, господо, само једну државу која отворено и јасно држи став у овом питању, то је Француска.

Господо, има нешто што нас, Југославију, овде дубоко интересује. А то је, ако заиста постоји искрено и стварно пријатељство између Немачке и Југославије, ако заиста то пријатељство има реалне основе за будућност, у том случају стоји, дакле, отворено питање Словеначке Корушке. Оно стоји отворено баш у томе, што мировни уговор не обавезује ни Југославију нити Немачку, ма каквим уговором, ни односом, по којима би наша Корушка била везана за Немачку, како је била једним насилно извршеним плебисцитом везана за Аустрију.

Ми знамо врло добро да је тај плебисцит у зони В, у Корушкој провоциран, створен интервенцијом једне суседне велике силе која нам је у том времену била савезник, али не и пријатељски расположена. Ми знамо врло добро да је плебисцит био вршен на начин врло тежак и под страховито мучним приликама, ипак са јаким бројем мањине он је дао доказ, нов доказ, да је Словеначка Корушка наша национална покрајина.

Господо, сад се у пуној о обостраној лојалности може поставити питање овако: Изнад свега, у односима држава Југославије и Немачке поставља се обострано национални принцип, принцип националне припадности. Г. Хитлер, вођ немачког народа и државе Немачке, отворено је и свечано прокламовао да не постоји никаква тенденција нити претензија Немачке да иде изван граница немачке припадности. То би било завојевачко продирање. Исто тако г. Адолф Хитлер, вођ немачког народа и Трећег немачког Рајха, базира оправданост извршеног присаједињења Аустрије апсолутно на принципу националном, на основи којег дошао је природни и легитимни моменат да се ликвидира Аустрија, та Аустрија, која је била кроз векове мучилиштво за наше Словенство у разним словенским гранама. Господо, на том принципу националне припадности ја бих сада, више него икада, желео веровати у моћ убеђивања од стране Господина Претседника владе на одлучујуће факторе из Берлина. На бази таквог убеђивања, у атмосфери пријатељства између Југославије и Немачке, могло би се и у питању југословенске припадности Корушке доћи до позитивног решења. То би била стварна афирмација, потврда, југословенско-немачког пријатељства. Ја желим у томе успех Господину Претседнику владе.

Господо, и поред све наше политичке рабизијности и у парламенту и у земљи, ево, изјављујем да би баш на овоме питању требало наћи импулса и мотива да се створи једна национална концентрација нашега духа, са којом треба Срби, Хрвати и Словенци здружени у једну целину да буду спремни да приме овај догађај, а евентуално и друге, који могу у будућности да буду више негативни него што је овај. Унутрашња политика наше земље мора на бази задовољења свих националних, гра-

ђанских и политичких тежњи и права, да координира са нашом спољном политиком сад више него икада.

Господо, одмах ћу рећи да је компактно словеначки сав крај Рожне Долине од Дравограда до Бјелака испод Караванке ван сваког спора. Исто тако поставља се и питање Градишчанских Хрвата на граници Мађарске северно од Блатног језера.

Господо, ја врло добро знам да је писање „Словенца“ овог пута изишло из оних уских партијских обзира како је у другим питањима лист „Словенац“ јуче и прекјуче давао такве узбудљиве вести из појединих крајева Словеније да ми морамо закључити о великом узбуђењу код Словенаца поводом овог догађаја и поводом судбине словеначке Корушке. „Словенац“ саопштава да се из Корушке од такозваних Немчура прети да ће и Београд требати ускоро да рачуна са догађајима који се решавају тамо и да ће Београд морати дежавуисати Господина Корошца који се досада борио за чување словенских имања од куповања од стране Немаца.

Господо, ја завршавам овим речима: Моменти историски дођу и прођу. У тим моментима манифестује се величина и висина политичкога става једног државника и дубина политичкога смисла, воље, мудрости и акције. Ево дошао је један такав моменат да се наше пријатељство са Немачком покаже и на делу, баш на принципу националном прокламованом од стране вође Рајха г. Адолфа Хитлера.

Најзад, господо, да речем и ово. Овог часа добио сам од једног мог друга Словенца посланика да прочитам овде једну депешу која му је стигла јутрос из Марибора. Ево чујте: „Све словенске вође у Корушкој затворене су, одавде полази и сутра ујутру долази у Београд Корушка делегација да се представи Народној скупштини“. То је сутра. Ово указује Краљевској влади и сав потрес који је наступио међу Словенцима свуда.

Завршујући свој говор ја овде изјављујем поново да сам задовољан начином како је Господин Претседник Народне скупштине на моје упућено питање овде дао свој одговор. У толико више његов одговор је од важности, што га свакако није могао дати без сагласности са Господином Претседником владе (Пљескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, прелазимо на дневни ред. На дневном је реду: Наставак претреса у појединостима извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину и то:

Наставак претреса предлога Финансијског закона за 1938/39 годину.

Реч има народни посланик г. Милан Мравље.

Milan Mravlje: Gospodo narodni poslanici, pre koji dan iznesene su u ovom visokom Domu nestvarne i neistinite tvrdnje o radu sokolske organizacije uopšte, a osobito one u Dravskoj banovini. Ne mogu da shvatim, kakve je ciljeve imao onaj, koji je napadao Soko, ali je moja dužnost, da se pozabavim time, što su kod toga imali u vidu oni, koji su mi dali podatke.

Gospodo narodni poslanici, ako smo mi zaista svi zajedno istinske pristalice narodnog i državnog

jedinstva, onda moramo biti takode svi bez izuzetka sposobni da zauzmemo podjednako stanovište i sada, kada je nastupio jedan član visokog Doma i neosnovano napao celu organizaciju, koja mora da bude sveta nama svima, ne zbog njezinog imena, zbog njezine istorije, nego zbog njezinog toliko uspešnog i korisnog delanja. Ovo stanovište mora da nas udruži sve bez iznimke, kako one na strani vladine većine tako i one u opoziciji. Kao član Sokola bio sam duboko uvreden, da mogu članovi ove Skupštine, čija se ogromna većina sa ponosom naziva sokolskim imenom, čutke preći preko takvog jednog nečuvanog dela. Radujem se što je barem Ministar za fizičko vaspitanje naroda g. dr. Miletić pokušao da zauzme pravo stanovište. Aki bi se neko usudio da napadne našu narodnu vojsku, osudio bi ga čitav narod! Isto treba da se desi i onome koji napada naše Sokolstvo, koje pretstavlja danas snagu i napredak naroda u miru isto onako kao što ga pretstavlja naša vojska u ratu.

Značajno je što Jugoslovensko sokolstvo napada g. poslanik u isti mah kada hoće da učvršćuje državno i nacionalno jedinstvo. Da li zaista može neko od vas da sebi pretstavi da bi naše sokolstvo onamo, gde je njegov izvor i gde je žarište jugoslovenske državne i nacionalne svesti već 75 godina, gde su Sokoli u Austriji zbog svog odrešitog jugoslovenskog stava punili tamnice, i u balkanskom i svetskom ratu popunjavali dobrovoljačke legije, sada posle 20 godina uspešnog delanja u sopstvenoj državi, mogli da napuste osnovnu misao sokolstva: Delanje za našu državnu zajednicu.

Gospodo narodni poslanici, ovo se htelo njime prikazati ovde u Narodnoj skupštini, a moja je namera da pobijem to, uprkos tome da je to za sokolsko delanje sasvim nepotrebno. Ali činim to zato što bi se zbog potpunog ukinuća štamarske slobode mogao rad sokolstva u Sloveniji zlonamerno falsifikovati i mogle bi mu se praviti opet nove prepreke u njegovom radu. Optužba protiv sokolstva nije ni na čemu osnovama, ona je zlonamerno falsifikovanje činjenica, zločin protiv sokolstva.

Kako je duboka državljanska svest sokolstva u Sloveniji svedoči baš činjenica da sokolstvo baš onamo sa herojskim samopregorom istraje na starom i oprobano putu uprkos tome što mu je sada rad kudikamo teži nego u bivšoj Austriji. Ta niko sa zdravom pameću ne bi mogao da zameri sokolstvu da izvodi konsekvencije iz toga što se sa sviju strana, Vladinih i crkvenih, proglašuje njegov rad kao štetan. Srećom ima sokolstvo u Sloveniji iza sebe 75-godišnju borbu sa apostolskom habsburškom Austrijom. Sokolstvo ne očekuje pohvale i samo zna šta je pravo i sada u sopstvenoj državi. Sokolstvo zna uzrok zašto se posle 20 godina uzornog dobrovoljnog delanja i učvršćivanja našeg zajedničkog doma iznenada našlo pod istim bičem, pod kojim je patilo u Austriji. Apsurd, koji nije mogućan ni u jednoj državi!

Poznato vam je da je prvo sokolsko društvo u Austriji t. j. u Pragu, bilo osnovano 1862 godine i da je već naredne godine osnovan u Ljubljani Južni Soko, matica svega Jugoslovenskog sokolstva. Da li ste već zaboravili da je nekoliko decenija kasnije osnovan uz pomoć čitave habsburške vladavine »Orao« kao politička i verska organizacija, avangarda Korošćeve Slovenske ljudske stranke, jedino zato da paralizira Jugoslovenstvo i nacionalnu slobodu koju je propagirao i za nju radio naš Soko.

Svima vama je poznato, gospodo narodni poslanici, šta je sve činila u ono vreme Korošćeva Slovenska ljudska stranka protiv Jugoslovenskih nacionalista a naročito protiv pristalica Sokola.

Mnogo toga ja sam već izneo s ovoga mesta, a danas ću vam pročitati iz brošure, koju je izdala Korošćeva klerikalna stranka povodom ubistva Franca Ferdinanda Habsburškog 1914 godine, jedan interesantan pasus. Evo šta kaže ova brošura o Jugoslovenskoj ideji i o Jugoslovenskim nacionalistima i njihovoj akciji:

»Atentat — plod zavere. U tom pogledu vlada jedinstveno mišljenje: Atentat je bio zasnovan i zaključen u dalekosežnoj velikosrpskoj zaveri čiji konci vode u Beograd. Obadvojica napadača bili su Srbi, oba su priznali da su radili iz nacionalnih pobuda; — dakle to je greh ako neko nešto radi iz nacionalnih pobuda, — oba su duže vremena živeli u Beogradu i bomba je beogradskog porekla. Sve ovo dosta jasno govori.

Osim toga istrage koje su povedene u Sarajevu donele su mnogo dokaza o tome. U stanu atentatora Principa nadenno je 2.000.— kruna i više dokumenata koji ga terete. Kod aretiranih osoba nadenno je raznih velikosrpskih pamfleta i drugih štamparskih stvari. Danas niko ne sumnja da uistinu postoji velikosrpski pokret koji teži za tim da se otepe od Austro-Ugarske monarhije pojedine pokrajine a naročito Bosna i Hercegovina te da se prisajedine Srbiji.

Tek sada vidi se kako je opasan put kojim u najnovije vreme ide tako zvani jugoslovenski narodni pokret koji nije daleko od gore navedenog veleizdajničkog pokreta i kako su imali pravo krugovi i štampa Slovenske ljudske stranke koja je od samog početka otvoreno i odlučno ustala protiv njega te ozbiljno upozoravala slovenačku javnost na taj pokret a naročito omladinu.«

Evo, gospodo narodni poslanici, pod takvim prilikama moralo se boriti sokolstvo i jugoslovenstvo protiv austrijske politike partije g. dr. Korošca za vreme Austrije. U Austriji imao je »Orao« svu zaštitu, potporu i pomoć svih vlasti, dok je bio Soko izdajica, što je i zaista i bio za Austriju i austrijakante. Kada je nastala Jugoslavija, pobedila je sokolska i jugoslovenska misao i niko nije očekivao, da će se neko usuditi da postavi zahtev za obnovu crno-žutog »Orla« u Jugoslaviji i to čak posle 6 januara 1929 godine. U slobodnoj državi nije moglo biti mesta za ove dve organizacije: za jugoslovensku i protivjugoslovensku. Za poslednje dve godine ipak se to dozvoljava zbog principijelne neusmerenosti naše unutrašnje politike. Jasno je, da mora dolaziti do trvenja u onim krajevima, gde hoće organizacija sa protivjugoslovenskom, protivslovenskom, protivnarodnom usmerenošću i koja ima svoju centralu van granica naše države, da goni Sokolstvo, eminentno narodnu organizaciju. Katolička akcija i pod njenim uplivom stojeća javna vlast u Dravskoj banovini vode i sada otrovnu hajku protiv Sokola, koju dakako ovde u Beogradu zbog zakona SKJ, koji je na snazi prikazuju u sasvim drukčijem svetlu, nego što je izvode u praksi u Dravskoj banovini. Da navedem primer.

Svakome je poznato, da je Ban Dravske banovine doneo predlog o raspuštanju sokolskih društava u Sloveniji ili predlog za naimenovanje komesara župnim i društvenim upravama. Kada je Savez SKJ, obavestio o tome, intervenisao kod Ministra

za fizičko vaspitanje naroda g. dr. Miletića, na njegovo pitanje odgovorio je Ministar dr. Miha Krek: »Decidirano izjavljujem, da to nije u nameri, pa se i ja sam ne slažem s time, pošto bi bilo protiv zakona«. Ali, gospodo narodni poslanici, nije vama poznato, da je organizacija Katoličke akcije, tj. udruženje »Kršćanska šola« (»Hrišćanska škola«) na svojoj velikoj skupštini u Ljubljani 3 maja 1936 godine donela rezoluciju, koja u 10 tački kaže ovako: »SKJ još uvek istraje na Tyrševim, od katoličkog episkopata Jugoslavije osuđenim vaspitnim načelima. Hrišćanski roditelji zato tražimo, da se izmeni zakon o SKJ i Soko opet postane slobodno udruženje«. Ovoj su skupštini prisustvovali lokalni vladini, crkveni i laički krugovi, čiji je duhovni vođa u okviru katoličkih organizacija u Sloveniji gospodin Ministar dr. Miha Krek, a eksponent u Beogradu g. Ministar unutrašnjih dela.

Ovim objašnjenjem objasnio sam vam prividno neshatljivo pitanje, kakvi su motivi merodavni za napade na sokolstvo.

Javna vlast u Sloveniji nastoji da dokaže u Beogradu, kako i ona podupire sokolski pokret. Zato bi bilo neoportuno, da nastupi u Parlamentu protiv sokolstva u Sloveniji kakva ličnost iz Dravske banovine, pa je zbog toga morao doći neko drugi da izvrši svoje krvničko delo protiv sokolstva. Konstatujem, da taj nastup nije bio nimalo sokolski. Ali svaki narodni poslanik zna da se ne može ujedno služiti na dve strane: Tyrševoj sokolskoj misli i ispunjavati naređenja i upute katoličkog episkopata, koji je anatemisao Tyrševu misao.

Kako vlast u Sloveniji podupire sokolski pokret, neka vam objasni jedna jedina činjenica: na osnovi zakona SKJ i Finansijskog zakona imaju sve banovine da umetnu u budžet jednu odgovarajuću sumu za napredak sokolstva. Kraljevska banska uprava u Ljubljani do sada je uvek izvršila ovaj zadatak te i za budžetsku godinu 1937/38 umetnula u proračun sumu od 260.000 dinara pod imenom »pomoć za Sokolstvo, sport i trezvenjački pokret«. Budžetska je godina završena, budžetska je suma sem malog jednog iznosa, oko 30 hiljada, iscrpljena, ali od 5 župa i 300 sokolskih jedinica u Sloveniji nije ni jedna primila ni prebijenu paru. Kuda ode za Sokolstvo određeni novac? Prema skupljenim podacima opravdano je, da ova suma ode za pomoć ilegalnim organizacijama, za obnovljene organizacije zakonito raspuštenog »Orla«, za orlovski stadion, koji je sada vlasništvo ljubljanskog episkopa, odnosno društva sveštenika, dalje klerikalnom sportskom klubu »Planini« i klerikalnom sportskom udruženju »Maratonu«. Ako neko sumnja u istinitost ove tvrdnje, neka izdejstvuje službeni izveštaj bana Dravske banovine o podeli ove sume. Ovaj će zvanični izveštaj svima otvoriti oči u kakvim nesnošljivim i nedopustivim prilikama puštamo da živi Sokolstvo u Dravskoj banovini.

Gospodo narodni poslanici, u godini 1936/37 doneseni su od Banske uprave u Ljubljani u vremenskim intervalima ovi predlozi: 1 — da se ukine zakon SKJ; 2 — da se ima da izmeni osoba starešine SKJ, a mi svi znamo ko je starešina SKJ; 3 — da se izda ovlašćenje o raspustu Sokolskih udruženja u Sloveniji; 4 — da se izda ovlašćenje o postavljenju komesara sokolskim župama i udruženjima u Sloveniji.

I, gospodo, poznato vam je, da je došao g. dr. Korošec na vlast među ostalim i sa ovim velikim za-

dacima koje mu je dao politički katolicizam, — kako naziva moj poslanički drug Cvetić klerikalizam, 1. da pošto-poto sprovede konkordat; 2. da pošto-poto rasturi Soko Kraljevine Jugoslavije.

Kako je Sokolstvo u Sloveniji reagiralo na ove namere? Još više je zagrlilo svoje organizacije, skupilo svoje redove za vaspitavanje u državljanskoj svesti, u ljubavi prema Kralju, narodu i državi. Zato se i narod odužio toj svojoj organizaciji i zavoleo je još više i ostala mu je najveći ponos i zadovoljstvo. Prošle su godine svesokolske priredbe pokazale ovu povezanost naroda sa Sokolstvom. Protivnici su pak nemilosrdno nastavili sa još jačom hajkom. Za svoj patriotski rad Sokolstvo mora da podnosi sve udare poniženja, uvrede, a sokolski radnici materijalnu štetu i premeštanja. Da bi Sokolstvo dalo povoda za gore pomenute mere počelo se brahijalnim napadajima protiv pripadnika Sokola, te paljenjem sokolske imovine.

Mesne školske vlasti prave sokolskim udruženjima takve smetnje, da ne mogu vršiti fizičko vaspitanje u školskim vežbaonicama. Premešteni su već svi župski i društveni načelnici i načelnice, koji su u državnim ili samoupravnim službama. Zabranjuju se veliki župski sletovi na našoj narodnoj granici, daci- ma narodnih i srednjih škola zabranjuje se nošnja sokolskih znački, iz škola je izbačen sokolski pozdrav „Zdravo“, zaplenjuje se sokolska štampa u crkvama i kod verskih obreda, kleveta se Sokolstvo i pozivaju se deca i roditelji u verska udruženja. Ovim nečuvenim pritiskom uspe- li su da umanje broj sokolskih pripadnika u Sloveniji za kakvih 10.000 i župe su morale da raspuste oko 30 udruženja i četa. Ali njihov cilj da unište sokolsku organizaciju nisu postigli. Soko u Sloveniji ima staro i uzorno vodstvo i odličnu disciplinu. Uprkos svemu što sam naveo nigde nije Soko dao povoda za izgrede, Soko nije dao da bude poveden na političko polje i nije vraćao milo za drago. Diviti se moramo državljanskoj svesti te odlične nenadomestive organizacije. Kako je teško bilo zadržavati mladu krv u sokolskim legijama, kad su ih psovali Dravobancima, izdajicima slovenačkog jezika i kukavicama, a da nisu išli na ulicu da se politički razračunavaju.

Nameravano postupanje protiv Sokola nije bilo dakle osnovano u držanju Sokolstva. Sokolstvo je trebalo da bude rafiniranim načinom izazvano. Dana 11 juna 1937 godine zapaljen je muzički paviljon Ljubljanskog Sokola u vrednosti od 80.000 dinara. Službenim komunikom Kraljevske banske uprave i istragama htelo se označiti Soko kao krivca. Koliki samopregor moralo je podnositi Sokolstvo.

Pripadnici nacionalnih organizacija na Rakeku sa sokolskim udruženjima na čelu hteli su u jesen 1937 god. otkriti dostojan spomenik Kralju Aleksandru I Ujedinitelju. Protivnici sokolske organizacije hteli su da tom prilikom uprizore razračunavanje pred najvišim predstavnicima vlasti. Službene vlasti tražile su od pripremnog odbora da mora pozvati na otkriće Kraljevog spomenika i ilegalnu organizaciju „Slovenačkih fantova“. Za sokolstvo bila bi ovo vešto nameštena klopka. Sokolska župa Ljubljana I izdala je tim povodom ovaj cirkular:

„Br. 3064/1116

Svim udruženjima i četama!

Okružnicom od 3-IX-1937 g. br. 2942/2072 obavestili smo župske jedinice, da sokolstvo Sokolske župe

Ljubljana neće učestvovati kod otkrivanja spomenika Viteškom Kralju Aleksandru I Ujedinitelju 5 septembra 1937 g. na Rakeku.

Da se i bratske jedinice upoznaju sa uzrocima ovog zaključka, javljamo vam, da je župski izvršni odbor na sednici 3-IX-1937 g. temeljito rasmatrao učešće sokolstva u položaju koji je nastao, i konačno doneo jednoglasni zaključak, da sokolstvo sokolske župe Ljubljana ne učestvuje kod otkrivanja spomenika Viteškom Kralju Aleksandru I Ujedinitelju 5 septembra o. g. na Rakeku, a to iz ovih za sokolstvo vanredno važnih razloga:

1) Još od vjkada, a osobito još posle poznatih događaja u Sloveniji meseca juna o. g. Sokolstvo je osobito na teritoriji naše župe predmet neprijateljskih i neosnovanih napadaja Sokolstvu protivnog elementa.

2) Kraljevska banska uprava Dravske banovine u svojim zvaničnim izveštajima o tim događajima još pre konačnog pročišćenja, dakle već unapred svalila je krivicu za ove događaje na Sokolstvo, premda je čitavoj javnosti, a svakako i Kraljevskoj banskoj upravi poznato, u kojim krugovima treba da se traže oni koji su prouzrokovali ove izazivajuće događaje. Tako je bilo onda, kada je zapaljen sokolski paviljon na vežbalištu Ljubljanskog Sokola 11 juna o. g.

3) Izazivajuće nastupanje „slovenačkih fantovskih otseka“ kao i žalosni događaji prilikom javnih vežbi naših župskih jedinica, pokušaj zapaljenja sokolskog Doma u Mengšu u noći od 2 na 3 jula o. g. napadaji protiv sokolstva u Semiču i Dobovi, gde beše sokolsko članstvo predmet krvavih i organizovanih napadaja iz krugova »Katoličke akcije« doveli su članstvo Sokola u zategnuto stanje, koje obećava najodlučniji otpor protivu izazivajućim i dušmanskim delima Sokolstvu smrtno neprijateljskog elementa. Osobito u Ljubljani moralo je sokolstvo od juna meseca o. g. na ovamo zauzeti oštro stanovište samoodbrane protiv terora i pretnji svojih neprijatelja.

4) Župska je Uprava znala, da će Sokolstvo kada god bude izazvano od elemenata iz nenarodnog područja učiniti korake samoodbrane. Ali župskoj je upravi isto tako poznato, da bi bili takvi naši koraci samoodbrane izričito zaželjeni sa izvesne strane te bi poslužili kao povod za nova gonjenja, pa čak i raspuštanje sokolskih organizacija na području naše župe i cele Dravske banovine, što je stalni cilj „Katoličke akcije“ i pod njezinim uplivom stojeće javne vlasti u Sloveniji.

5) Pretsednik odbora za podizanje spomenika G. Tavčar obavestio je upravu župe, da su na svečanosti otkrivanja spomenika pozvata i prosvetna udruženja sreza Logatec, da su udruženja prijavila učestvovanje članova u uniformi „slovenačkih fantova“ i sa zastavama, a te zastave su zastave bivšeg raspuštenog „Orla“. Ovo je starešinstvu župe trećeg ovog meseca potvrdila i uprava policije.

6) Iz pouzdanih izvora doznali smo, da su „slovenski fantije“ za ovu priliku mobilizovani i iz svih ostalih krajeva Slovenije, premda ih odbor nije pozvao. Proslava na Rakeku spremna je dakle u osobitim okolnostima.

7) Sreski načelnik u Logatcu pitao je pretsednika odbora g. Tavčara, kao što je ovaj i saopštio župskoj upravi, što će da učini nacionalna javnost, ako budu pristalice JRZ klicale Dr. Korošću „Živeo voda slovenačkog naroda“, a g. Tavčar da je odgovorio: „Nacionalni element, koliko su mi poznate prilike ovdašnjeg

stanovništva, klicaće: „Dole Korošec!” To tvrdimo sa osamdeset procenata sigurnosti!”

Svi ovi podaci bili su poznati Župskoj upravi pa je za to župski stručni odbor još 1 ovog meseca podneo župskoj upravi predlog, da sokolstvo ne može učestvovati kod otkrivanja spomenika, ako budu učestvovali kod ove proslave i „Slovenski fantje” u uniformama, da će biti vredan karakter svečanosti, osećaj pijeteta prema Blaženopočivšem Viteškom Kralju Aleksandru Prvom Ujedinitelju, da će biti vredani čast i ponos sokolstva i njegovo dostojanstvo, što sve mora sokolstvo da spreči svim sredstvima.

9) Uprava policije u Ljubljani pozvala je 3-IX na saslušanje zbog te proslave starešinstvo sokolske župe i to: dr. Josipa Pipenbahera, i njegove zamenike ing. Lado Bevca i Bogomira Kajzelja. Policija je pitala predstavnike župe, kakvo jemstvo daje sokolska župa, da će se proslava na Rakeku izvršiti u miru. Predstavnici župe izjavili su, da je takvo jemstvo stvar policije, dok sokolstvo već po svome ustrojstvu, karakteru i duhu nikad još nije dalo povoda za izgrede, osobito u takvim prilikama.

Župskoj upravi bilo je poznato, da je odbor za podizanje spomenika pismeno intervenisao kod Sreškog načelstva u Logatcu, da se učestvovanje „Slovenskih fantova” u uniformama i sa biv. orlovskim zastavama zabrani, što nije urađeno.

10) Sokolska župa Ljubljana doznala je iz verodostojnih izveštaja, da ima Kr. banska uprava u Ljubljani izveštaj, da sokolstvo na Rakeku „nešto priprema”. Protiv ovakvih optužbi odlučno se ograđujemo i odbijamo te insinucije. U njima vidimo opet nameru, da se sokolstvo po poznatoj praksi komunističke Kraljevske banske uprave u Ljubljani već unapred označuje kao krivac eventualnih izgrede, koje bi mogli da prouzrokuju jedino sokolstvu protivni elementi.

11) Uprava policije saglasila se već 3 ovog meseca, dakle još pre župskoga zaključka, sa namerom odbora za podizanje spomenika, da se proslava odloži.

12) Župski izvršni odbor zaključio je s obzirom na sve pomenute činjenice i osobite okolnosti, da sokolstvo ne učestvuje na toj proslavi:

a) Pošto načelno ne može imati nikakvih dodira sa „Slovenačkim fantovskim odsecima” jer je to ispod časti sokolstva. Sokolstvo nema straha od sretanja s njima, ali je u sadašnjim prilikama nemogućan svaki dodir sa ovom organizacijom i već unapred izazivački.

b) Jer sokolstvo nije imalo baš nikakvo jemstvo, da bi se pietetski akt otkrivanja spomenika Blaženopočivšem Viteškom Kralju Aleksandru I Ujedinitelju izvršio sa potrebnim dostojanstvom.

c) Jer sokolstvo nije imalo jemstvo, da bi bili očuvani sokolska čast i ugled.

č) jer je bilo u okolnostima, u kojima se spremala ova proslava, sasvim sigurno da se hoće sa izvesne strane ova nacionalna proslava promeniti u političko razračunavanje,

d) jer je bila Župska uprava uverena, da će neizbežni izgredi imati za sokolstvo nezgodne posledice, u prkos tome što sokolstvo uopšte nikad ne može da daje povoda za izgrede.

13) Izvršni odbor župe je istovremeno zaključio na svojoj sednici, da će se sokolstvo jednom drugom prilikom pokloniti pred spomenikom Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja na Rakeku.

Župska uprava odmah je posle izvršenog zaključka poslala ljubljanskom dnevniku „Jutro” za objavu 4 o. m. ovo obaveštenje: „Ljubljanska sokolska župa

obaveštava sva udruženja i pripadnike, da neće učestvovati kod otkrivanja spomenika Blaženopočivšem Viteškom Kralju Aleksandru I Ujedinitelju 5 o. m. na Rakeku.

Odbor za podizanje spomenika zaključio je u subotu 4 ovog meseca na Rakeku, da se svečano otkrivanje spomenika odlaže.

Obavestite o tome svoje članstvo!
Zdravo!»

Ovo obaveštenje nije izišlo u „Jutro” pošto je zabranjeno od cenzure. Jer smo to predviđali, obavestili smo o tome zaključku sve naše jedinice posebnom okružnicom koju gore navodimo.

Da izbegne nedogledne posledice, sokolstvo je sa teškim srcem donelo rešenje, da će se svih pet župa Dravske banovine 24 aprila 1938 godine samostalno pokloniti pred ovim spomenikom. Premda je bilo sve ovo poznato vlastima, Banska je uprava ipak denunciirala sokolsku upravu u Beogradu kao izazivača, prouzročitelja nereda, kao nepatriotsku organizaciju, koja ruši narodno i državno jedinstvo.

Podjednaku nameru imala je i proslava 1 decembra 1937 godine. Sokolska Župa Ljubljana izdala je tom prilikom okružnicu br. 3614-1160 od 23 novembra 1937 godine kojom poziva sokolske jedinice, da proslave 1 decembar prema primljenim uputama potpuno samostalno. Za takvo stanovište dala je sokolstvu razlog okružnica, koja je izdata od merodavne strane idejnih protivnika sokolstva od 29 oktobra 1937 god. cr. 13-37, a koja glasi:

„Do sada smo primećivali, da su proslavama narodnih i državnih praznika gotovo svuda upravljali razni nama protivni ljudi, te su ovako često zloupotrebljavali ove proslave i svoje namere. Ne možemo podnositi, da bi na primer udruženje, koje uzurpira sebi pravo na takve proslave, komandovalo svima, pa čak i vlastima i upotrebljavalo ih kao svoju pripregu. Još manje možemo da se izlažemo opasnosti, da bi kakvo takvo udruženje naše funkcionere i predstavnike vlasti, koje ne učestvuju kod njihove proslave, zatim denunciiralo kao protivdržavne elemente. Da ovo izbegnemo nalažemo našim organizacijama ovo, — a to je bila sve proslava opštinskih organizacija Jereze u Dravskoj banovini, — posetite odmah našeg predsednika vaše opštine i recite mu da mora predsednik opštine odmah sada pozvati na sastanak sve organizacije i udruženja, koje imaju da se sporazumeju o proslavi narodnog praznika na dan 1 decembra o. g. Ova proslava mora da bude održana pod vodstvom predsednika opštine, tako, da će proslava biti zaista zajednička stvar svih staleža i slojeva i svih organizacija. Udruženja, pozvana od predsednika opštine na saradnju, koja neće da učestvuju, neka idu svojim putem, ali predsednik opštine takvim neće moći dozvoljavati kakve osobite povorke ili nešto slično. Predsedništvo opštine daje dozvole za povorke i proslave. I povorka ima da se izvrši pod vodstvom predsedništva opštine po programu, kakav su sastavili oni koji hoće saradivati. Gde ima pored opštinskog ureda još neki drugi ured ili vlast (sresko načelstvo, sud, poreski ured, pošta, vojništvo, finansijska kontrola, žandarmerija, škola itd.) ovakve proslave svakako moraju da se održe, dok ih za mala mesta ne preporučujemo.

Moramo biti svesni, da smo mi većina i da moramo mi odlučivati, kako imaju da se proslave narodni i državni praznici. Baš zbog toga mora većina (po našim predsednicima opština) uzeti vodstvo takvih proslava u svoje ruke. Moramo da nastupimo samo-

svesno i ne možemo da podnosimo da bi bilo ko umanjivao naš prestiž. Sav program mora da bude do najmanje sitnice proučavan, da se ne obrukamo. Kako ima pozivnica da bude opremljena, još ćemo vas izvestiti. Reprezentovati moramo tako, da nam niko neće moći ništa prebacivati”.

Dok klerikalci svih 20 godina nisu proslavljali prvi decembar, gospodo narodni poslanici, vidite šta se sad radi.

Svakome je poznato, da je Sokolstvo još 1918 godine samo od sebe proglasilo prvi decembar kao sokolski praznik, koji je osobito u Dravskoj banovini kroz celo doba u sokolstvu osobito svečano svetkovan po rasporedu, koji je uvek određivan od uprave Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije u Beogradu.

Potpredsednik **Jevrem Tomić**: Gospodine poslanice, skrećem Vam pažnju da imate na raspoloženju još svega dva minuta.

Milan Mravlje (nastavlja): Ove godine nenarodnom je elementu u Sloveniji bila potrebna legitimacija za patriotizam i desilo se prvi put, da je rešio da izvrši zajedničku proslavu prvog decembra, da onemogućiti tradicionalne sokolske proslave. Jer je Sokolstvo postupilo prema uputama Uprave Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije, Kraljevska banska uprava i sada je odmah zvanično javila u Beograd da Sokolstvo nije proslavilo praznik. Protivnici Sokola na najvišim mestima upotrebe svaku priliku, da lažnim izveštajima na najvišim mestima prikažu sokolski rad u Sloveniji kao nepatriotski, protivdržavni, pa čak komunistički.

U mesecu januaru o. g. ljubljanska je uprava policije počela da šalje na glavne skupštine sokolskih udruženja policijske komesare, a sa motivacijom, da bi pronašli komuniste. To se nije dešavalo do sada kroz svih 20 godina, a toga nije bilo svih 55 godina ni pod Austrijom. Ovi policijski komesari imaju zadatak, da na glavnoj skupštini svakim načinom nađu uzrok za postupanje. Ako komesar ne nađe ništa za postupanje, nije dobro izvršio svoj zadatak.

I tako je i glavna skupština Sokola „Tabor” u Ljubljani 26 januara ove godine raspuštena od strane policijskog komesara Polaka, jer je načelnik sokolskog društva g. Lubej održao jedan patriotski govor u kome je veličao jugoslovensku ideju i rad u jugoslovenskom pravcu Sokola Kraljevine Jugoslavije. Banska uprava kaznila je načelnika zbog ovog patriotskog govora sa 500 dinara globe.

Gospodo narodni poslanici, ukratko ocrtao sam vam objektivno stanje sokolstva u Sloveniji, da može svako od vas razlikovati istinu od laži. Žalostno je da moramo da obavljamo ovaj posao posle 20 godina opstanka Jugoslavije. Izgleda da postoji namera da se unese hajka protiv Sokola i u ovaj visoki Dom. Tumačim stanovište sokolstva u Sloveniji. Sokolstvo ne vodi brigu o partizanskoj i dnevnoj politici. Sokolstvo se raduje ako je sokolska misao toliko napredovala da je zakonom priznata, da se vodi zdrava i poštena nacionalna politika. Sokolstvo zbog svoje principijelne osnove u svojoj sopstvenoj državi nikad ne može da dode u opreku sa državnom vlašću, jer je ova samo egzekutiva suverenog naroda. Prirodno je da i državna vlast, pa bilo koja mesna vlast u uređenoj nacionalnoj državi ne može da dode u opreku sa sokolskom idejom i sokolskim radom. Sokolstvo ne radi za platu ni za nagradu pa ni za pohvalu. Sokolstvo radi dobrovoljno, iz radosti za napredak naroda i države. Svaka misao ima protivnike. Zato se sokolstvo ne

čudi ako ga napadaju načelni protivnici, ali ga boli ako bude vredano, ako se dušmani sokolstva i naroda postavljaju na vlast, pa se takva politika naziva državnim interesom. Sokolstvo nije nikad molilo za pomoć i nagrade i odbijalo je milostinju. Ali mi narodni poslanici zato možemo da tražimo da se sokolstvo ne smeta, ne maltretira i ne goni u njegovom vaspitnom radu za blagostanje naroda i državnu celinu. Takva politika neizbežno vodi do haosa; ruši temelj narodnog i državnog jedinstva i odbija od konstruktivnog rada još onu malu šačicu idealnih državljana, koja je posle žalosnog razočarenja još ostala u našoj zemlji. Ne može da bude u interesu naroda, države i Kralja, ako se omladina istovremeno zbunjuje sa vaspitanjem u dve protivne ideologije, koje su izražene u istoriskim parolama »Brat je mio koje vere bio« i »Srbe na vrbe«. Sokolstvo u Sloveniji nije politička organizacija, ne bavi se partijskim pitanjima nego jedino nacionalnim i kulturnim. Kome je na srcu samo napredak naroda i države, taj će podupirati sokolstvo u njegovim plemenitim težnjama i naporima. Načelni protivnici sokolstva moraju da uvažavaju ovo, ako neće da nose žig neprijatelja nacionalne i državne samostalnosti Jugoslovena.

Gospodo narodni poslanici, još jedno pitanje treba da napomenem, koje je od naročite važnosti, a to je ovo: ovih dana desili su se sudbonosni događaji na severozapadnoj granici naše države. Nemačka vojska zaposela je Austriju. Anšlus je izvršen. Na našim granicama istaknut je kukasti krst. Međunarodni ugovori o miru na kojima je počivao poredak u Srednjoj Evropi ukinuti su jednostavno.

Godine 1920 izvršen je plebiscit u Koruškoj, kojom se je prilikom većina glasača izjasnila za Austriju. Svima je poznato kako je taj plebiscit bio izvršen i kako su nama protivne velike sile uticale na sam tok plebiscita. Austrije, nezavisne i samostalne države, za kakvu se izjasnio prilikom plebiscita jedan deo Slovenaca, nema više. Tamo se rasprostire sada Treći Rajh.

Ja sam slobodan da zapitam u tom važnom momentu g. Ministra inostranih poslova pa i g. dr. Korošca, šta je urađeno za Slovence u Koruškoj. Slobodan sam da zapitam da li važi plebiscit koji je izvršen 1920 godine i sada kada je Austrije nestalo.

Gospodo narodni poslanici, ja moram da konstatiram, da su se i ovi događaji desili u vreme kada je imao svu vlast u Slovenačkoj g. dr. Anton Korošec. (Odobranje i pljeskanje na levice).

Потпредседник Јеврем Томић: Реч има народни посланик г. Ото Гавриловић.

Ото Гавриловић: Господо народни посланици, Финансијски закон са аманданима садржи извесну материју политичког и материју економског значаја. Ја не мислим да говорим о политичким аманданима који су нама поднети, него желим да се задржим само на економским, и то по мени на два најважнија. Један је овлашћење Краљевске владе за закључење зајма од 4 милијарде а други, амандман врло важан, нарочито важан по својим последицама, јер се тиче заштите улагача и осигураника и пласирања резерви акционарских друштава у државне хартије од вредности. Кад сам навео те две одредбе мени није најпријатније што морам одмах да учиним и две замерке. Једна се односи на то, да је у извештају

мањине речено, да Влада већина све ове ствари прима механички. Господо, не примамо механички одредбе Краљевске владе и сматрам да је тај израз у извештају мањине могао изостати. Исто тако, господо, сматрам да је објашњење ове друге одредбе о старању за безбедност улагача и осигураника протумачено произвољно, изврнуто, не онако како је у самом параграфу стилизовано, те је према томе једна нетачност. О тој ствари није довољно ово неколико речи што сам рекао, него ћу се на завршетку на ову другу замјерку опет да вратим.

Господо, зајам који се намерава закључити има свој велики значај и он лежи у томе да се Краљевска влада овим зајмом стара за привреду и одбрану земље а с друге стране за анкуражирање штедње и не само стварање штедње, која је показала толико успеха за ове две године, него и да се заведе контрола руковањем тим капиталима положеним у банкама и на начин како се они пласирају.

Господо, околико у главном о овим двома стварима. Једно важно питање остаје као увод у ову важну материју и као одговор на приговоре дате у Финансијском одбору, да ли је Влада поступала по уставним одредбама тражећи на овај начин закључење зајма. Ја сматрам, господо, да је Влада поступила потпуно по Уставним одредбама. У Уставу § 104, у одељку за државно газдинство, — цео тај параграф од прилике исто онако гласи као и онај одељак у Видовданском Уставу, — с том разликом, што је код зајмова и закључења зајмова изостављена у Уставу реченица: „О државним зајмовима решава Народна скупштина“, што не значи, господо, да Народна скупштина не треба о томе да решава. Навео сам то само због тога да укажем да је та реченица испала, али да ми стојимо аподиктички на гледишту да без Скупштине Влада не може задуживати земљу те не може решавати питања о зајму. И Влада је тако и поступила. На који су се начин закључивали зајмове код нас? На два начина, — мислим о односу Владе и Народне скупштине: или Влада закључује зајам и тај утврђени текст уговора о зајму подноси народном претставништву на одобрење или Влада тражи овлашћење да закључи зајам, да би у границама тога овлашћења потписала услове за упис или закључење уговора ради отварања зајма.

Према томе сматрам, да је овлашћење које Влада добија овим законским прописом у духу Устава, и да је Влада поступила онако како тај пропис гласи. Према томе, господо, ми кажемо, да је Влада овлашћена да закључи зајам. Затим, где? У земљи. Колики је износ зајма? 4.000.000.000 динара. Који је рок зајму? Дугорочни, а зна се, господо, шта су дугорочни зајмови, јер код дугорочних зајмова не фиксира се време јер све зависи од пијаце, од момента кад се која транша баца на упис. Која је каматна стопа? 6%. Чему је намењен зајам? Зајам је намењен амелиорацији земљишта, извођењу програма великих јавних радова, колонизацији земљишта и подизању јавних грађевина, као и задовољењу потреба земаљске одбране.

Постоји примедба извесне господе посланика, што цифра од 4.000.000.000 динара није детаљно

сана. Ја чак мислим, господо, да је та сума од 4.000.000.000 динара могла бити детаљисана. Господин Министар финансија додуше изјавио је, да ће 10% ићи на амелиорационе радове, једна милијарда биће утрошена за народну одбрану, а милијарда и по за путеве и железнице. Ја мислим да је то могло ићи у Финансијски закон, али, господо, под једним условом, ове предвиђене суме за радове могу се вирманисати, и да то право вирманисања ми дајемо Краљевској влади. Данашње време не трпи чекање, јер неке су потребе тако хитне и прешне, да се мора брзо радити, јер док се дође пред Парламенат, чија је можда једна негативна страна спор рад, тако да би то трајало врло дуго, те би Влада морала на своју руку да ради, па би доцније морала да дође пред Парламенат и тражи овлашћење за извесне промене било у намени или емисионом курсу итд. Покриће за овај зајам дато је у једној одредби закона којом скупштина то Краљевској влади делегира. Сем тога, дата је и потребна контрола по уставним одредбама а то су Главна контрола и финансијски одбор. Чак мислим да би могли рећи да ову контролу изврши и Народна скупштина. Господо, једини утрошак по зајму у српском парламентаризму поднет је 1911. године, и то о утрошку зајма закљученог у 1906. години. У томе закону о зајму било је назначено колико је утрошено и на које сврхе, и то на подизању железница, и на наоружању војске. Кад је зајам утрошен, онда су се из тога извештаја могле видети цифре, колико је чему било намењено, и том приликом могло се видети да цифре нису могле бити утрошене баш онако како је предвиђено, због прилика које су настале доцније. Зато сматрам да и овде, ако би се детаљисала цифра од 4 милијарде то би значило само план и индикацију, како је то у своме експозеу Господин Министар финансија у Одбору дао, а не као дефинитиван распоред.

Господо, да пређем на другу ствар. Друго је питање да ли је овај зајам потребан. Господин Министар финансија изјавио нам је у своме експозеу по буџету за наредну годину да су га његови другови Министри много бомбардовали тражењем кредита.

И кад би Влада израдила буџет према потребама, он би изнео много више: он би према тим изнесеним захтевима био за две до три милијарде већи. Народна је скупштина сведок да су овде изношене потребе и хитних потреба, које треба задовољити. И кад човек пажљиво саслуша све те захтеве и чује изјаву господина Министра финансија, онда ће, верујем, доћи до закључка да је овакав један зајам несумњиво потребан да би се извршило једним делом оно што је најпрешније.

Шта с друге стране треба да ради Краљевска влада? Потребе су несумњиво прешне и хитне те Краљевска влада у овим приликама не може да седи скрштених руку. Ја, господо, нећу да се осврнем на говор једног уваженог предговорника који је казао да Влада није могла бити другчија ни у погледу материјалних тековина, већ да је расипничка. Па, господо, ако идемо по буџету, видећемо да је структура нашега буџета тако стереотипна и тако формалистички постављена, да се ту Министар финансија не може богзна колико

користити и вршити измене. Ви видите, gospodo, у буџету: лични расходи, железница, војске, просвете, пензије, у главном исцрпљује буџет. Према томе не може се говорити о некој расипничкој политици код расхода, који су се за 20 година уврежиле у нашем државном буџету. Ми се, gospodo, налазимо пред крупним проблемима и крупним радовима. Ја сам, gospodo, био слободан у начелној дебати, као главни говорник Југословенске радикалне заједнице да кажем ово:

„Међутим, ми смо земља, која стоји пред великим инвестиционим радовима, који треба да задовоље велике потребе за железничким путевима, индустријом, исушењем мочвари итд. Све су то велики радови који чекају капитал. На иностранство не можемо рачунати. Међународно тржиште капитала је растргнуто и од нас одсечено. Због тога морамо рачунати на наше домаће тржиште. Из целокупне делатности Владине у кредитној политици, а то су чврст динар, курс државних хартија од вредности, регулисање земљорадничких дугова, деблокирање замрзнутих улога код банака, Краљевска влада спрема услове да наше тржиште оспособи те да постане тржиште капитала, а то треба да буде једна од најважнијих преокупација њене политике у томе домену. Нама су потребна дугорочна средства за наше потребе, напредак и благостање”.

Све те хитне и важне потребе, и сви ти велики радови не могу се вршити из редовних буџетских средстава него се мора прибећи зајмовима. Зајмови су једини пут којима се те потребе и ти проблеми могу покрити и решити. Да је, gospodo, наш кредитни систем здрав, — кад ово кажем ја мислим на банкарство, — ми би данас то брзо свршили а не би чекали пуних шест година. Овако, морамо нашем кредитном систему дати могућности да се још више ојача и опорави, али у исто време морамо водити рачуна и о неодложним и хитним државним потребама. Према томе, намеће се сама по себи једна поступност, да се пијаца не преоптерети много, и због тога је овај зајам и подељен на шест година. Али, зато, gospodo, предуслови за уписивање једнога зајма постоје. Јер у часу кад домаћа валута стигне у стање стабилизације њене вредности, као што је стигла наша, онда, gospodo, питање кредита је централно питање Краљевске владе и она мора да се посвети свом снагом да то питање кредита у нашој земљи реши. Овим зајмом и одредбама које следују овоме параграфу она је то питање једним великим делом решила.

Ми смо, gospodo, као што сам већ казао, ушли у једну нову фазу, ушли смо у фазу нових уштеда, и нових вредности. Данас свет улаже свој новац у хартије од вредности; то је поверење приватног капитала у државне хартије од вредности. То је један важан знак за сређивање наших финансијских прилика и односа. Сем тога, немојте мислити, gospodo, да овај диспонибилитет сам собом створен због тога желим у најкраћим потезима да то истакнем. Питање скока цена, питање извоза и добијање девиза, јесте повишење могућности да се кроз Народну банку створи један већи диспонибилитет новца у нашој земљи, и кроз ту политику ми смо створили могућност да можемо на нашем тржишту видети боље и здравије прилике. Данашња ситуација на тржишту државних папира врло је повољна за државни кредит, посматран са гледишта курсева

државних хартија од вредности. Ми видимо да они више не осцилирају, већ се држе на једној висини, која реалну каматну стопу снижава, на 7% односно 6½%.

Још нешто. У Народној банци ми данас имамо 2 милијарде приватног новца неискоришћеног који тамо лежи безкаматно, а с друге стране и сама пијаца је обилна новцем. И ја вас питам, gospodo; не само зато што је државна потреба да се задовоље и остваре јавни радови, путеви, железнице итд. већ када леже 2 милијарде у Народној банци, морамо запитати, gospodo, да ли Краљевска влада сме допустити да 2 милијарде народног новца леже бесплодно у Народној банци? Јер ако би се то стање продужило, а та је болест заразна, онда би ми брзо дошли у једну другу кризу, и Краљевска влада, gospodo, била је дужна да овако поступи и да стави у покрет тај капитал, који чека на послове и радове. (Одобравање и плескање код већине).

Овако, у данашње време, поступају и друге државе сличне нама, као Чехословачка и Мађарска, а што се тиче нас, можемо рећи, да су неприлике код нас, са државним папирима прошле. Укамаћење државних папира које је износило 18—20% сведено је на 7%, а хартије које су вределе 31 динар, данас вреде 91 динар. Није у питању, ко се тиме користи, већ је важније питање да каматна стопа иде на ниже и да се приближава једној рационалној висини, а курсеви су у главном стабилни.

Gospodo, Краљевска влада својом политиком не испушта из вида берзу и шпекулацију; она негује курсеве хартије од вредности. Не упуштајући се у операцију банкарства и берзијанства; ја само напомињем да су ти курсеви у стању да направе велику панику и велико зло ако се остале без контроле и због тога што је Влада дужна да будним оком прати шта се на берзама ради и да прати, каква је висина курсева наших хартија од вредности. И она то, gospodo, и чини. Ја бих само молио г. Министра финансија да што пре да изјаву колика ће бити прва квота новог зајма, те да земља не би била у необавештености или да лансирањем нетачних вести, не остане земља под утиском да ће прва транша износити одмах 2—3 милијарде, него рецимо 5—600 милиона динара. (Иван Мохорич упада у реч). Извините, господине Мохоричу, ја у свакој прилици веома поштујем Вашу излагања, али сам јуче, морам Вам искрено признати, био изненађен неким Вашим тврђењима.

Gospodo, толико сам сматрао за потребно да кажем о зајму. Јасно да не само потребе земље, него и новчана и кредитна политика, и политика каматне стопе и стварање могућности радова и зараде захтевају да се не стане на започетом путу и послу. А ако ми се на то стави примедба: зашто је онда одређен рок од 6 година за упис зајма од 4 милијарде, кад је довољно само пола милијарде за прву годину, онда одговор на то питање треба тражити у плановима будућих радова, да би тачно знала и државна благајна и предузимачи се могли равнати шта ће се за будућих 6 година урадити. (Одобравање код већине).

Gospodo, овом другом § 67 б ја додајем особиту важност, и верујем, да ће он бити разрађен уредбом, која ће заштитити улагаче и осигуранике и водити рачуна о раду акционарских друштава, банкарских односно осигуравајућих. Ја сам још прешле године казао, а не мислим тиме имати

какву претенциозност, него једино да упознам своје другове и Народну скупштину, да ће једнога дана бити важнији улагач него порески обвезник. А ове године сам казао, да на банке треба гледати као на скупљача народног капитала али не и као на сопственика овога капитала. Јер, господо, динар у вашем џепу и тај исти динар дат банци, велика је разлика. Док је динар у вашем џепу, можете с њим располагати како хоћете, а кад тај исти динар дође у банку, то је национални капитал са којим банка не може располагати како хоће. И због тога је значај овога параграфа у томе да се поведе контрола над сретствима улагача који се поверавају банкама. Када се говорило у овоме Дому о заштити слабих, а када је реч о улагачима онда ја сматрам, господо, да је то несумњиво заштита слабих када се мисли на улагаче јер су они у већини, мали ситни људи. Овај параграф даје заштиту улагачима а ову заштиту улагачи озбиљно очекују. Ми који смо увек поздрављали штедњу, анкуражирамо је овим параграфом. Подвлачимо да Влада овим параграфом неће од тих улога узети ни једну аспру, нити апеловати на банке да из тих улога уписују државне зајмове, већ се овим Законом даје пуна заштита улагачима, да буду сигурни у оно, што су одвојили од својих уста, а поверили другима. То је једини смисао и циљ овога законодавства. (Приговори са левеце).

На ваше упадице могу рећи: ја не могу да верујем да ће један Министар финансија бити толико кратковид и толико слеп да може заћи у банке и да каже: дајте ми улоге на штедњу! То неће учинити ниједан, а најмање Министар у овој Влади, који зна значај улога на штедњу, и Влада која у штедњи гледа формирање националног капитала. (Одобравање код већине). Ми, господо, нећемо да вршимо атак на приватну својину. Али ако тражимо да банке своје резерве упишу у државне хартије од вредности, онда на то имамо права, јер банке врше једну јавну функцију. (Пљескање код већине). И када своје резерве улажу у државне хартије од вредности, оне су гаранције за улагаче и осигуранике дотичних новчаних установа. (Александар Лазаревић: Резерве банака нису приватна својина!) Резерве банчине стварају се од зараде, а банке најмање зарађују својим капиталом, него зарађују капиталима који су им поверени и ти капитали морају бити гарантовани! (Иван Мохорич: Зашто не донесете закон о банкама?! Када сам ја био Министар он је био готов!)

Претседник Стеван Ђирић: Молим господу да не упадају у реч господину говорнику, а господина говорника молим да настави!

Ото Гавриловић (наставља): Ја гледам на сат, имам још права да говорим три минута и желим да се држим Пословника.

Господо, оволико сам сматрао за потребно, да поводом ова два амандмана кажем и да закључим с тим, да је једини извор сталних и сигурних прихода рад и штедња. И по речима Лавала, да је народ благодаран онима који га служе, а не онима који му ласкају! (Бурно одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има у име групе Народног радног клуба народни посланик г. др. Мирко Косић.

Др. Мирко Косић: Господо народни посланици, Финансијски закон садржи мноштво одредаба из разних домена државне политике, тако да дискусија по Финансијском закону отвара поновно тј. омогућује поновно дискутовање целокупне државне политике у разним њеним правцима.

Ми смо током дискусије о појединим буџетима имали прилике да чујемо и констатујемо извесне значајне изјаве и појаве, на које овом приликом хоћемо да се вратимо због њиховог начелног значаја, а нарочито због актуелног значаја. Буџетска дискусија овде је обновила једно старо већ практиковано мистифицирање наше јавности о извесним догађајима у нашој блиској националној прошлости. Један од господe говорника, који, не знам, строго узевши, по чему је заправо био нарочито квалификован за то, понављао је овде ону мистификацију, која се већ годинама у нашој јавности систематски врши, о значају т.зв. Мајске декларације по наше национално уједињење. Та Мајска декларација 1917 године, маја месеца, носила је захтев: Уједињење Југословена у своју самосталну државу под жезлом Хабсбуршке династије. (*Живота Милановић: То из тактичких разлога!*)

Тврди се, да је та реченица или та одредба у Мајској декларацији била само и једино из тактичких разлога, тобож обзиром на државног тужиоца, који би иначе могао поступити, да није те реченице било. Међутим, кад се зна предисторија Мајске декларације, кад се зна историја, која је даље долазила за њом, онда може да се уочи на несумњив начин, да та реченица није била из тактичких разлога, него да је та реченица и тај став о захтеву стварања Југославије у оквиру Хабсбуршке Монархије логична последица, логични закључак изваог духовног развића и духовне оријентације извесних југословенских елемената у Хабсбуршкој Монархији. То су били претставници југословенског католичанства, који су, као такви, били срасли са идејом Апостолске Монархије, са схватањем, да је та Апостолска Монархија позвана, да изврши извесну мисију још и на Балкану, код којих је њихова конфесионална оријентација преовлађивала читавим њиховим политичким ставом и опредељивањем, и који, као такви, нису могли из свога чисто унутрашњег духовног става да се друкчије опредељују а да не дођу у контрадикцију са званичном политиком своје цркве. Хабсбурзи и Хабсбуршка Морахија била је најмилија земља и династија Свете римске цркве. И заступајући своја званична учења, учења политичка Римске цркве, они су правилно и из дубоког уверења захтевали уједињење свих Словена у своју државу под жезлом Хабсбуршке Монархије. Да је то тако, ја ћу вам цитирати и једну брошуру, једну књижицу, коју је један врло угледни католички клерикални идеолог, — по моме мишљењу најтемељитије израђени човек, који је био уредник дуго година њиховог главног часописа „Часа“ клерикалне Свете Леонове Дружбе, а то је др. Алеш Ушеничник, који је одмах после ослобођења постао ректор љубљанске Универзе, — 1918 године написао, годину дана после Мајске декларације. Сигурно га на то није натерао државни тужилац. Он је написао једну књижицу на немачком језику, која је хтела да про- тумачи аустријској јавности смисао Мајске декла-

рације, пошто су немачки националисти у Аустрији оптуживали потписнике Мајске декларације, да они ипак у ствари желе оно исто, што жели емиграција или Југословенски одбор.

Доктор Алеш Ушеничник, у књизи која је добила дозволу од цркве за штампање, констатује прво начелно ово, што је веома битно и значајно: „На основу моралних принципа нашег католичког народа” — ја преводим одмах немачки текст — „свака издаја је грех, а свака велеиздаја злочин. Да би неко могао свога цара издати у корист једнога Краља, — „једног” у овом случају несумњиво је у презирном значењу, „наш хришћански народ не може никад разумети”. То је први основни принцип моралног става.

Затим, на другом месту, тумачи држање кнезопскофа, арци бискупа љубљанског, Јеглића, тумачи његов несумњиво позвани интерпрет г. др. Алеш Ушеничник овако: „да је кнезопскоф свечано изјавио да његов потпис под Мајску декларацију значи протест против свих покушаја Антанте и бесавесних емиграната, да Југословени желе да се отуђе, да окрену леђа својој Хабзбуршкој династији и да је то један протест против неправде која се чини царско-верном словенском народу у овим тешким и озбиљним временима”.

То је тумачење шта је смисао потписа кнезопскофа др. Јеглића под Мајском декларацијом, то све без икаквог оптуживања или натеривања од стране државног тужиоца августа месеца 1918 год. када се сва Хабзбуршка монархија из темеља љубљала! И даље, шта је смисао те Мајске декларације на страни 58. Смисао је, каже, јасан као сунце. Пошто је Антанга за све народе поставила принцип права самоопредељења, ми сви се унапред опредељујемо за самосталну југословенску државу али не у облику велике Србије под скиптром Карађорђевића него у облику демократског савеза (Бунд) савеза, конфедерације, Словенаца, Хрвата и Срба у Хабзбуршкој монархији и под скиптром Хабзбуршке династије. Нама се чини да ова декларација не може у многим евентуалним случајевима не само да буде сматрана као антидржавна него као високо патриотска. Замислимо случај да се деси оно што се више пута могло десити, да није Божија провидност тако очигледно штитила дом Хабзбурга, замислимо случај да Аустрија подлегне. Владаоци држава скупљени су на мировном конгресу. Краљ Петар захтева да му се, одвоје од монархије Словенци и Хрвати и присаједине великој Србији. На то устаје цар Карло обраћајући се Вилзону и руком указује са племенитим гестом на Мајску декларацију. Вилзон одговара Краљу Петру: Словенци, Хрвати и Срби који живе у монархији захтевају своју сопствену државу али у монархији под скиптром Хабзбуршке династије; према принципу самоопредељења ми нисмо овлашћени да им то одбијемо. Даље! (тј. Краљу Петру: „Нема шта да тражиш!”) И ти који данас због Мајске декларације хоће да се оптужују ради издаје били би баш на основу ове декларације прави спасиоци Хабзбуршке монархије!”

То је аутентично тумачење... (Један глас из центра: Једне брошуре!)... Једне брошуре једног врло аутентичног човека са те стране, која је добила „Имприматур” од цркве, а Мајска декларација је према вашој дефиницији једна хартија,

ово је је једна брошура а Мајска декларација је парче хартије ако хоћемо са техничког гледишта да говоримо шта је шта!

Али има још једна друга карактеристична изјава по тој Мајској декларацији. На Св. Саву 1918 године 27 јануара интервјуише др. Ђорђе Красојевић тадашњег председника Српске радикалне странке да се отворено изјасни о Мајској декларацији и о циљу покрета у вези с њом, и он каже:

„Српска народна радикална странка не сматра поменути декларацију као алфу и омегу целог овог питања, а то с тим мање што многе поједности нису довољно прецизиране”.

Он, који је несумњиво у много већој опасности него сви католички политичари у Аустрији, када заузима став, он се смело изјашњава, — радикална странка, која је онда у пречанским српским крајевима била свакако најјача, — да не сматра то алфом и омегом, последњом речју, тим пре што многе ствари нису довољно прецизиране”. А колико се у Аустрији национално свесни живаљ није бојао да изрази своје схватање, нека вам је доказ и онај случај када је Патријарх Лукијан Богдановић, за време анексионе кризе, сматрао за потребно да изјави у име српског православног народа лојалност и верност Хабзбуршкој династији па су поједине српске православне црквене општине, које нису биле за то овлашћене законом, имале довољно моралне смелости и да устану и кажу Патријарху Лукијану Богдановићу: „Ниси ти овлашћен да у име наше дајеш изјаве лојалности и верности!” (Одобравање на левици).

О историјату и идејној позадини Мајске декларације постоје још и друга документа и други подаци, и интересантно је да у једној чешкој књизи о такозваној чешкој мафији, коју је писао дописник, дугогодишњи дописник у Београду прашке штампе Јан Хајшман 1935 године, која је изашла у званичном издању Чехословачке Републике „Орбис”, стварно званичном, да је ту подробно приказано деловање католичких политичких снага у Аустрији уопште а не само на словенском Југу него и код Чехословака, Талијана и Пољака, а које је деловање ишло свуда паралелно, концентрично ка једном циљу а то је спасити одржање Хабзбуршке монархије у интересу католицизма као таквог. И у оквиру тога приказивања деловања политичких католичких снага долази он да прикаже оне догађаје јула месеца 1917 године, дакле, после Мајске декларације, када се појавио др. Крек са др. Корошцем у Прагу и када су јавност, тако рећи, улице прашке, кафане и локали, извршили демонстрације против тих политичара, који су још онда, јула месеца 1917 године, залагали се за спасавање Хабзбуршке монархије као такве и тек под утиском, који је стекао др. Корошец у Прагу (види се очигледно из свега даље), када је видео да чешки народ неће да зна за своје ослобођење и уједињење у оквиру Хабзбуршке монархије — да ли је то са историјског гледишта било мудро или не, да ли су били мудри они који су казали „треба Аустрију одржати” као Крамарж, или Палацки, још много раније „да је требало измислити Аустрију да је није било”, то је друго питање — у сваком случају онда, 1917 године, револуционарни чехословачки народ није хтео да тражи решење за своје на-

ционално ослобођење и уједињење у оквиру Хабсбуршке монархије и тек под утиском те одлучности чехословачког народа и под утиском јавности вратио се г. др. Корошец натраг у Беч и после у Љубљану и видео да путем Мајске декларације не може се продужити и неће се доћи до остварења уједињења Југословена.

Человјечески је, о томе нема сумње, иако није хришћански, да је г. др. Корошец, у својству Министра унутрашњих послова тога писца, Јана Хајшмана, писца „Чешке мафије” иначе врло угледног публицисту чехословачког народа, дао протерати из Југославије, што се је дрзнуо да напише једну истину, па ни интервенције Чехословачког посланства па чак ни интервенција Министра спољних послова братске и — не знам да ли још увек — савезничке Чехословачке Републике код нашег Претседника владе и Министра спољних послова није могла да промени одлуку о једном кратком, наглом и бруталном протеривању тога Хајшмана, зато што је смео да напише истину о читавој позадини не само Мајске декларације — то је један моменат — него о позадини акције католичке политике за спасавање Хабсбуршке монархије, акције која је по целом своме историјском процесу разумљива и логичка.

Та мистификација о тобожњем револуционарству и великом уделу ових мајских деклараната — „мајника”, у стварању слободне Југославије ван оквира Хабсбуршке монархије, та мистификација има врло плитко дно, и ја мислим да се даље о њој не требамо бавити. Хоћу да завршим са једном констатацијом, а то је: Људи који мисле да се она може на тај начин бранити, они замењују две ствари. Нико од нас не спори да су и католички политичари и код Чехословака и код Југословена, могли бити и добре националисте. Али, тај њихов национализам био је свагда уоквирен и ограничен са њиховом духовном подложношћу Светој католичкој цркви, и њихов национализам се могао кретати само у оквиру и правцу једне одређене и прописане политике по Ватикану. Али у томе оквиру су могли захтевати, и захтевали су уједињење Југославије у једну своју југословенску државу под скиптром Хабсбурга и могли су истовремено из човечанских, хришћанских и националних симпатија да протестују на царевинском већу против недела, злодела власти, окупационих власти, злодела солдате, која је наступала у југословенским крајевима.

Али, господо, тиме они нису ни у којем случају радили оно друго што сада, наводно, хоће да им се припише да су радили, а то је да су били југословенски национални револуционари, да су тежили за уједињењем и ослобођењем свих Југословена ван оквира Хабсбуршке монархије! (Одобравање и плескање на левици.)

Та ствар је за нас, који смо добро познавали, — јер смо тамо одрасли — атмосферу и реалност Аустро-угарске монархије, та је за нас ван дискусије и не вреди трошити речи на то.

Интересантно је да се осећају побуђени да друкчије прикажу ту ствар они, који су далеко од те стварности и нису били у могућности да је познају, али су данас у некој политичкој зависности

од тих људи који треба, сада наједанпут, да испадну неки југословенски револуционари

У политици др. Корошеца у овој последњој Влади запажено је у нашој јавности мноштво појединих потеза, који се ипак сврставају у једну линију, наша шира јавност почела је да се пита, шта је управо задатак, шта је функција, шта је оно што хоће да постигне др. Корошец, водећи овакву унутрашњу политику?

Др. Корошец у свом експозеу о Министарству унутрашњих послова нагласио је једну реченицу, која ме је била скоро запрепастила, па сам му нешто добацио што није он, а можда ни други, добро разумео, а то је, када је казао, да се код нас „поштено примењују политички закони, закон о слободном збору и договору и раду политичких партија”. Ја сам му на то добацио и не жацам се да то поновим, исто тако „поштено”, као што би било „поштено”, у знаку навода, када би Вас и Ваше другове болшевици обесили. То је једно те исто „поштено” и то нема никакве везе са поштењем. Ја знам да г. др. Корошец не зна добро српски ни после 20 година живота и рада у Југославији и Београду, али и у словеначком језику „поштено” је „поштено” и није реч о некаквом језичном неспоразуму. (Одобравање на левици.)

Па да утврдимо како се „поштено” примењују ти политички закони нарочито о зборовима, ја ћу да концизно изложим ток једнога збора од 6 овог месеца, који сам био сазвао у Великој Кикинди. Велика Кикинда није неко ма какво место, то је једно од наших центара на северној граници и које је играло неку улогу у нашој политичкој прошлости у Војводини.

Пошто сам знао практику наших полицијских власти, органа д-ра Корошеца, јер сам доживео да су полиција и жандарми бајонетима разјурили људе са збора пре годину и по дана, ја сам упитао господина д-ра Крека у својству заменика господина д-ра Корошеца: Какав је однос сада према одржавању збора нас опозиционих политичара? Нећу људе да излажем опасности, да једна неодговорна, често пута управо криминална полиција, пролива крв наших честитих грађана. Зато сам упитао: — „Какав је Ваш став према томе збору? — Ја лично сносим одговорност за оно што ћу да говорим на збору; мислим, да имам могућности да владам собом и контролишем оно што говорим. — Какав је Ваш став?”

— „Биће у смислу строге примене закона!”

— „Хоћете ли упозорити полицијске власти, да ће збор бити у смислу строге примене закона, а нарочито „бана” Рајића, пошто је знао да има према мени нарочито „пријатељска” осећања”.

И ја, ослањајући се на то, тражим дозволу о сазивању збора. Дозвола је дата и 6 овог месеца, на тргу у Великој Кикинди, према оцени присутних инжењера, који су мерили квадратуру земљишта, било је 4.500 до 5.000 људи. То је, уосталом, број људи који ми на великим зборовима увек имамо, пошто само место има преко 7.000 гласача. И како је недеља, кад долазе људи и из околних села, то је доста нормална цифра.

У очи тога дана, ноћу су вршене припреме од стране појединих полицијских органа и државних чиновника, — и Министра финансија чиновници из Пореске управе — и градски чиновници, сви су они

организовали две групе. Једну од прилике од 30 до 40 људи, а другу од око 50 младића, али државних службеника највећим делом. Било је преобучених полицијских стражара и тако даље, па су они заузели место под заштитом полиције и жандармерије у непосредној близини где ћу ја говорити.

И, када сам почео да говорим — поред мене је стајао претставник полиције, сам господин Претстојник — онда се развила једна таква паклена ларма са чегртаљкама, плеховима, роговима. (Приговори са деснице). Само лагано! (Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Чвркић се смеје).

Ако ја будем хтео, господине Чвркићу, нећете моћи никада тамо одржати збор! (Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Чвркић се и даље смеје). Само се смејте, врло сте озбиљан Министар!

Када је та ларма од тридесет људи с једне и педесет с друге стране — могло се тачно видети и пребројати, а знамо их у главу, већином чиновника и службеника, — када нису хтели да престану, ја сам позвао господина комесара, претстојника полиције, да у смислу Закона поступи, да уклони оне, који праве неред и ларму.

Он је, тобоже, дао наређење, и командир полиције сишао је доле, и ми смо видели сви да је пришао оној групи, која је правила неред, али да никога није уклонио. И кад је то тако неко време потрајало, и маса, која је била дошла на збор, огорчено се покренула и она би прогутала ту шаку службеника који су правили ларму на збору заједно са њиховим старешинама да ја нисам викнуо „натраг!“ јер сам знао шта ће на то уследити, и кад би ова Влада поштовала законе, онда би она, на основу њих, против органа, који су овако поступали, морала повести законити поступак. Знао сам шта би било јер сам видео да су полицијски органи носили по две пушке, једну на рамену а другу преко руке. То је због тога да би неодговорни елементи, кад буде дошло до разрачунавања, могли доћи до пушака. Исто тако, и жандармерија је била смештена у једном суседном дворишту са бајонетима на пушкама. Неколицина букача су добили батине а међу њима и један агент полиције, који се понашао као незванично лице, па нико није ни знао да је агент, али ја сам овога пута успео да задржим ту масу. Ко год зна шта је маса, тај ће знати да то није увек сигурно и извесно да један човек може да задржи масу. Једанпут сам успео да задржим, али идући пут, други пут, да ли ћу моћи да је задржим, то не знам. Али извесно је, да органи г. Корошца, претстојник полиције, који неће да поступају у смислу закона и да уклоне букаче са збора и који долазе на збор са по две пушке, седе и даље на својим местима! Незгодна је ствар нарочито у томе што су многи од њих Србијанци, нарочито претстојници полиције, и онда се каже: Ето видите каква је србијанска полиција, какви су србијански чиновници. (Александар Дачић: Згодна парола за пречански фронт!)

Ја нисам у томе фронту, ја знам, господе, ми имамо у Новоме Саду вршиоца дужности Бана, који није Србијанац, а који није ни за трунку бољи од тих србијанских претстојника полиције. Не ради се о Србијанцима или несрбијанцима него се ради о исправним и неисправним органима,

да ли поступају по закону или не поступају. Али ми имамо у Војводини једну бојазан, код многих људи и дубоко уверење, да није случајност што Корошец као Министар унутрашњих послова у Војводину шаље најгоре Србијанце, не најбоље него најгоре, а ми би драге воље примили те добре Србијанце. Ја сам баш овде још у прошлој згради Парламента јасно и одређено казао да има врло добрих Србијанаца. У конкретном случају је био у питању претседник суда у Суботици г. Тасић који је, према намерама тадашњег г. Министра правде, имао бити уклоњен, и ја сам се тада заузео и казао: те добре Србијанце немојте уклањати јер су нам они потребни, да са њима правдамо наш став кад нећемо да идемо у Војвођански фронт. Извините, не ради се о Србијанцима и несрбијанцима, ради се о исправним и неисправним.

Али, изгледа, да није случајност зашто као органи полиције долазе тамо на онај терен да изазивају Србе недорасли и неспособни полицајци из Србије, јер наравно код масе врло лако може да се убади и уврежи уверење, да је зато таква полиција, што је шеф полиције из Србије!

То није смело да се дозволи. Али зато је одговоран Министар унутрашњих дела, који има прво за дужност да кажњава сваког неисправног чиновника, да захтева од чиновника да поступају по закону и да врши селекцију, одабирање онога што ваља, који се шаљу у тако осетљиве крајеве, где може врло лако доћи до измене схватања и да се уврежи, како не би требало да буде и у сваком случају како није у интересу државне целине. (Одобравање на левици).

Али да видимо како се тамо даље поступа. Шта значи то, када се каже: „по закону се поступа“, „поштено се примењује закон“. Нека чује г. Министар финансија, јер се ово тиче његовог ресора.

Након збора, у уторак Градско пореско звање покушало је извршити егзекутивну наплату пореских заостатака. Том приликом у IV кварту дошли су са колима у намери да трансферирају све покретности које затекну код следећих лица: Аце Мијанчића, Саве Косанчића, Кекеза Данила, Кекеза Јоце. Не треба да вам напомињем да су ова четворица најенергичније протествовала против овог срамног букачења на збору и физички онемогућили извесна лица да букаче. Колико су ове егзекутивне наплате пореза биле потребне доказују следећи примери: Кекез Данило је имао првог јануара 1936 годите 11.403 динара пореског заостатка. У току 1936 године платио је 4.080 динара, 1937 године 10.631 динар. Годишње он има да плати укупно пореског заостатка на некретнине, које су његово Grundbesitz власништво — 2.739 динара. Дакле, он је 1936 године платио око 140% приреза, а 1937 године преко 300%. Почетком 1938 године имао је 800 динара. Осим некретнина, које су његово Grundbesitz власништво, он поседује и некретнине које се воде као оставине његовог покојног оца. На тој оставини нема ни паре пореског заостатка. Укупно он поседује око 80 јутара земље, кућу, ин фунидус структур, све у укупној вредности од преко милион и по динара. На свим овим некретнинама град је још пре неколико година ставио хипотеку за неплаћене јавне дажбине у износу од око 25.000 динара. Ова хипотека укњижена је на прво место.

Дакле, потпуно обезбеђење, потпуно покриће. И онда се врши егзекутивна наплата!

Али то се ради код нас свуда, то је оно што је врло жалосно и врло опасно. Јер, лако је овде изговорити фразе: „Поштено се поступа, поштено се примењује закон“, „просперитет“, не знам шта још све, али да видимо како стварност изгледа, јер сваки онај појединац осећа стварност своју и оних око њега. Те фразе ништа не вреде, фразе: „поштена примена закона“ итд., кад знамо да од тога нема ни трага, о поштеној примени закона, него напротив о оваквој стварности.

У своме експозеу господин Министар унутрашњих послова др. Антон Корошец заступао је и правдао поступке управних власти, полиције у случају загребачког дефилеа на рођендан господина др. Мачека, оног белог коња итд., правдао је целисходношћу, политичком мудрошћу. Ја морам да кажем да сам ја лично потпуно сагласан да је у таквој ситуацији требало тако поступити, али ипак сматрам исто тако за потребно да кажем да се такви поступци, који могу да буду потребни у извесној ситуацији, доведу у склад са постојећим позитивним законима, тј. да се измене закони, који би били у супротности са тако целисходном, мудро политиком. Али, господин др. Антон Корошец нам је остао дужан објашњења како то и зашто то да се не поступа мудро, довољно обазриво и целисходно у Београду, када је била у питању православна црква и њена литија. (Живо одобравање на левици).

Оно, што важи за Загреб, то важи, ваљда, и за нас православне Србе у Београду. То објашњење нам је он остао дужан. Је ли то случајност, јесу ли то органи на своју руку тако поступили? Мени изгледа, да не може бити говора да су органи тако поступили, јер би иначе имали очевидно да искусе казну.

Јер ако је ико причинио овој Влади мука и неприлика, и то грдних мука и неприлика, то је извесно та београдска полиција причинила са оваквим поступањем према православној цркви, каква поступак није познат у европској историји за последњих 300 година, да се на једну званичну цркву... (Један глас из центрума: То је претерано!) Није, нађите ми случај — да се на један званичан црквени обред у чиновејствовану врши физички напад. Према томе остаје нам дужан господин Министар унутрашњих послова објашњење, је ли ово било психолошки или мудро. Можда и јесте, само је питање, са кога гледишта, у чијем интересу, каква је интенција била, и је ли то било срачунато да се овде тако поступа? Постоји стална сумња у нашој јавности да господин Корошец има своју одређену политику, има људи који верују да је господин Корошец тежно за тим да створи психолошке предуслове за распад Југославије и стварање великог католичког блока у Средњој Европи. Ја, господе, мислим да је господин Корошец ипак толико озбиљан човек да зна да до стварања тог великог блока у Средњој Европи не може да дође пре идућег великог европског рата, то може да дође тек после њега, може, али за исход тог великог рата, који је можда врло близу, важно је какво је стварно настројење у појединим земљама о чијој ће се егзистенцији имати да одлучује.

Он је вршио потребне предрадње за овакав исход, бар у Југославији какве су, у складу са тим

крајњим задатком Ватикана да се створи велики католички блок. Ватикан је још 1922 у „Осерваторе Романо“ казао: „На крају крајева у овом хаосу у Европи остаће само две велике силе, сукобиће се две велике снаге идеја, то је: света Римска црква и болшевизам, антихристована наука“. Г. Корошец, у својству експонента ватиканске политике и у својству католичког свештеника, у Словеначкој издао је паролу још пре неколико година: Или Рим или Москва. (Одобравање на левици). Г. др. Корошец 1936 у једном немачком листу из Рајха, из области тешке индустрије, дао је један интервју, у коме је говорио о појавама болшевизма у Југославији у својству Министра унутрашњих послова, врло информисане и надлежне личности да о тим појавама говори. У том интервјуу он је констатовао како преовлађује болшевизам код омладине на Универзитету у Београду, и казао је једну врло значајну реченицу, а то је, да су, по његовом мишљењу, Југословени православне вере предодређени историском судбином да буду болшевици, већ на основу својих славенофилских традиција и на основу тога што нису под утицајем једне позитивне духовне снаге, као што је то случај код католичких Југословена. (Одобравање на левици). И, сад, господе, ако ћемо да се у то озбиљно удубимо, онда можемо само једно да констатујемо, а то је, да је веома незгодно, веома незгодно и управо непријатељски за државну идеју Југославије кад се она ставља пред алтернативу: Рим или Москва, јер једно је извесно, са Римом, тим Римом, на који је мислио г. Корошец, тј. са Светом римском црквом, са тим Римом и за тај Рим не могу да се православни Срби одреде и за њега неће да се одреде, јер су се одавно друкчије одредили. Није било, према томе, југословенски, поставити нас пред алтернативу: „Изјашњавајте се, јесте ли за Рим или Москву!“ Шта то значи? Значи, рачунати са оном другом појавом, оним моментом које је он сам истакао: Срби православни су предодређени да се одреде за Москву већ на основу својих традиција и по томе што су под утицајем православне цркве. (Милан Лазаревић: За националну Москву!) Та национална Москва није стварност. Кад је Ватикан ставио алтернативу: Рим или Москва, он је јасно казао на какву Москву мисли, на антихристову Москву, на болшевичку Москву. (Милан Лазаревић: Није истина, ја знам шта је он мислио!)

Претседник Стеван Ђирић: Господине Лазаревићу, молим да не упадате у реч г. говорнику, коме је иначе време истекло.

Др. Мирко Косић (наставља): И кад је сам г. Корошец дао паролу: Москва или Рим, он је јасно указао која је то Москва — црвена Москва. Према томе, постављати нас пред одлуку: за Рим или Москву, то значи, изазивати Србе, за које зна да су предестинирани по своме славенофилству и по томе што нису католици, изазвати их да се одреде за Москву. То значи, обнављати раскол преко Југославије, раскол Запада и Истока. Југославија има две страховите тешкоће у својој конституцији, а то је, прво, што је историски духовно на распећу Запада и Истока, и друго, што је на путу великих завојевача, пре са Југа на Север, а сада са Севера на Југ. Она је унутра распета и она је уједно предестинирана да буде на ударцу великих

експанзионистичких снага. Данас знају чак и Швајцарци и Швајцарска, која је 500 година стара државна формација да под претњом од опасности страховитих експанзионистичких снага које су у покрету има само један једини излаз, а то је бити унутра духовно јединствен и један и бранити се свом одлучношћу, бранити своје политичко биће. Они то знају а колико је то више важније за нас који смо далеко од петстогодишњице консолидације њихове. Међутим, целокупна наша унутрашња политика овако вођена, и у великим потезима и у детаљима и појединостима, она није ишла за истинском унутрашњом консолидацијом. Ми видимо како се систематски убија вера код широких народних слојева да је ово заиста она држава за коју смо се борили а то је држава политичких слобода и социјалне правде.

То се хтелo постићи када смо хтели да имамо Југославију!

Господо, ми смо далеко од политичких слобода! Од слободe ни трага, а социјална правда у овом Финансијском закону престаје, престаје чак са оном незнатном правдом о снижењу пореза на земљу. Ми смо одавде и са овога места подносили у овој Народној скупштини разне финансијско-политичке мере које су све ишле на то да се малом сопственику и малом земљораднику олакша, али сви ти предлози, они су редом одбијени од стране Владе, са изјавом, да се та питања студирају. Влада изјављује већ више година, да ће та питања доћи на дневни ред, а сви наши предлози о тим питањима одбијени су! Влада се задовољава тиме што каже, да ће доћи на дневни ред. Међутим, господо, сада је дошао на дневни ред Финансијски закон за 1938 годину, по коме престаје да важи оно снижење земљарине за ону једну трећину. (Министар финансија Душан Летица: То није тачно! То важи и даље!). Ми смо три године до сада кроз Финансијски закон једном одредбом продужавали важење тога снижења. Лањске године текст у Финансијском закону каже: „Важи и продужује се до краја 1938 године...” — и то што је стајало и сада се понавља. Значи, да се овим Финансијским законом то не продужује! Господин Министар финансија се, у моменту када се то дискутовало, повукао са већином Финансијског одбора у Клуб већине и тамо им је дао некакву изјаву и обавештење, и, на основу те изјаве и тога обавештења, један члан Владине већине у Финансијском одбору ступио је на говорницу и рекао, да су стекли уверење да господин Министар финансија нема намеру да обустави то снижење, јер је то мера правичности и коректура у нашем законодавству. Али, ја вас питам, господо: где је обавезност тога обавештења? (Министар финансија Душан Летица: То је рекао Министар финансија у Финансијском одбору, а не члан Финансијског одбора господин Живота Милановић). То је изјава господина Животе Милановића, а она изјава, коју је учинио господин Министар финансија, била је много неодређенија него изјава господина Животе Милановића! Ми смо, господо, тражили, да та изјава буде саопштена и јавности, али она није била саопштена! Свакако, самим Финансијским законом, како се до сада продужавало то снижење, није продужено за земљарину. Ја имам своје мишљење, шта стоји иза тога и ја то не кријем: ја верујем да је то један изборни трик који треба да

упали ако би дошло до избора, да народ буде мишљења и да поверује, да се сада, по други пут, снижава земљарина, и да је то друга трећина која се снизује!

Битно и важно је, да се кроз овај Финансијски закон спроведу извесне политичке мере које тангирају морал човечности и поверење народних маса у овакво вођење државе. Има ту једна мера која је, управо, страшна! Ја се чудим, право да кажем, господину Претседнику владе, јер ја мислим да је он ипак добар правник и да он зна како се стиче својина по прописима важећег Грађанског права. У Грађанском закону тачно стоји, како се стиче својина на некретнинама. Међутим, господо, ми имамо једну новину, да се кроз Финансијски закон доноси као законско наређење судским властима да изврше једно безаконје, једну противправну радњу! (Бурно одобравање и плескање на левици).

Постоји једна јасна реч: оптимачина, бесправно присвајање туђе имовине, присвајање туђе имовине која није ни купљена, ни наслеђена, ни поклоњена, ни нађена, ни прибављена на који други од оних начина, на који се имовина може стећи. (Милан Лазаревић: Што се то Вас тиче, ту није у питању Ваша имовина!) То се тиче свих нас, јер кад се некоме на овакав један противправни начин присваја туђа имовина данас, онда се то може сутра догодити и другоме. Исто тако може да се донесе, као што је донето ово наређење, исто тако може да се донесе сутра и наређење у Финансијском закону да се некоме одузима не само имовина, него да му се одузима и живот. И то би било исто тако правно важећи поступак, као што је и овде поступак. (Плескање и одобравање на левици.) Ово је, господо, дирање у темеље правног поретка.

У овоме Финансијском закону, господо, Влада тражи једно овлашћење, и како тамо каже: „У циљу стварања широких народних самоуправа и ради децентрализације и деконцентрације управних власти”. Тај текст, којим она то овлашћење тражи, кроз је и кроз неправички, што је признао и сам доктор Крек у Финансијском одбору бранити тај текст. И ми смо се сложили с њим у том погледу, а то је, да је то једна обична политичка фразеологија и ништа друго. „У циљу стварања широких народних самоуправа и ради деконцентрације управних власти” преноси се извесна власт на разне управне органе. Он каже да они имају топлу жељу да једанпут дођемо до тих широких народних самоуправа и да унеколико олакшају остварење тих народних самоуправа које се преносе на основу тих овлашћења на разне бановине, на разне управнике полиције, према целисходности. Како ја предвиђам, на бана господина Натлачена биће пренета надлежност Министарства просвете да развије културу у смислу југословенске националне идеологије. (Бурно плескање на левици.) На управника града Београда биће пренета надлежност за све оно што се односи на црквене послове и на богоштовље... (Плескање на левици.)... а на вршиоца дужности бана у Новом Саду пренеће се сигурно надлежност Министарства војске и Генералштаба за обавештају службу непријатеља, пошто је он као професионални обавештајац зато нарочито квалификован. (Плескање на левици) Али, господо народни посланици, оваква полити-

ка, овако „поштено“ примењивање закона, овако трапаво организовање унутарњег мира и овако трапаво извођење тако зване унутарње консолидације, — то, ако је и било грех до данас, то је у овом моменту историјски злочин велеиздаје према Југославији. (Одобравање на левици.) Јер, господо, од наше духовне спремности, од наше унутарње консолидације, која се никад неће моћи остварити овим методама, од тога ће зависити са колико моралне чврстине и са колико патриотске готовости ће широки слојеви овога народа имати сутра да бране ову земљу. И ко год и даље продужује овим путем било свесно као носилац, било као помагач, свесно или несвесно, оваку политику изнутра и споља, тај удара на темеље и на егзистенцију ове државе.

Претседник Стеван Ђирић: Господине говорниче, Ваше је време истекло.

Др. Мирко Косић (наставља): Сада ћу да завршим.

Господо народни посланици, данашња стварност, кад би је неко посматрао са довољне даљине, са даљине неког другог тела у васиони, стварност политичка у Европи могла би се овако стилизовати: Ратовале су толике државе и народи међу собом 4 године. После 4 године склопили су један тобожњи мир, који мир побеђени никада нису признали као важећи. Одмах после преговора у Версају побеђени су казали: изнуђен нам је потпис! Затим су, да би подigli морал у своме народу, казали: ми нисмо били побеђени од непријатеља, ми смо њега увек тукли, нас је победила позадина, та наша деморалисана позадина нас је ударила ножем у леђа! — И онда, господо, наступа један период не мира, наступа један период од 20 година примирја. И за тих 20 година победници, који су мислили да имају мир и поредак обезбеђен, они су се одали свим могућим уживањима, комфоорима и лакомисленостима и политичким и приватним, побеђени су шкргућући зубима приступили одмах своме наоружању, прво тајно, па онда јавно, и кад су оценили да је дошао момент за то, они су казали победницима: ону крпу хартије, на коју сте нам изнудили потпис, ми не признајемо. И кренули су поново у рат. И немојте мислити, господо, да је рат завршен тиме што је окупирана или анектирана, или узмите какву хоћете терминологију, Аустрија од Немачке, јер, господо, на првом сусрету између фирера Рајха и младог аустријског канцелара Сајс Инквартта дошло је до изјаве овога који је казао: „Ићи ћемо заједно у нове сукобе и нове борбе...“ А сам Фирер изјавио је у Бечу: „Нека дође што год доћи мора...!“ И ко год је довољно озбиљан и ко год довољно познаје ту стварност, којим снагама и куда се креће, који су ти нови сукоби и те нове борбе, — тај ће знати да се на правцу тих нових сукоба и нових борби не налази само братска и савезничка Чехословачка, него да се налазимо и ми. И ко год је оценено позадину споразума између Дучеа и Фирера, између Италије и Немачке, тај је морао поставити себи питање: Како је могла пристати Италија да се велики Рајх појави на Бренеру? И тај ће дати само један једини одговор, који сам и ја дао уочи тога догађаја приликом дискусије о буџету Министарства иностраних дела: њих мора да везују крупнији планови, они су везани за крупне подухвате. — И у тим крупним

плановима, много већих размера, дошло је до уступања залеђа Аустрије Немачкој. Али у томе подухвату може да постоји и једно повлачење линија и интересних сфера између Италије и Немачке на Балкану, и то право преко Краљевине Југославије. (Одобравање на левици.) У овом моменту када се ми налазимо између два жрвња, између наоружане до зуба Италије и између силне и велике Немачке, у овоме моменту постоји само један излаз за свакога, који са пуно одговорности пред историјом има да води судбину ове земље и ове нације. А то је: прво унутрашња консолидација оним методама и оним начинима који су једино у оваквој ситуацији могући, после искуства која смо имали са ауторитарним режимом и његовим неуспехом за консолидацију народа Југославије, а тај је једини начин: враћање политичких слобода, враћање истинској демократији, да и слобдан народ у својој слободној земљи зна за шта има да се бори. (Одобравање и плескање на левици.) И друго, имао би да се промисли, да ли оваква спољна политика може и даље да се продужи без обзира на саму егзистенцију ове земље. Да ли може једина гаранција за интегритет и за егзистенцију Југославије да буде неко лично пријатељство између једнога, два или три државника; да ли може евоцирање неких историјских успомена о томе како су некада Раци држали стражу пред двором Фридриха Великог у Потсдаму — ма да господин Министар Стојадиновић то није требао да истиче, јер су то били обични најамници, а за нас није дично да смо служити туку и нанцуку! Али, господо, те успомене не значе ништа, постоји нешто друго, постоји једна стварност: да ова генерација Немачког Рајха у њеној „библији“, у књизи Фирера „Мајн Кампф“, чита његову реченицу о ултиматуму Аустро-Угарске монархије, о ономе ултиматуму из кога је Краљевина Србија прихватила оно што је могла да прихвати, а за оно што није могла да прихвати ниједна суверена држава, предложила Хашки суд. Тај недостојни ултиматум назива Фирер: „Да је био сувише пун обзира и није ишао сувише далеко... камо ли да је био бруталан. Ко би покушао да то негира, тај или је заборавањем празноглавић или је потпуно свестан лажов!“ Ја не знам да ли се је наш господин Претседник владе са Фирером Рајха занимао о томе ултиматуму и да ли се установило ко је празноглавић и ко је лажов, али једно је извесно, а то је да ми, ако имамо достојанства, часно и поштено, не можемо се друкчије одржати, не можемо се друкчије одржати на овој груди земље, ако не будемо казали: „Довде и не даље! Преко нас никада!“ (Бурно одобравање и плескање на левици.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч Министар правде господин Милан Симоновић.

Министар правде Милан Симоновић: Господо народни посланици, народни посланик г. др. Мирко Косић, кога иначе високо и много поштујем, приликом свог малопређашњег говора употребио је; говорећи о једном амандману који се односи на хотел Париз, тврдњу да Краљевска влада једним амандманом, законским путем жели да изврши отмицу туђе имовине и да тиме доведе у опасност приватно правни поредак. Мене, господо, баш зато што је г. Косић и професор правнога факултета и човек у чију се способност и спремност нарочито у тој материји не може нимало сумњати,

а који је имао прилике да моја објашњења у Финансијском одбору и чује — мене његова тврдња збуњује и ја не могу да је схватим. Због тога сам, господо, узео реч да Народна скупштина ниједнога момента не би остала у сумњи после говора г. др. Косића о правом стању ствари.

Као што је познато, бивша Народна радикална странка је приликом оснивања шестојануарског режима, као и све остале политичке странке, била укинута. Бивша Народна радикална странка имала је своју имовину, која се налази тамо, где је данас хотел Париз са једним делом који иде на Дечанску улицу. После оснивања Југословенске радикалне заједнице, појавило се питање ликвидирања те имовине, односно да се право расправи питање коме стварно има та имовина да припадне.

Управа града Београда, која је добила претставку да то питање покрене, пошто се старатељство водило код управних власти, јер су управне власти по Закону о зборовима и удружењима биле надлежне за надзор над бившим политичким странкама. Управа града Београда одбила је од себе да се упушта у расправу тога питања. И она се обратила г. Министру унутрашњих дела са ових разлога (цитира из одлуке Касационог суда):

„Пошто Законом није предвиђено како се имовином растурених бивших политичких странака има поступати, да је стога учинила предлог г. Претседнику Министарског савета актом својим бр. 3667 од 27 марта 1930 године и молила за одобрење: да се на основу чл. 148 и 149 Закона о старатељству имовина масе бивше Народне радикалне странке попише, маса образује, стараоци поставе и даље по закону поступи.

Господин Претседник Министарског савета актом својим бр. 1238 од 2 јуна 1930 године овај је предлог њихов одобрио с тим, да се сва имовина ове масе преда надлежном старатељском судији ради даљег поступка по закону.”

Господо, срески суд, односно редовни суд одбио је да се упушта у расправу питања заоставштине бив. Народне радикалне странке, јер је нашао, да он по закону за расправу заоставштине и за ликвидацију имовине политичких странака није надлежан.

Цитирам и одлуку Касационог суда: „Срески суд за град Београд одбио је од себе надлежност за решавање по овом предмету зато што налази да су редовни, односно срески судови надлежни само за расправу оне заоставштине и осталих неспорних и старатељских дела која се тичу физичких лица а не и заоставштина политичких организација.”

Па даље Касациони суд налази: „По Закону о старатељству редовни суд односно старатељски судија по чл. 1 Закона о старатељству односно срески судови по § 5 тач. 5 Закона о установљењу среских и окружних судова надлежни су само за управљање старатељским делима и старање о имовини оне заоставштине која се тичу физичких лица а не заоставштине политичких организација о чијем постанку, раду, престанку и ликвидацији њихових имовинских односа одлучују опште управне власти по прописима закона о јавним зборовима и удружењима.”

Према томе, господо, питање је такво било да су се управне власти браниле надлежности, али су им судови ту надлежност наметнули, а нису

управне власти, најмање Влада г. др. Стојадиновића присвојила за себе неку надлежност у томе питању. Као што видите, господо, све ово није се дешавало за време Владе г. др. Стојадиновића него много раније.

После овакве одлуке Касационог суда о питању надлежности, којом је та надлежност дефинитивно додељена управним властима, поведен је редовни поступак. Господин Аца Станојевић и остали претставници, односно ови који се називају тим претставницима, траже имовину бивше Радикалне странке. Ако је и по самој природи, да се тако изразим, свакако Југословенска радикална заједница има много више права него оно мало малобројне господе која се кити и назива претставницима Главног одбора. (Пљескање на десници). И по томе природном праву, а и по одлукама судским и свих управних власти, то питање је решено у корист Југословенске радикалне заједнице, јер, велим, поведен је управни поступак, донета је одлука од стране Управе града Београда. После овакве одлуке Касационог суда, господа су се жалила Министру унутрашњих послова и Државном савету, и Државни савет, господо, одлуком од 1 марта 1938 године, број 1481, дефинитивно је то питање решио у корист Југословенске радикалне заједнице. (Стаменко Стошић: Шта је онда требао амандман?). Сад ћу вам дати објашњење. Одговорићу на питање господина Косића у Финансијском одбору и на питање господина Стаменка Стошића: „Зашто је требао амандман?”. Ја се питању господина Стаменка Стошића не чудим, али се питању господина Косића прилично чудим. Ја се морам да чудим када то питање долази од господина Косића. (Др. Мирко Косић: Ви сте тамо друго становиште заступали!). Чућете да сам тамо исто становиште заступао. Ја сам у Финансијском одбору тврдио, да је амандман потекао само зато, да попуни једну празнину из Закона о земљишним књигама. Ситуација је, господо, оваква. У времену израде земљишних књига у Београду, као што видите, питање о власништву хотела „Париз”, односно тога спорнога имања, није било пречишћено, јер је одлука пала октобра 1937 године од Државног савета. У томе међувремену рађене су земљишнине књиге, граунтовне књиге за град Београд. Како је тапија била гласила на бившу Народну радикалну странку, то је онда у граунтовним књигама од стране органа који су вршили уписивање имања у граунтовне књиге извршен упис на бившу Радикалну странку. Како је сада то питање дефинитивно од надлежних власти расправљено да је то имовина не бивше Радикалне странке, која више законски не постоји, него Југословенске радикалне заједнице, требало је стварно извршити исправку у граунтовним земљишним књигама. (Пљескање у центруму и на десници).

Господо, ја сам разгледао Закон о земљишним књигама, али сам, поред тога, разговарао и са надлежним судским органима који се баве исписом и уписом у граунтовним књигама. Сам сам студирао Закон о земљишним књигама и у земљишним књигама стоји да се оваква исправка односно брисање једног власника и уписивање другог, јер овакви случајеви нису предвиђени, да се тај пренос може извршити само на основу закона или на основу пресуде редовних судова или на основу теста-мента, итд. Овакав случај за ликвидацију једне

имовине имају да расправе не редовни судови него управни судови, комисија која је састављена и надлежне законодавне власти, када су доносиле Закон о земљишним књигама, свакако овакав случај нису предвиделе и због тога је било потребно донети овакав амандман. Јер ми имамо пресуду Државног савета, највише управне власти, имамо одлуку редовног суда, али та одлука гласи само на то да су управни судови надлежни за ликвидацију и расправу тога питања. (Граја на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Молим вас за мир. Питање је врло интересантно и ја вас молим да изволите саслушати господина Министра.

Министар правде Милан Симоновић (наставља): Господо са левице, вама истина није пријатна и ја вам не могу помоћи!

Господо, овај амандман долази да попуни једну празнину у Закону о земљишним књигама, јер тај амандман, то питање власништва је дефинитивно правно, редовним законским путем расправљено, а то питање онда мора и по грунтовним књигама да буде пречишћено. Према томе, ми не вршимо овим никакву отмицу, јер су по позитивним законима све надлежне власти то право нама признале. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има Министар без портфеља г. др. Миха Крек. (Плескање на десници. — Жагор и протести на левици).

Господо, молим мир! Господо са деснице су говор господина д-ра Косића, са малим изузетком, мирно саслушала. Дозволите и господину Министру да да своју реч. (Гласови са левице: Деветка је стално упадао!). На десници је био само један Деветка, а немојте да на вашој страни буде деветнаест! (Веселост).

Ministar bez portfelja dr. Miho Krek: Gospodo narodni poslanci, meni je vrlo žao da je ovaj visoki Dom morao da sluša jedan komentar Majske deklaracije, koji je bio iznesen sa toliko nepoznavanja i najosnovnije literature o tome političkom aktu i bez ikakvog ličnog studiranja stvari. Ja se tu pozivam u prvom redu na jednog čisto crkvenog i areligioznog pisca g. dr. Dragutina Lončara koji je stariji od nas dvojice i koji je lično mogao sve to da proživi i lično posmatra, a koji je jedan veliki autoritet među istoričarima u Sloveniji.

Ja hoću ovde da podvučem samo dve-tri činjenice. Prvo, Majska deklaracija je stilizovana u sporazumu i saglasnosti svih šefova slovenskih klubova u ondašnjem bečkom parlamentu. . . . (Milan Mravlje: I sa carom Karlom!) . . . . Pa, ja mislim da mi danas ne možemo biti pametniji za prosuđivanje ondašnje situacije nego što su oni onda bili.

Drugo, nadbiskup dr. Jeglič potpisao je t. zv. Ljubljansku Majsku deklaraciju, zamoljen od svih političkih šefova Slovenaca bez obzira na desnu i levu kao prvi, a iza njega potpisali su i ostali šefovi političkih formacija. . . . (Milan Mravlje žučno upada).

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине Мравље, Ви сте баш о овој материји више пута говорили, и није ред да сада г. Министру упадате у реч.

Ministar bez portfelja dr. Miho Krek (nastavlja): Na toj istoj deklaraciji potpisan je šef ondašnje Narodne napredne stranke koja je danas slovenski deo

JNS, bivši predsednik ljubljanske opštine g. dr. Tavčar. Na osnovu te Majske deklaracije ujedinili smo se onda svi Slovenci i usvojili je kao zajedničku platformu jedne velike nacionalne propagande. Bio je trijumf jugoslovenske misli, ne samo Slovenačke, kada je današnja dvorska dama Nj. V: Kraljice Marije gospoda Fran Tavčar predala dr. Korošcu potpise čitave Slovenije za tu istu, danas tako rdavo komentarisanu Majsku deklaraciju. (Pljeskanje i odobravanje na desnici).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Милинко Милутиновић.

Милинко Милутиновић: Господо народни посланици, пред нама је овде буџет од 12 милијарди и 270 милиона динара за који је прикачена маса амандмана. А знате ви како ја посматрам и гледам те амандмане? То вам је као оно када би код вас неко донео један пуц џак али завезан па вас запитао да му кажете, шта је у томе џаку, и ви сад треба да потрефите шта је у њему. Па како год не можете да потрефите, шта је у завезаном џаку, тако не можете да знате ни шта је у овим амандманима, прикаченим уз овај буџет и финансијски закон.

Господо, лако је саставити буџет и распоредити на што ће се све утрошити оно, што је у њему предвиђено али, господо народни посланици, питам вас ја: да ли се ово, што је у буџету предвиђено као приход, може укупити од овога народа, једног и кукавног? Од земорадника се тражи па и од осталих сталежа да да оно, што не може да да, оно што његови приходи не могу доцети. Када се од њега буду затражиле порезе, прирезе и остале дажбине онда ја вас питам: да ли ће он моћи да то да, то да издржи, и шта ће вам казати кад будете гласали за ове овако велике намете и поред свих дација које се буду тражиле од њега. Доћи ће дан када ће се од њега тражити и за ануитете овим дуговима којима је рок већ доспео.

Ја не могу хитке да пређем преко ове чињенице тј. преко тога, како је донета Уредба о заштити земљорадника. Господо, ви доказујете и ваша Влада доказује, Влада коју ви подупирете и држите на власти, да § 471 Грађанског закона који је земљораднику заштићавао: три хектара и 40 ара земље за сваку пунолетну главу, два вола, краву са телетом, кобилу са ждребетом, 10 оваца, 5 свиња и целокупни пољопривредни алат и храну за себе и стоку за годину дана, да тај параграф, по коме се ово није могло продати ни за какав приватни дуг, оно што се није дало и што нису могли да продају банкарни и зеленаши, то ви сада доношењем Уредбе за заштиту земљорадника са којом се толико хвалите, поносите и бусате се у прса, доказујући да сте земљораднику помогли, а ви овом вашом Уредбом укинули сте § 471, и свакога дана стварате бескућнике и просјаци у овој земљи, а доказујете да сте сељаку помогли. А ево доказа да му нисте помогли.

Господо народни посланици, ви сте Уредбом преbacили све земљорадничке дугове са банака и сконцентрисали их у Аграрној банци.

Аграрној банци се Уредбом, којом је укинут § 471 даје право да земљораднику све ово прода за дугове, што му је раније штитио § 471 Грађанског закона.

Да ли сте ви овим и оваквим вашим поступком помогли земљораднику и земљорадничком staleжу. (Одобравање на левици). Не, господо!

Господо народни посланици, ви кажете како сте легитимисана радикална странка, а радикална странка, када је донела § 471 Грађанског закона, ишла је да помогне сељаку а не да га направи сиротињом и бескућником. А ви сада рушите све тековине радикалне странке, ви се хвалите да сте отписали дугове до 25.000 динара на половицу. Хвала. Али то је неправда, једна велика неправда за све оне који дугују преко 25.000 динара. Н. пр. један земљорадник са 30 хектара земље, са једним сином у задрузи њему се брише половица, разуме се, додате му све дужне камате и трошкове на ову суму од 25.000 динара. Али, овом грешнику, који има 5 хектара земље, а 3 сина у задрузи, а дугује 25.500 динара додајете му све дужне камате и трошкове и ништа не бришете и примењујете § 471, о коме сам напред говорио.

Господо народни посланици, вама и Краљевској влади остављам да размишљате, је ли ово праведна и часна Уредба, и хоће ли народ бити задовољан и да ли се на овај начин помогло земљораднику или неком другом. Не личи ли ово на какво рафинирано зеленаштво према онима чији вам интерес лежи на срцу и које ви одреда тако декламујете.

Господо народни посланици, имате овакав случај код земљорадника: Има случајно вршаћу машину и због те вршаће машине опорезован је порезом, и када његов порез на вршаћу машину прелази преко пореза на његово имање, онда њега не штити Уредба о заштити земљорадника, иако има можда свега 2 до 4 хектара земље.

А, господо, када ради овај човек са својом вршаћом машином, ви знате да он ради свега за време сезоне од месец дана. Г. Илија Михајловић, члан финансијског одбора, за време седница финансијског одбора поднео је амандман лично г. Летици и с тим амандманом тражио је, да се ова неправда исправи и да се ови људи заштите и користе истом Уредбом. Министар г. Летица признао је да треба горња неправда да се исправи и овакви људи ослободе, те да имају права као и остали земљорадници, али г. Летица је ипак одбио тај амандман и није хтео да га уважи.

Према свему, господо народни посланици, види се, како и колико ова Влада жели да стварно и искрено помогне нашем земљораднику.

Али, господо народни посланици, није само дошао у тежак економско-финансијски положај наш земљорадник, дошао је исто тако и у тешко економско-финансијско стање и наш ситни занатлија и ситни обртник. Зашто? Зато, што сад нарочито кад дође до плаћања ануитета ко ће онда да посети тога малог занатлију и ситног обртника, механицију, кад мора да плаћа ануитета. А шта ће онда да раде ови бедници када не могу да своју ствар регулисавају код Народне банке и осталих њихових поверилаца, јер највећу добит има мали занатлија, обртник и механиција од земљорадника. Он је тај, који треба њихове радње да посети и он је тај који њима даје новац и који троши њихову робу.

Зато ја тражим, и право је, да се и ови људи заштите, јер ако се то не учини куда ће ти људи отићи и шта ће са њима бити, а и шта све

може наступити и до каквих нежељених последица може доћи.

Господо народни посланици, ми смо овде говорили и тражили, да се смањи трошарина тако, како би могли да добијемо јевтиније со, шећер, гас, дуван, папир, шибице и остале друге потребе, а међутим видимо да се трошарина и даље повећава, на пример, сада је повећана за 65 милиона. Шта ће онда бити и шта ће наступити? Можда ћемо плаћати још и скупље, на пр. со. А ми, господо, на селу, ми сељаци не можемо уопште да живимо, ако немамо могућности да купујемо со, пошто сељак, ако нема соли да посоли смок, нарочито бели мрс, онда му не вреди и што га има. па ако нема да посоли јело па чак и храну стоци. Јер му и стока не вреди што је има. (Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Чвркић се смеје) Господо народни посланици, Г. Министар Чвркић се смеје а он би баш морао највише да се заузме за сељака, јер је њега сељак баш у гуњу и опанку бирао и послао овде у ову Народну скупштину да штити и брани сељачке интересе, а чујете шта сад каже. (Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Чвркић: Значи, Теби, Милинко, треба доста соли!) Господи Чвркић каже, како мени треба доста соли, али како се види, баш њему, г. Министру Чвркићу, треба доста соли да осоли своју главу и памет, када овако говори и заступа сељачке интересе, и ја га питам, шта је говорио на збору сељачком народу 1934 год. у Мрчајевцима.

Господо народни посланици, на селу има сељака, чија жена у кући мора да узме три до четири јаја да однесе на пијацу, или да одвоји четврт килограма кајмака или килограм сира, да би на пијаци ово све продала да купи соли за кућу, па за све ово узме 10—15 динара а има да од куће до пијаце путује око 3—4 сата пешке. Мислите ли ви, господо, да то она има стварно за продају? Не, то је она одвојила од уста своје деце и од својих уста, да би могла да прода, и да купи соли, па макар деца и остали у кући после јели суху кору хлеба.

Исто тако сељаку треба шећера и кафе, бар кад му дође слава или празник, да бар може свога госта да послужи парчетом шећера или кафом. Господо народни посланици, ето видите (Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Чвркић поново се смеје.) Кад ја говорим о томе нашем бедном сељачком народу г. Министар Чвркић може да се смеје, јер код њега има и шећера и меда и медених колача и слатка и печена и компота и свега — пива и јестива, — па он може да се смеје, јер у Мрчајевцима и онда је говорио на збору како треба све дугове сељачке отписати и са свима ликвидирати, а пошто је изабран и дошао овде гласа да народ плаћа дугове. Као што видите, г. Чвркић је издао своје бираче-гласаче.

Господо народни посланици, па и гас имамо сада 1 динар скупље по литру. Има у селу кућа у којима се по 7 дана и не пали светло. И поред тога што сељак треба да осветли своју кућу он сада мора ноћу да осветли и своја кола кад путује, па кад наиђе г. Министар и у аутомобилу, да не удари у кола његова. Због тога сељак мора да купује гаса сада више него раније, јер му треба и за фењер на колима. Господо народни посланици, шта видимо опет даље. Иако смо овде говорили и молили г. Министра финансија г. Летицу да се смање трошарине видимо повећање, а исто тако и пове-

ћање такса. Господо народни посланици, ви сте видели да човек данас напише једну молбу треба да да 10 динара таксе. Ако иде на суд, треба да плати таксу на тужбу, треба да плати адвокату, па, после, треба да плати ово, па да плати оно, па ако је предмет спора 250 до 300 дин., на крају крајева коштаће спор око 1000 динара, па, поред тих такса које су и до сада биле велике, сада се те таксе повећавају. Па поред свега тога, ако би неко морао да суд изведе на лице места, мора да плати велике дијурне. Дакле, на све стране је натоварено на једну грбачу сељачку, да он не може да остане жив.

Морам да се вратим на трошарине. Господин Министар је повећао трошарине са 65 милиона динара. Министар финансија г. Летица каже како ће се то прикупити лако и да народ то неће осетити. Па ко ће осетити, ако неће народ, не товари се то ваљда на неку планину него на народ.

Господо народни посланици, имате једну стару пословицу која каже: нити вреди ћоравом намигивати, нити глумом говорити, те и то, господо народни посланици, овој Влади не вреди ништа говорити, јер ми смо овде говорили и говорили, и тражили смо да се скине трошарина да се сви кривци по трошаринским кривицама ослободе, да им се све кривице опросте. Господин Министар финансија г. Летица и Влада то су саслушали и смејали се. Господин Министар се смеје кад говори човек из народа од кога Влада треба да црпи знање о приликама на селу. Оно што посланик говори из народа, не говори он то само да би причао, и да би изашао на говорницу да декламује, него говори оно што стварно погађа и дави наш народ. (Др. Српко Вукановић: Владина већина се смеје кад говори човек из народа!)

Господо народни посланици, например, кад су код нас заветине и славе црквене, — а у години дана једна је црквена слава и једна је литија — ја сам говорио и тражио да је потребно дозволити сељацима, да сваки тога дана у години може продавати своје производе а да не подлежи плаћању трошарине. Изнео сам како је народ покажњаван у мојој општини. Око 30 људи кажњено је по 3000 динара од једнога лица.

А, господо народни посланици, а ти људи тога дана нису ни 10 динара зарадили. Господин Министар је ћутке преко тога прешао. Господо народни посланици, када се ми можемо да скупљамо у пољу под једним дрветом, зашто не можемо слободно да продајемо наше производе? То је свега два пута годишње. Шта то смета Влади? Зар баш и ту мора да има приходе, и ја тражим, да се народ, нарочито сељачки, ослободи овога намета.

Господо народни посланици, исто тако и Министарство грађевина у овој Влади служи од прилике за неку параду. У моме срезу нигде се ништа не ради. Ми имамо две пијаце, једну у Гучи а другу у Чачку. Пuteви су толико покварени да се апсолутно не може њима служити. Такође и мостови су сасвим искварени. Господо, којим ће путем народ да дође на пијацу?! Међутим, држава тражи од тога народа да он плати све што треба! Куда то води? Једног дана доћи ће до тога, да народ ништа не даје што му се тражи. Ја тражим, да се у моме срезу приступи изградњи свих путева, а исто тако и мостова.

Господо народни посланици, од нас се тражи да гласамо овлашћење Влади да може закључити унутрашњи зајам од 4 милијарде динара. Господо народни посланици, на чију ће то грбачу? Опет на грбачу једног и кукавног народа. Господин Министар није се постарао да донесе закон о тачном распореду кредита овога зајма. Ми знамо зашто ово Влади треба и зашто она ово спрема. Да је Краљевска влада направила закон како ће да утроши ове кредите, па да је казала да се свих 4 милијарде динара утроше за нашу одбрану, за нашу славу војску, ја бих као добар националиста гласао Влади закључење овога зајма. Или, напослетку, да је унето 2 милијарде динара на пољопривреду, на подизање школа, на изградњу путева, и осталих културних, социјалних и пољопривредних установа; што би имало донети користи привреднику, ја бих гласао за овај Финансијски закон.

Господо народни посланици, према моме мишљењу, када се узме буџет од 12 милијарди и 270 милиона динара, па онда ови завезани амандмани у једном цаку, па Финансијски закон, па се овоме додају бановински буџети онда наш буџет, — ја тврдим — прелази преко 25 милијарди динара.

Потпретседник Фрањо Маркић: А ја тврдим, господине Милинко, да имате свега још 5 минута времена. (Веселост).

Милинко Милутиновић (наставља): Господо народни посланици, Г. Претседник ме опомиње како свега 5 минута имам још да говорим али ја морам говорити и изнети тешкоће сељачког народа. Пошто је наш народ натоварен разним теретима, као нека арапска кобила, која има да се под теретом сруши, изјављујем да ћу гласати против. (Живо одобравање на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Јован Здравковић.

Јован Здравковић: Господо, на крају буџетске дебате ако погледамо унатраг за ово месец и по дана што смо радили овде, доћи ћемо до овог закључка:

Код Министарства спољних послова г. Министар је изјавио, да је успео, да својом политиком створи нове пријатеље ради заштите наших граница, и сво већ ових дана његове се речи остварују. Ти нови пријатељи пошто желе да нам буду што бољи пријатељи, и пошто је Министар спољних послова сигурно изразио такву жељу да дођу ближе, они су дошли на границу да нам граница буде што сигурнија. Остаје сад да нам и други пријатељ Италија дође ближе, а види се да се она већ приближава, јер је више путева преко Албаније направила до наше границе. Рећи ћете ви, па за Бога имамо Пакт о пријатељству од прошле године. Да, имамо, али у томе Пакту Италија гарантује наше границе према Италији само за пет година, али не и границе према Арбанији. (Борђе Јевтић: Ту си открио Америку!) Господо, јасно је из изјаве Министра иностраних послова г. Стојадиновића и иначе, да он последњих година води једну политику отвореног наслона на фашистичку Италију и на националсоцијалистичку Немачку. То се, господо, види и из ове чињенице: Графа Тана Влада је дочекала у Београду веома срдечно, докле га је народ дочекао веома хладно, а омадина је отишла и даље па је приредила демонстра-

ције,, због чега је тучена и хапшена од г. Корошчеве полиције. Обратно, Министар иностраних послова француске државе дочекан је од Владе врло хладно, а од народа веома срдечно, омладина је и овде приредила манифестације за Француску, због чега је опет тучена и хапшена од полиције г. др. Корошца.

Што се тиче, господо, политике Министарства унутрашњих послова, ја сам овде пред Народном скупштином изнео против Министра г. Корошца једну тешку оптужбу да се и за време његовог министровања, исто онако као и за време ранијих министара унутрашњих послова, од Петра Живковића на овамо, у притворима полицијским убијају притвореници, и да немају ни ту срећу у несрећи да дочекају, да живи изиђу пред суд. Ја сам навео и имена убијених која сам сазнао кад сам био брањилац, и навео сам име студента Ђуровића из Јагодини, који је убијен у полицијском затвору у Крагујевцу и очекивао сам да ће Министар унутрашњих послова г. Корошец, ако он то није одобрио и ако се са таквим поступком полицијских органа не слаже, изићи на ову говорницу и казати, да он то не одобрава, и ако није био раније обавештен; да је сада обавештен, и да ће дати изјаву: да за време док он буде Министар унутрашњих послова не сме нико у затвору да буде од стране полицијских органа убијен без одговорности за то. Морам да вам признам, господо, да ме је то много изненадило од г. Корошца, као што ме је изненадило да о томе није дао никакву изјаву ни г. Претседник Краљевске владе. Мене је, господо, особито изненадило да се нико од главних фактора у овој Влади није изјаснио, нако је ово једна крупна ствар и изненађује ме и зачуђује то због тога што ми је познато да су г. Стојадиновић, г. Корошец и г. Спахо дуго времена били у опозицији и знам да када су били у опозицији они нису тако говорили као што сада раде, него обратно. Ја, господо, стојим на томе гледишту да политички човек у опозицији треба да говори онако како би радио на власти; а да политички човек на власти треба да ради онако како је говорио у опозицији. Међутим, господо, то не видимо код главних стубова ове Владе.

Што се тиче, господо, Министарства војске, ја констатујем, да је критика, која је пала код буџета Министарства војске, била позитивна и корисна. Није имало никаквих разлога да се они, који су објективно критиковали извесне радње у Министарству војске, зато називају врло тешким изразама, јер то побуђује сумњу и даје разлога веровању, да они, који тако војску бране од једне објективне критике, иду за тим, да се многе рђаве ствари само заташкају. Није дозвољено, господо, и није морално импутирати говорницима, који су критиковали рад у Министарству војске и морнарице, да су тиме вршили напад на војску, јер, господо моја, ми смо имали пре рата на положају шефа наше војске наше војничке величине као што су били војвода Путник и Степановић, па су и они критиковани, нарочито код војних набавки, и то, господо, нашој војсци није ништа шкодило ни сметало, већ јој је напротив то користило. И то, господо; треба да буде позитивно и због тога, јер ми нисмо нека велика и богата држава, као што има, да можемо да се наоружамо једанпут, па кад

застари то наоружање да се понова наоружамо, него морамо да отворимо четворе очи и да у даном моменту купујемо оно што је најбоље и најсавршеније. Господо, ја жалим што г. Министар војске није примио предложеној анкети, јер би се тиме утврдило право стање, па у колику има злоупотреба, да одговарају само они који су за то криви и да не пада љага на исправне службенике. (Александар Дачић: Изнесите конкретне доказе а не приче!)

Господо, ја мислим да је одбијање анкете од стране господина Министра војске и морнарице војсци више нашкодило него критика, која је овде била објективна. Сад да видите, господо, како се ствари изврђу. Мене је срео један виши официр па је вероватно чуо да сам критиковао рад Министра војске, па ми је рекао: „какви сте ви опозиционари и какви сте ви посланици да критикујете буџет Министарства војске и морнарице, помињете све злоупотребе учињене, а кад је господин Министар, да би стао на пут томе и утврдио истину предложеној анкети, ви сте анкету одбили.“ Ми, господо, немамо слободне штампе, на жалост, и онда је могуће да се рашире и такви гласови, на шта сам му ја одговорио да је анкета предложена од стране опозиције, а да Министар војни није имао куражи да ту анкету прими. (Жагор на десници).

Господо, код Министарства трговине и индустрије, ми смо констатовали и навели да је данашња Влада највећи заштитник страног капитала у нашој земљи и домаће индустрије, и да она дозвољава да ти страни капитали љачкашки исисавају све здраве сокове са села тако, да се наше село из године у годину пролетизира. Нико од владиних присталица ни од стране Владе није то демантовано. Али оно што је најинтересантије утврдили смо да у Уреду за контролу извоза стоке постоје страшне злоупотребе. То смо, господо, утврдили извештајем комисије коју је одредио сам господин Министар трговине и индустрије. И уместо да Министар дозволи комисији да тај рад заврши после три месеца рада, кад је требало још 500 докумената да прегледа, онда је господин Министар трговине нашао за потребно да јој пресече рад и да постави другу комисију. На тај се начин, господо, очигледно види да се ишло за тим, да се те злоупотребе не обелодане. Предложена анкета од стране моје остала је без дејства, јер је господин Министар трговине и индустрије није примио и ако је признао, да је комисија била одређена и да му је послала свој извештај и признао је, да је ту комисију разрешно дужности зато, што је дуго радила, а ова ће друга брже посао да сврши. Али, господо, то су све радње које несумњиво бацају рђаву сенку на рад господина Министра трговине и индустрије и на рад целе ове Владе, кад нема куражи да прими анкету о изнетим злоупотребима и да се на тај начин све расветли. Ја, господо, хоћу овде да поменем и то, да сам ја навео и статистичке податке из званичног Гласника Министарства трговине и индустрије, и да је, међутим, г. Бацак један од тих који се богато користио везама са господином Претседником Владе, и да је извозио највише од свих извозника у нашој земљи.

Господин Бацак, истина, није извозио у своје име зато што има дугова, већ је извозио на име своје сестре и на име своје снахе, као и других разних лица, што се, господо, јасно може да

утврди. Ја сам се на то позвао, али господин Министар трговине је преко свега тога прешао, ма да то неће користити ни господину Претседнику Владе. Ја сам навео један пример раније, али како господин Претседник Владе није био присутан, сад ћу то поново да кажем: једно време знам да је ранији Министар г. Божа Максимовић био у Београду доста популаран; далеко популарнији, него што је данас г. Стојадиновић. — Господин Максимовић није био нити је сада мој партијски пријатељ, те ме чуди шта се буните ви, господо; из већине. Г. Максимовић је имао неког Гачулу који је много нашкодио г. Максимовићу.

Питање је да ли и господин др. Стојадиновић нема много својих Гачула, који ће и њега уредити исто онако као што је онај Гачула уредио Божу Максимовића.

Код Министарства пољопривреде констатовали смо да је буџет овога Министарства права пепељуга међу буџетима осталих Министарстава, исто онако што је и пољопривреда пепељуга међу осталим гранама привреде у нашој земљи. Господин Министар пољопривреде није нам могао дати никаква обећања да ће предузети ма шта да реши које од горућих питања у своме ресору ни да ће се заузети за то да се Уредба о раздужењу сељака поправи у корист сељака; ни да ће се оним земљорадницима, којима је као дужницима Аграрне банке продато имање пре то што је ступила на снагу ова Уредба, да ће им се вратити право по самој овој Уредби, ништа није изјавио ни у погледу питања организовања земљорадничког кредита иако смо ми једина земља на свету која нема никакав организовани земљораднички кредит.

Господо, код Министарства социјалне политике и народног здравља, Министар овога ресора није изјавио да ће предузети потребне мере да, с једне стране, уреди питање болничких лекара, а с друге стране, да предузме санкције противу злоупотреба које се врше од стране тих болничких лекара. Господо, болнички лекари у Београду, чим виде у болници неког сељака мало боље обученог или ма кога човека из унутрашњости из чијег се уверења види да плаћа већу порезу, они му увек кажу да треба прво да дође у њихов приватан стан, да га тамо прегледају, да би му само наплатили преглед. С једним човеком из мога среза десно се овакав случај, који је врло карактеристичан и зато желим да га овде изнесем. Један веома сиромашан и несрећан човек из мога среза, коме је пре тога умрла кћер, довео је своју болесну жену, која је боловала од више болести, да се прегледа у болници. Њему је болнички лекар казао да је доведе његовој кући на преглед, и кад је он то учинио, лекар му је тражио 200 динара за преглед. Док се лекар још није изјаснио колико му тражи за тај преглед, он је метнуо био руку за појас. У нашем крају је обичај кад се метне рука за појас да се сматра да хоће да се изваде паре и лекар му је потражио награду за преглед у 200 динара. Како ми је казао овај сељак, добро је било што сам ја имао таман толико, колико ми је овај лекар затражио, а да нисам толико имао, ја бих, место пара, извадио нож и ударио бих га право у срце. И господо, и имао би права да то уради. (Жагор и протести на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Ја мислим, господине посланиче, да сте Ви томе сељаку објаснили да би се Ви оградиле од таквога поступка.

Јован Здравковић (наставља): Ја мислим, господо, да је он имао право да ово уради.

Господо, у § 16 Финансијског закона предвиђа се једна повећа сума од 80,000.000.— динара за Управу Државних монопола коју ће она издвојити из свога капитала и употребити за зидање неке зграде и истраживање нафте. Господо, ја сам, кад је реч о истраживању нафте, имао прилике да сазнам неке ствари, које су врло поразне за Управу Држ. монопола. Из године у годину предвиђа се по буџету по десетак милиона динара за ово истраживање нафте. А тамо се ради, господо, тако, као да они службеници у Управи Држ. монопола нису државни службеници него као да су службеници страног капитала, који тргују нафтом.

Тамо се не купују мали апарати који су потребни за истраживање, него се купују велики и страшно скупи апарати, помоћу којих се не може вршити истраживање, него су то апарати за експлоатацију, и то су управо апарати такви не да се помоћу њих до нафте дође него да се до нафте не дође! И када је пре извеснога времена код Тузле пронађена нека нафта, онда тамо није отишао ни управник монопола нити који виши стручан државни чиновник, него је одмах тамо отрчао неки агент једне стране фирме која се бави продајом нафте. На овај начин, господо, неће се никада доћи до нафте, сем ако се та нафта једнога дана не наљути и не куљне сама и подави све оне који се буду ту око ње налазили. Зато ја мислим, господо, да би била дужност Министра финансија да посвети већу пажњу овоме питању, јер сте сви свесни од какве је важности проналазак нафте у овој земљи, па да се на овакав начин не бацају и не арче државне паре. За све ово, што сам навео, ја имам доказа, и ако желите, ја предлажем и тражим анкету а ја ћу поднети све потребне доказе да се расветли, како та ствар са питањем истраживања нафте данас стоји. Ја, у осталом, нећу сада о томе дуго да говорим, јер верујем да ће надлежни, бар после ове опомене, повести рачуна, али, кад сте ме већ повукли за језик, хоћу да вам кажем и то: да се у Управи монопола стално оперише у раду око истраживања са неким странцима који се проглашавају као неки стручњаци у томе питању, а који у ствари немају никаквих квалификација за тај посао иако коштају силне паре.

Господо, у овоме закону постоји овлашћење за Владу да донесе политичке законе. Ја вас потсећам на ону народну пословицу која каже — нећу је баш буквално употребити — ко једанпут реч не одржи други пут му се не верује и кад истину говори. Ова је Влада три пута до сада већ добила овлашћење да донесе политичке законе и никако их није донела. Ја мислим да је и ово најбољи знак како ова Влада лови на моменат, да у предвечерју избора тек донесе политичке законе да би онемогућила својим политичким противницима да се групишу и да се припреме за изборе. Господо, може то тако да се ради злоупотребљавајући власт, али то ће се кад тад осветити. Није важно да ли ћемо имати још један период тако слабе Скупштине као што је ова, и народ ће и то као и многа друга зла издржати, али ће једном народ бити строги судија за овакве злоупотребе.

Господо, у овоме финансиском закону, поред тако повећаног буџета са овим амандманима и са Финансијским законом, Влада тражи једно овлашћење за зајам од 4 милијарде иако нам није дала никакав план за тај зајам, ма да је то било потребно; а исто тако било је потребно да будемо обавештени и о војним набавкама, јер нисмо сигурни да за случај једне мобилизације неће и сада као што су наши ратници 1914 г. поћи у рат са сламним шеширима и без шињела. Треба да будемо и ми о томе обавештени и ви са деснице и ми са левице, јер, иако сам опозиционар са крајње левице, ја бих волео да могу да кажем својим бирачима право стање, а желео бих да то право стање буде повољно, али то не могу учинити јер о томе Народна скупштина није обавештена.

С обзиром на све што сам изнео и с обзиром на то да је ова Влада својим радом и својим манифестима до сада показала да је једна партизанска влада и да ће се тако манифестовати и у будућности, ја ћу гласати противу овог буџета и против Финансијског закона. (Одобравање на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Милан Баџак ради личног објашњења.

Милан Баџак: Господо народни посланици, народни посланик г. Јован Здравковић и раније па и данас изнео је у овоме Дому низ неистина као и неистине у вези са мојом личношћу али данас је ипак учинио једну исправку и казао пред свима вама да ја као народни посланик немам никакве везе са фирмом Баџак. Међутим, раније је тврдио да сам и ја учествовао у фирми и да сам зарађивао неке милионе искоришћавајући овај режим. Ја хоћу, господо, да кажем да сам ја био члан те фирме онда када се је губило и када је та фирма изгубила сав свој иметак али га је изгубила на једном часном и поштеном послу. И сваки у границама раније Краљевине Србије зна о кући Баџак, зна за њену имовину као и то да ја као народни посланик не учествујем у тој фирми. — Г. Здравковић је рекао да је та фирма извозила више него све остале фирме. Међутим, то не одговара истини већ је фирма Баџак извезла у прошлој години свега 43 вагона по контингентима, које дели наша држава. Г. Здравковић тражи анкету. Изјављујем да и ја са своје стране тражим анкету и желим да се успостави право стање у тој ствари. — Г. Здравковић је напоменуо и то, да је и моја сестра Симка извозила. Ја сам мало час рекао да је кућа Баџак претстављала велико богатство у Краљевини Србији и моја је сестра од тога добила као свој део једно имање и свакако као произвођач има права да извози производе са тог свога имања, и извезла је у току прошле године, рачунајући и ова месеца у овој години свега 13 вагона. Ако је то, господо, нечасно да се са свога имања извозе производи, онда ја морам да одбијем такво тврђење г. Здравковића и да изјавим жаљење да се са ове говорнице изнесе такве неистине. (Јован Здравковић: Извесли сте више него што кажете!) Ја сам казао и тврдим да је фирма Баџак извезла по контингентима, које дели наша држава, свега 43 вагона и тражим анкету да се то извиди, па ако се утврди да је моје тврђење нетачно, ја ћу дати оставку на посланички мандат, а исто тако, ако се утврди да је г. Здравковић гово-

рио неистину, да и он положи оставку на посланички мандат.

Г. Здравковић је поред многих неистина рекао и ову неистину: да су Душан Бркић из Влашке, Милан Станојевић из С. Младеновца, В. Вићентијевић из Јагњила, Тихомир Милошевић из Врбице, Милован Мировић из Међулужја добијали извознице, да сам ја са њима учествовао и искоришћавао њихова имања. Ова имена, која сам навео, то су, господо народни посланици, имена најчистијих наших грађана домаћина, који и данас у својим оборима гаје свиње са својих имања, па је само пак ово гола неистина и клевета, коју не може доказати.

Али, господо народни посланици, ја знам шта боли г. Јована Здравковића! Ја знам шта боли многе њих! Њих боли овај добар рад данашње Краљевске владе! Народ у Југославији рекао је неколико пута да ли је рад Краљевске владе и рад нашег претседника г. др. Милана Стојадиновића добар или није! (Пљескање код већине). Тај рад одобрава се и на изборима, господо народни посланици. Ми смо под Владом др. Милана Стојадиновића имали општинске изборе. И на општинским изборима, та ужа наша Шумадија, о којој толико опширно говори, она је дала своју реч. Ми смо имали изборе за Коморске већнике и тада смо показали своју снагу. Имали смо недавно и изборе за сенаторе. И у Дунавској бановини, где је посланик г. Здравковић, ми смо се посланици из Ј.Р.З. радовали када је опозиција могла да истакне своју листу. И ми смо видели огромну снагу те опозиције да је од 880 гласова добила свега 80 гласова. На оној другој страни, господо народни посланици, видели смо величине из Шумадије, видели смо Илију Михаиловића, видели смо Којића, видели смо Хоћеру, видели смо Љотића, видели смо оне неистине и кампању која се водила у Новом Саду, како је Министар војске дао оставку, како је пала Влада итд. Видели смо те људе који нису имали ништа заједничког, па ни заједничку политичку идеологију, али су имали један циљ да сруше Владу г. др. Милана Стојадиновића! Али народ и том приликом казао је да одобрава рад Краљевске Владе др. Милана Стојадиновића и свакако да ће и у будуће одобравати, а ми посланици са ове деснице молимо Бога да дође онај дан, када ће се дефинитивно са вама обрачунати и када ће народ казати да ли је добар рад Краљевске владе или није! (Пљескање и одобравање код већине. — Др. Српко Вукановић: За вас су радили срески начелници!) Господине Вукановићу, знам како сте дошли за народног посланика! (Др. Српко Вукановић: Ви сте дошли милошћу Илије Михаиловића! — Граја).

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, као што видите време је поодмакло и надам се да ћете ми дозволити да ову седницу прекинем и да са вашим пристанком наставимо рад у 16 часова после подне.

(Седница је прекинута у 13,50 часова.)

(Наставак седнице у 16,15 часова)

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, настављамо јутрос започету седницу.

Реч има народни посланик г. Франђо Новаковић (Пљескање).

Franjo Novaković: Slavna Skupštino, povodom događaja, koji se dogodio pripojenjem Austrije Nemačkoj, ponukao me je, da uzmem učešća u raspravi Finansijskog zakona za godinu 1938/39. Ponukan sam tim više, što vidim, da je to pripojenje uznemirilo duhove cijele Srednje Evrope u prvom redu, onda narode Zapadne kao i Istočne Evrope a pogotovo nas Južne Slovene. Ovim događajem mi smo stavljeni pred jednu vrlo važnu dilemu, koja od nas zahtjeva puno razbora, puno smjelosti i puno međusobnog povjerenja. (Glasovi: Tako je!)

Dvojica g. g. govornika danas su naglasili kao prvu i najhitniju potrebu obzirom na činjenicu, konsolidaciju naših unutrašnjih političkih prilika. (Pljeskanje na desnici). Konsolidirati današnje unutrašnje političke prilike možemo samo na bazi bratskog sporazuma, no nikako na bazi hegemonije i zapostavljanja bilo kojeg naroda u našoj državi. (Pljeskanje na desnici).

Mi Hrvati svojimo na tom stanovištu od osnutka ove države, a učitelj i vođa hrvatskog naroda ovakvo je stanovište zauzeo dok je stvarao program bivše Hrvatske pučke seljačke stranke još godine 1904. On je još onda udario temelje ovoj državi, a udario ih je tim lakše, što je poznavao dušu i potrebu i hrvatskog i srpskog kao i slovenačkog naroda, a naročito seljačkog staleža.

Gospodo, sjedinjenje Nemaca u jednu državu daje nam znati, da se i mi moramo povesti njihovim stopama, ako hoćemo postojati. A postojećemo ako se sporazumjemo.

Ja ću biti slobodan, gospodo poslanici, pa ću na ovom mjestu reći mišljenje onoga, koji je bio stvaralac hrvatske seljačke politike i osnivač Hrvatske seljačke stranke.

Gospodo, moj blagopokojni vod i učitelj Stjepan Radić . . . (Složni usklici: Slava mu!) . . . osnivajući Hrvatsku seljačku stranku, postavio je za osnovno načelo seljačkog programa osloboditi i unaprediti seljački dom, jer ga je smatrao prvom ćelijom svega našeg narodnog i državnog života. Po njegovoj ideologiji seljački domovi su temelj ne samo seljačkom gospodarstvu nego i svakoj privredi i svakom gospodarskom i kulturnom napretku našeg naroda.

Stoga je veći deo programa Hrvatske seljačke stranke u svima njegovim kasnijim dopunama ispunjen glavnom brigom za oslobodenje i unapredenje seljačkog doma i sela uopšte. Kako je naš narod u pretežnoj većini seljački, to je Stjepan Radić postavio za cilj hrvatskog seljačkog pokreta stvoriti seljačku državu, u kojoj bi se provelo usklađenje interesa svih staleža sa interesom seljačkog naroda kao najčvršćeg temelja državnog.

Da to osnovno načelo svoje politike provede, Stjepan Radić je u seljački program stavio ovu osnovnu misao: priznajemo kao gotovu stvar sve državne zakone, sve ustanove, uredbe i oblasti, koje danas postoje u hrvatskom narodu time, da Hrvatska seljačka stranka imade nastojati i raditi, da se čitav hrvatski narod okupi, organizuje i uredi, te da svojom političkom snagom, zakonitim sretstvima, provede sve izmene u zakonima i državnim uređenju, vodeći pri tome računa o narodnim, kulturnim, ekonomskim i socijalnim potrebama seljačkog naroda. Time je istodobno blagopokojni Stjepan Radić svu borbu i sav rad Hrvatske seljačke stranke

postavio na temelj etički i legalni. Ako k tome dodamo i naglasimo, da je po njegovoj nauci — a jedino na toj nauci okupio se i organizovao hrvatski seljački narod u Hrvatskoj seljačkoj stranci — svaki čin Hrvatske seljačke stranke imao bi biti prožet principom čovečnosti, miroljubivosti i slavenskog bratstva prema svima Slovenima, a napose prema Južnim; onda je lako povući paralelu sa onim političkim smernicama i metodama rada, koje danas upotrebljavaju naslednici Stjepana Radića u Hrvatskoj seljačkoj stranci, da se dobije slika o tome da li se danas politika kod nas vodi u duhu programa i nauke Stjepana Radića.

Spomenuvši političko socijalno načelo Hrvatske seljačke Radićeve politike kao prvotno odmah ću pomenuti i drugo vrlo važno pitanje koje sačinjava politički i nacionalni program Hrvatske seljačke stranke. To pitanje, nažalost, još se uvek povlači našim javnim političkim životom, a provlače ga bilo dokona bilo pokvarena gospoda. Dokona gospoda vole gubiti vreme i dokazivati, da smo tri plemena jednoga naroda, ili, opet, da smo tri naroda jednoga plemena, kao da je to neko važno pitanje. Pokvarena pak gospoda dokazujući i boreći se za stanovište da smo jedan narod sastavljen od tri plemena, a drugi, opet, da smo tri posve samostalna naroda, znadu vrlo vešto iskoristiti razne političke borbe koje radi toga pitanja nastaju i u tim borbama spretno znadu za sebe uloviti masne zalogaje, a da od toga niko, a najmanje seljački narod, bez obzira kako se zvao, da li hrvatski, srpski ili slovenački, nema koristi ali, gospodo, imade od toga štete i narod i država. Za mene kao Radićevca to je pitanje rešeno još u programu Hrvatske seljačke stranke od pre 34 godine. Mi svi znademo da je blagopokojni Stjepan Radić i onda, kao i pred svoju smrt, u tome pogledu imao jedno nepromenjeno mišljenje, smatrajući sve južno-slovenske zemlje jednom narodnom, kulturnom i gospodarskom jedinicom. Nije, gospodo, važno, jesmo li mi po naučnim teorijama jedan narod ili tri naroda, nego je važno to da smo jedne slavenske bratske krvi, da smo danas u velikoj većini u jednoj svojoj narodnoj državi i da hoćemo u toj državi, da se uredimo pošteno i bratski onako, kako će najbolje odgovarati našem seljačkom narodu. (Burno odobravanje u centru i na desnici). Važno je to, gospodo, da se naša gospoda mogu klati kolikogod hoće, da se mogu natezati po svim mogućim državno-pravnim formulama; a da od svega toga ni hrvatski, ni srpski, ni slovenački seljak nema ništa osim izrabljivanja i gospodske pljačke u raznim oblicima. (Odobravanje). U tome smo mi seljaci, i Srbi i Hrvati, jednake sudbine. Isto zlo nas bije, isti jad nas davi, ali nas pri tome ista krv i isto čuvstvo grije i kaže nam: između vas seljaka nema razlike u patnjama, pa ni u željama, a zato ne sme biti razlike niti u borbi za čovečija, za seljačka i za narodna prava. (Burno i dugotrajno odobravanje).

Prilike koje su nastale tragičnom smrću hrvatskih narodnih zastupnika i samoga Stjepana Radića, zaustavile su normalan tok hrvatske seljačke politike, a kasnije krivnjom raznih režima odavde, a možda donekle i meshvaćanjem pozvanih faktora, pokušalo se krenuti tok hrvatske politike pravcem koji je oprečan temeljnim načelima programa Hrvatske seljačke stranke. Ta pojava još u doba diktature teško je zabrinula sve nas sledbenike Stjepana Radića i njegove najbliže saradnike i učenike; te smo

se često znali dogovarati, kako da se u interesu samoga naroda i pravo shvaćenih interesa naše države zajednice obustavi to skretanje hrvatske seljačke politike i da se hrvatska politika postavi; odnosio povratni na temelje označene programom HSS. Razgovarali smo na više strana svi zaokupljeni jednakom brigom i jednakom misli. U toj brizi nastala je 8-XII 1937. godine na sastanku u Križevcima tako zvana »Križevačka rezolucija«. Načela istaknuta u toj rezoluciji potpunoma se poklapaju sa načelima programa HSS i nauke Stjepana Radića. Svi smo mi već onda u duši, a neki i javno pristali i odobrili tu rezoluciju, a do danas nije se našao ni jedan forum HSS, odnosno današnjeg vodstva SDK, koji bi mogao pobiti i osuditi tu rezoluciju sa stanovišta hrvatske seljačke Radićeve politike. I danas mnogi od nas narodnih zastupnika izabranih 5. maja 1935. g. na listi dr. Mačeka, kao i mnogi drugi prvaci u hrvatskom seljačkom pokretu, uvidamo da je jedini put označen u onoj rezoluciji danas moguć, ispravan i koristan za naš hrvatski narod.

Nažalost, ni ovdje u Beogradu ni ta rezolucija ni njezino tumačenje po bivšem narodnom zastupniku profesoru Ljubomiru Maštroviću nije bila ovdje u Beogradu ni pravilno shvaćena, ni ocjenjena, kao što ranije nije bilo na štetu same države pravilno shvaćeno i ocjenjeno živo nastojanje blagopokojnog Stjepana Radića. Baš u tome je, gospodo, velika tragedija naše nacije, što vi ovdje nikada nijeste htjeli razumjeti iskrenu riječ hrvatskih predstavnika niti ste htjeli razumjeti hrvatsku politiku i zahtjeve hrvatskog seljačkog naroda. Vama kao da odsustvo ili apstinencija Hrvata od parlamentarnog rada i sudjelovanja u vodenju državne izvršne vlasti konvenira, a to zato, jer vam je važnije da vas Srba bude što više u vladi, a što manje Hrvata, a ne vodite pri tome računa, da hrvatski seljak i na to misli, i da mu takovo vaše postupanje pokazuje, da vam nije stalo toliko do države koliko do sebe samih. (Sava Mikić: Ni jedna vlada do sada nije bila bez Hrvata!)

Da danas ovdje iza mene u klupama Vladinim sjedi 5—6 Hrvata, zadojenih načelima hrvatske seljačke politike i učenika Stjepana Radića, vjerujte mi, gospodo, i sva naša politika državna s obzirom na unutrašnjost išla bi jednim normalnim putem i mnoga oštrica, koja iz Hrvatske strši prema Beogradu, bila bi otupljena i mnogi jaz između Zagreba i Beograda bio bi zatrpan. (Sava Mikić: Sad vam se daje mogućnost za to, družo!) Već bi se bilo stvorilo potrebno uzajamno povjerenje, pošto bi se uklonilo sve ono što je na štetu međusobnog povjerenja i saradnje. A držim da bi se već bilo ispravilo sve ono, što mi Hrvati u vašim djelima nazivljemo hegemonijom srpskom nad Hrvatima.

Slavna Skupštino, ja ne bih bio pravedan, kada bih rekao da sva krivnja za današnje teško stanje u Hrvatskoj, a po tome i u državi leži samo na Beogradu, dozvoljavam, da će biti nešto krivnje i na Zagrebu, ali pri tome morate znati; vi ste većina, vi ste pravili tvrde gradove, vi imate u rukama svu vlast, silu i novac, a mi Hrvati nemamo ništa, nego svoju budnu i visoku razvijenu nacionalnu i seljačku svijest, svoju časnu prošlost, izgubljenu samostalnost i svoju lijepu i dragu Hrvatsku domovinu. (Pljeskanje i odobravanje na desnici). Ali imamo mi Hrvati i ljudsko srce, puno bratskog i slavenskog osjećaja i vjere u pobjedu pravde i nade da ćete i vi jednom uvidjeti, da ovako dalje ne može ići i da treba u

vašem vlastitom interesu, a ne samo u našem, da se već jednom u ovoj državi povede državna politika na bazi stvarne i potpune ravnopravnosti i bratske uzajamnosti, jer samo onda moći ćemo da riješimo pravilno i naše zajedničko seljačko pitanje i naše političko unutrašnje pitanje u vezi sa riješenjem hrvatskog pitanja. (Sava Mikić: Dobro, ali ova politika je danas tome najbliža! Mi smo amandmanima rešili 1000 stvari!).

Dok se, gospodo, seljačko pitanje, a to znači, pitanje seljačkoga prava na zemlju i šumu, i pitanje seljačkog nasljednog prava, te pitanje zaštite seljačkog posjeda i doma dade riješiti već sada i po sadanjem ustavu, dotle smatram da se konačno riješenje unutarnjeg pitanja države ne može riješiti drukčije nego na bazi revidiranog ustava. (Povici sa levice: Tako je!).

I zato ja ovdje kao Hrvat, seljak, radićevac, postavljam pitanje revizije Ustava ustavnim putem. (Pljeskanje na desnici i u centru i uzvici: Bravo! Tako je! — Sava Mikić: Ustavnim putem — Tako je!).

To činim radi toga, da svratim na to pitanje vašu pozornost, a napose Kraljevske vlade, za koju znam, da joj je stalo, da nakon sretno riješenih vanjsko-političkih pitanja riješi i pitanje nutarnje, izazvano potrebom rješavanja hrvatskog pitanja. (Burno odobravanje i pljeskanje na desnici i u centru i uzvici sa desnice prema levice: Eto i vama! — Josip Cvetić: Uživa plodove ovoga! Već je profesor u Zagrebu! On će da reši hrvatsko pitanje!).

I kada naglasih potrebu revizije Ustava, ne mislim pri tome, da nije moguće početi sredivati naše nutarnje političke prilike na bazi sadanog Ustava. Što više smatram potrebnim, da se, dok se ne nađe Ustavom određena većina u Narodnom predstavništvu, kao prva etapa u rješavanju tih pitanja uredi današnje banovine, kao narodne autonomne jedinice, u kojima neka narodna volja dode do svoga punog izražaja i u banovinskom saboru i u banovinskoj ekzekutivi. (Odobravanje i pljeskanje na desnici i u centru. — Sava Mikić: Tako je, družo, to je naša politika!)

U doba teške gospodarske krize, koja je doduše sada tek nešto popustila, svako naše selo u državi, a napose naše hrvatsko selo, ostavši bez zaštite, teško je osiromašilo. Time je osiromašila i Hrvatska. Osamnaest godina pipak državne kase okrenut je prema ovima svjetskim ratom poharanim i izmučenim krajevima Srbije, okrenite sada taj pipak prema Hrvatskoj, da svaki Hrvat osjeti kao i Srbin, da mu Jugoslavija nije maćeha, nego prava majka! (Glasovi u centru: Tako je! Bravo! — Glasovi sa levice prema desnici: Zašto ne pljeskate sada?).

Slavna Skupštino, eto iz ovoga mogega govora, u kojemu se ovoga puta nisam hotice htio upuštati u kritike državnog proračuna, niti Vladine politike, vidite, koji su me razlozi doveli ovamo u vašu sredinu, a jer sam ostao vjeran programu i političkom nauku Stjepana Radića, imam puno povjerenje u predstavnika Krune i gospodina Milana Stojadinovića... (Burno odobravanje, pljeskanje i uzvici na desnici i u centru: Živeo!)... i vjerujem, da će i moj hrvatski seljački narod preko onih svojih hrvatskih sinova, koji politiku realno i ozbiljno shvaćaju, naći u suglasju sa Krunom puta i načina, kako da riješimo sva aktuelna pitanja državne politike na zadovoljstvo Hr-

vata, Srba i Slovenaca. (Burno odobravanje i pljeskanje na desnici i u centru.)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Милан Банић.

Milan Banić: Gospodo narodni poslanici, Kraljevska vlada traži od nas krupna politička ovlašćenja, prema tome, i tretiranje političkih problema u ovaj čas je na mestu. Za mene je to u toliko potrebnije, jer moram konstatovati da ni desnica ni levica u ovoj Skupštini nisu pravilno protumačile, interpretovale moj stav, iznesen u načelnoj debati. Zbog toga ću taj stav sada da razradim, da ga razradim, gospodo, posmatrajući stvari sa jednog kuta gledanja koje je danas najaktuelnije, sa stanovišta »anšlusa«.

»Anšlus« je, kako znate, u centru pažnje ove Skupštine: o njemu se i mnogo govori, ali se na nj još više misli. Pa dozvolite i meni da kažem o njemu nekoliko reči. Razumie se, gospodo, kod toga neću da se služim krupnim rečima. Ništa lakše nego reći za jednu politiku da je božanstvena, savršena, ili da je izdajnička. Ali to su floskule, nedostojne ozbiljnih i inteligentnih ljudi. Umesto toga, tretiraću ovo pitanje sa argumentima. (*Vojislav Lazić:* Držiš sredinu). — Priključenjem Austrije Nemačkoj, jedan bok ove države i nacije pritisla je masa od 75 miliona Nemačaca. To je samo po sebi teška stvar. (*Dr. Vojislav Došen:* Ali kad su prijatelji, onda to nije opasno). Ali nastaje pitanje: šta se je kod toga moglo uraditi, i kako je do Anšlusa došlo.

Gospodo, novi poredak, neću reći svetski, ali evropski, stvoren je posle rata primenom nacionalnog principa. I naša država, Jugoslavija, stvorena je priznavanjem principa da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan narod. Na tome istome principu izgrađene su, posle svetskog rata, Čehoslovačka, Rumunija, Poljska itd. Dozvolite mi da vas podsetim i na to, da je, na primer, i Velika Francuska Republika tražila Alzas i Loren i na osnovu tog istog nacionalnog principa, mada Alzašani Lotrinžani ne govore, u većini, francuskim jezikom. Na osnovu istoga principa i Poljska je dobila Koridor, pozivajući se prvenstveno na to, da do Danciga i Gdinje dopire poljski elemenat — dobila je Poljska famozni Koridor, i time je prekinut teritorijalni kontinuitet najveće države i nacije u srednjoj Evropi, Nemačke!

Taj nacionalni princip nije bio primenjen, i nije bio respektovan kod sklapanja mirovnih ugovora u pitanju Austrije, koja se je odmah posle rata, u svojoj Konstituantii izjasnila za zajedničku državu s Nemačkom.

Ne samo to, nego se pošlo i dalje: Austrija, ne samo što je bila i protiv svoje volje odeljena od Nemačke, nego joj je data funkcija da bude barijera, da bude brana, protivu Nemačke i protivu nemačke ekspanzije u Podunavlje. Jedna gotovo pervezna stvar, da se Nemačima da zadatak da budu tampon protivu čega? — protivu Nemačaca! Istina, takvi perverziteti u istoriji su se dosta često dešavali, dešavali su se pogotovu na nama, i s nama: I mi smo 1914 godine — mi Srbi, Hrvati i Slovenci koji smo potpadali pod Austriju — bili poslani u rat ne možda protiv Francuza, Engleza ili Belgijanaca, nego na braću Srbe, Srbijance!

Razume se, kad se Austriji dala ta neprirodna i perverzna funkcija, bilo se je načisto da Austrija u tome stanju, u toj funkciji, neće moći dugo da izdrži. Već odavno, već odmah nakon mirovnih ugovora,

svi deneralštabi evropskih država bili su načistu da će austrijska vojska, u slučaju novog velikog rata, opet marširati zajedno sa nemačkom vojskom!

Time, što je Austrija kao posebna država konačno pala, povredeni su mirovni ugovori. To je revizija teritorijalnih granica koje su u srcu Evrope stvorili mirovni ugovori. To je tačno. Ali ja vas molim da kod toga uvažite činjenicu da su te mirovne ugovore sklopile i potpisale dve kategorije pobedničkih sila: U prvom redu one koje su sebe nazvale „les puissances aliées“ — „savezničke sile“, a u drugom redu, sile koje su po prvima bile nazvane „les puissances associées“ — „pridružene sile“.

Ni sama Srbija nije u mirovnim ugovorima bila označena kao „la puissance aliée“ nego kao „puissance associée“. To znači, da ni Srbija nije bila označena kao saveznička, nego kao sila, koja se je Saveznicima „pridružila“. A što tek da kažem o kvalifikaciji koju smo od Saveznika dobili mi „prečani“...

Čuvanje mirovnih ugovora bile su uzele na sebe, prvenstveno, „savezničke sile“. Njihova je bila funkcija i dužnost da čuvaju nezavisnost Austrije. Međutim, gospodo, kako su je čuvale? Pokušale su to na razne načine. Davalo se je, posrestvom iz Lige Naroda, vrlo povoljne zajmove Austriji; davalo se je, na primer, njenom izvozu drveta veoma povoljne uslove na štetu našeg drveta. Činjene su joj sve moguće privredne olakšice. Ali, na kraju krajeva, sve te velike savezničke sile, u odlučnom času, digle su ruke od Austrije. Ja ne bih hteo da ovu svoju tvrdnju na dugačko dokazujem. Uzmite u ruke samo današnji broj »Politike«, pročitajte pažljivo samo deklaraciju, koju je g. Čemberlen u Donjoj Kući dao povodom Anšlusa; pročitajte i komentar koji daje sama »Politika« pomenutoj Čemberlenovoj deklaraciji; obratite pažnju samo na ovaj pasus »Politike«:

»Medutim, očekivanje da engleska vlada izjavi da se pridružuje Francuskoj u garantovanju čehoslovačke bezbednosti nije se ostvarilo. Uopšte, i poređ sve oštine toña, izjava engleskog pretsednika vlade bila je vrlo odmerena i uzdržljiva. G. Čemberlen se nije bliže izjasnio o sudbini englesko-nemačkih pregovora, već je samo rekao da će engleska vlada i dalje nastaviti da istražuje mogućnost za uklanjanje nemira i nespokojstva u Evropi«.

Neću da se zadržavam ni na komentaranju pisanja vodećeg engleskog lista »Tajmsa«, koji kaže: »Pitanje Austrije svršeno je, i preko njega treba preći na dnevni red«. Eto, tako austrijsku nezavisnost, u presudnom času brani Engleska!

A šta radi Francuska? Da li je i šta efektivno preduzela za odbranu nezavisnosti Austrije? Nije, gospodo, ništa! O Italiji neću da govorim. To je već opšte poznata stvar...

Pre anšlusa se je pokušalo nas malene, Čehoslovačku i Jugoslaviju, angažovati da mi vadimo kestenje iz vatre za drugoga. (Glasovi: Tako je!) Medutim, mi vidimo da ni Englezi, ni Francuzi, ni Italijani neće u rat radi Austrije. Pa, zar da podemo mi i Čehoslovaci?!

Ja verujem da bi naša braća Čehoslovaci hrabro branili svoju zemlju, u slučaju da budu napadnuti. Ali, da li bi čehoslovački vojnik, — a ja znam Čehe iz vremena mira i rata, — hteo da ide u rat za odbranu jedne tuđe zemlje? Dozvolite da u to, u najmanju ruku, posumnjam! Ja dobro znam i nas same: Iz vremena rata znam i braću Srbijance, kao i Srbe i Hrvate i Slovence iz bivše Austrougarske.

Za vreme svetskog rata, vi Srbijanci iskazali ste se, kao malo ko, u odbrani svoje zemlje. Ceo svet vam se je, radi toga, divio. Verujem da bi divni srbijanski gejak opet pošao u rat, u novi rat, da brani svoju nezavisnost. No da li bi on rado i veselo pošao u jedan rat, u novi evropski rat, da brani nezavisnost jednog dela nemačkog naroda protiv drugog dela nemačkog naroda?! Dozvolite, gospodo, da posumnjam! Mislim da bi i Hrvati isto tako od prilike rekli: »Jeste! Ako dode do gуста, branićemo svoju zemlju! Ali da mi, nakon nepunih 20 godina od svetskog rata, idemo opet u rat, za volju toga da sprečimo ujedinjenje nemačkog naroda, — za to nas ne možete oduševiti.

Medutim je značajno ovo: U isto vreme kad nam se je predlagalo da podemo u rat za Austriju — u rat, koji bi bio neobično težak, jer Hitler nije u Austriju poslao samo legiju emigranata-Austrijanaca, već je u Austriju umarširao s 250.000 ljudi, s mnoštvom motorizovanih jedinica, i sa stotinama aviona! — u ono isto vreme, kad nas se je htelo uvući u jednu tragičnu avanturu, (dozvolite da upotrebim tu reč!), radilo se je i na restauraciji Otona i Habsburgovaca, i da se pod njihovu vlast dovedu ne samo Austrija i Madarska nego i Čehoslovačka, pa čak i katoličke zemlje Jugoslavije! I to se je radilo od one iste strane koja nam je preporučivala da zagazimo u rat za odbranu austrijske nezavisnosti!

Ne bih hteo da tretiram šta bi bilo gore za nas: da li anšlus ili restauracija Habsburgovaca. Hoću da kažem samo to: Kad bi se Habsburgovci vratili na presto Austrije, onda u centru Evrope ne bi apsolutno moglo biti mira, onda bi Beč i Austrija postali ognjište jednog permanentnog nemira i perturbacije. Jer je sasvim prirodno da Habsburgovci, koji su bili carevi u nekadašnjoj velikoj carevini »u kojoj nije sunce zapadalo«, ne bi mogli zadovoljiti se da budu kraljevi jedne male Austrije i jedne male Madarske, nego bi sistematski i uporno radili na obnovi svoje stare moći.

Šta se je desilo ovih dana? Nastupio je »finis Austriae. Ja ne znam, što ćete vi pojedinci, na to! Ali ja za Austrijom neću, bogami, da pustim ni jednu suzu. (Pljeskanje na desnici). Jer, gospodo, mi dobro znamo Austriju, mi smo je dobro upamtili: Ona je stvarno umešala kašu koja se zove svetski rat; ona je bila ta koja je navalila na Srbiju i htela da je pregazi! Mnogo se je ovde govorilo o nemačkom »Führeru«, g. Adolfu Hitleru; mnogo se je spominjalo i citiralo njegov »Mein Kampf«; citirale su se pogotovo stvari koje nam mogu biti neprijatne. Pri tome se zaboravlja da je jedan naučenjak rekao: »Pomoću citata iz Sv. Pisma, moglo bi se dokazivati da je Sv. Pismo i gangsterski kodeks«. Tako je i s delom »Mein Krampf«: U zloj nameri, mogu se iz njega pasusi, koji su kadri da to delo prikažu sasvim u krivom svetlu. Ali, ne valja zaboravljati da je g. Hitler, već u samom početku ovog svog dela, izneo ovu misao: »Austro-ugarska je već odavno trebalo likvidirati, jer je ona bila protuprirodna tvorevina. I Nemačka je učinila osnovnu grešku, što je za volju monstuozne Austrougarske, zagazila u svetski rat!«.

Austrija je, kako rekoh, izazvala svetski rat, da bi sprečila naš slobodan nacionalni razvitak! Austrija je i posle rata — to mi svi znamo! — bila boljševička centrala za Balkan! Ta Austrija je bila leglo i utočište raznih Sarkotića, Perčevića, Dujića itd. (Odobranje

i pljeskanje na desnici). Austrija — dozvolite mi da i to kažem! — bila je i centrala klerikalne akcije za okupljanje svih katoličkih zemalja oko nje! Austrijski generalštab je tajno i javno saradivao na ubistvu našeg Kralja-Ujedinitelja, da nam dade revanš za ubistvo Franca Ferdinanda! Ta i takva Austrija ne može, u času kad je likvidirana, kad je izdahнула, da izazove moje sažaljenje. (Pljeskanje na desnici).

Gospodo, ako ništa drugo, mi danas imamo u Srednjoj Evropi sasvim novu, ali i sasvim jasnu situaciju. Jeste, imamo veliku Nemačku i veliku Italiju na svojoj granici, ali nema više lova u mutnoj vodi! Ta situacija, istina, nije laka po nas: Sad će da se odluči, da se vidi — ne mogu da budem prorok jer je to riskantno — kroz narednih 5—10—20 godina će se odlučiti i videti, jesmo li uopšte sposobni da živimo kao nacija, ili nismo. Do sada, kroz ovih 20 godina, upravljalo se kod nas državom i narodom po principu: »bećar jesam, bećarski se vladam«, od sada to više ne može da bude — prošlo je to!

Gospodo, situacija je jasna: za momenat opasnosti po nas nikakve nema. Ako hoćemo da citiramo Hitlera, onda moramo da budemo lojalni, pa da citiramo i onu njegovu izjavu koju je dao ne samo g. dr. Stojadinoviću, ne samo našoj nego i svetskoj štampi: »Ja hoću, ja želim, da Jugoslavija bude velika, snažna i slobodna!« (Odobranje i pljesak na desnici). Ta izjava ipak obavezuje. (Vojislav Lazić: Samo ne znam dokle!) Kolega Laziću, ni ja nisam za to da budemo gavran iz basne koji pušta sir iz kljuna, jer mu se je reklo da ima lep glas. Moramo biti na oprezi, to je tačno! Nema danas, u spoljnoj politici, spavanja na oba uha!

Medutim, ima druga jedna strana ovog pitanja. Vi vidite: sama činjenica da je Austrija priključena Nemačkoj kod nas je izazvala jedan drhtaj. Ali ja vas, gospodo, pitam: U kakvom položaju bismo se mi našli da je Nemačka koja je došla na naše granice, da je ta Nemačka došla na naše granice ne kao prijatelj nego kao neprijatelj! (Živo odobranje kod desnice!) Gospodo, u kakvoj situaciji bismo se našli da smo se opredelili za osovину Pariz—Moskva? (Pljesak na desnici).

Hoće ljudi pod svaku cenu da kritikuju spoljno-političku delatnost g. dra M. Stojadinovića, pa mu neobično mnogo zameraju i to što je u januaru pošao u Nemačku i tamo rekao: »Neću saveza ni s vama, ali ni protiv vas!« Medutim, upravo zato što je tako postupio; upravo zato što je to rekao u pravi čas, u momentu kad je to trebalo reći — danas bi to bilo dockan! — upravo zato treba da kažemo g. dru Stojadinoviću: »Hvala Vam!« (Odobranje i uzvici: na desnici: Tako je!). Na žalost, kod nas se kaže hvala samo mrtvima, kako to dokazuje i lik onoga tamo. (Pokazuje na bistu pok. Nikole Pašića.)

Gospodo, zar da se obaziremo i na zamerke koje su sasvim neozbiljne i nedostojne? Izneto je ovde da je g. dr. Milan Stojadinović Nemcima rekao da smo mi, dot. da su i naši dedovi čuvali stražu pred dvorom Fridriha Velikog. To je tačno — g. dr. Stojadinović je to uistinu rekao. Ali kad se iznosi jedan deo njegove izjave, elementarna lojalnost traži da se citira i drugi deo njegove izjave, jer je g. dr. Stojadinović kazao: Jeste, mi smo čuvali stražu pred dvorom Fridriha, ali su, pre toga, vaši dedovi čuvali stražu pred dvorom Dušana Salnog!

Sad ću da predem na naše prilike, i na njihovo posmatranje s gledišta prisajedinjenja Austrije Nemačkoj.

Vi znate da sam u načelnoj debati govorio o Abderama. Prikazao sam, srpski, hrvatski i slovenački Abderu. Kad sam n.pr. govorio o slovenačkoj Abderi, nije mi bilo ni na kraj pameti da kopam jaz između slovenačkih liberala i klerikala, t.j. nazovi-liberala i nazovi-klrikalaca, jer ja držim da u Sloveniji nema ni pravih liberala ni pravih klerikalaca. U politici čovek treba da ima ne samo obrazovanja; nego i karaktera, jake volje. (Glasovi na leviци: Da, to treba da ima!) Gospodo, ja vrlo dobro razumem vašu aluziju, ali mi ćemo o karakteru da govorimo kad se budemo približili izborima. (Pljeskanje na desnici). Pored obrazovanja i karaktera, politički čovek treba da poseduje i dar intuicije. Kad sam onomadne govorio o slovenačkoj Abderi, možda sam znao izvesne stvari koje se spremaju na spoljno-političkom području, ali biće da sam i predosećio da nam u susret dolazi jedan ogroman val i pritisak od 75 miliona Nemaca — pritisak u prvom redu na Slovence! I rezonovao sam onda, kao što i sad rezonujem, da je apsurdna borba između slovenačkih gvelfa i gibelina, dok imaju da izdrže pritisak dveju nacija: jedna od 45, a druga od 75 miliona pripadnika. Nisam to samo ja osećao! Ima još jedan čovek koji, kao literat pesnik, ima i jaču intuiciju od mene. To je jedan od naših kolega, g. dr. Novačan. On je u svoje vreme. — ako se ne varam, prošle godine — došao pred slovenačke liberala i klerikalce sa predlogom da se učini slovenačka Amfiktionija — slovenačko izmirenje. Šta to znači? Izmirenje jednog i drugog: »gvelfskog« i »gibelinskog«, tabora. (Glasovi na leviци: Kad je to bilo?) Neka vam to detaljnije ispriča gospodin Novačan, a ja vas uveravam da to nisam izmislio. Pa znate šta se je desilo kolegi Novačanu? Jedan i drugi tabor su mu rekli: »ti nisi za unutrašnju politiku! Vрати se u spoljno-političku službu! Idi ti opet van!« To mu je savetovao g. dr. Kramer, a složio se je s time, čini mi se, i g. dr. Korošec!

Eto, tako je prošao čovek! A meni se ipak čini da bi trebalo da pogotovo između vas Slovenaca prestane ova svirepa političko-partiska borba, koja objektivno nema nikakva smisla. Pogotovo sada, kad imate na grbači 75 miliona Nemaca! A izmirenje ova dva tabora je ne samo potrebno nego i moguće. A potrebna je još jedna stvar u ovome času, teškom po sve nas, po gotovu po vas same Slovence: potrebno je da se što tešnje vežete za ovu državu, jer je barem danas jasno, da je Jugoslavija najbolje rešenje slovenačkog pitanja. Ja, gospodo, apelujem i na jednu i na drugu stranu da se izmirite jer ovo traži baš vaš i slovenački, vitalni interes. A mislim da je to uistinu moguće. Ja nemam vremena da govorim o Majskoj deklaraciji i o prošlosti, ali sam upamtio iz svoga života jedan momenat kad su klerikalci i liberali išli zajedno. To je bilo u Odesi, u Dobruđzi. Tamo su oni zajedno provalili krv. I čak mogu da kažem da je tamo možda bilo više klerikalaca dobrovoljaca nego liberala. (Smeh i protesti). Strašno ste čangrizavi! Ako vas ova moja konstatacija toliko revoltira — ma da sam bio u Rusiji i poznam dobro naš tamošnji dobrovoljački pokret! — ja je se odričem, jer ovo je samo jedna sitnica, jedan neznatan detalj! Povlačim ovo svoje tvrđenje — jeste li zadovoljni?!

Gospodo, ja nisam hteo da čačkam po prošlosti. Moj je pogled uperen, pre svega, u budućnost. Ali dopustite mi, ako vam ovaj argumenat sa Dobruđzancima ne vredi, dopustite mi da vas posetim na reči pokojnoga Janeza Kreka, koji je također bio »klerikalac«, bio pop slovenački, pa je rekao: »Bliži mi je srbijanski čobanin nego li blazirani zapadni Evropejac«. (Odobranje). Valjda to nešto znači! Dakle, ima dodirnih tačaka, gospodo i braćo Slovenci, između vas, zvali se vi ovako ili onako, i treba da ih ima!

Prelazim sada na jedno drugo pitanje. Znam, braćo Slovenci, kako vas boli pitanje Koruške, kako vas boli ono što se danas tamo dešava. U tome pitanju, treba da dođe do izraza puna solidarnost nas Srba i Hrvata s vama. Ali, gospodo, dopustite mi da vam postavim jedno pitanje: da li se pitanje naše braće Koružanaca, braće Slovenaca koji su ostali pod vlašću Nemačkog Rajha, da li se njihova teška sudbina može da ublaži neprijateljstvom prema Rajhu ili prijateljstvom? Sa neprijateljstvom postićemo samo to da će oni tamo biti zbrisani sa lica zemlje. Zato bih ja uputio jedan apel ne samo na braću Slovence u Skupštini nego i na čitavu slovenačku javnost: »Budite, braćo, mirni i hladnokrvni!« U spoljnoj politici, brzopletstvo i maksimalizam ne vode uspehu. To smo mi, Hrvati i Slovenci, već imali prilike da osetimo i saznamo. Kad sam 1920 godine došao iz Rusije, zatekao sam kod nas psihološku situaciju u kojoj je bio zločin i spomenuti da bi granica između Italije i Jugoslavije mogla biti povučena sredinom Istre. Tražilo se granicu na Soči, pa čak i preko Soče. Čitava naša javnost urlala je tada: Soča, Soča! Tom maksimalističkom psihozom bio je ponet i g. Trumbić i ostali naši delegati na mirovnoj konferenciji i jedino, pok. Pašić joj se je odupro i januara 1920 godine kazao: »Ne valja to, braćo! Prihvatimo ultimativni predlog, koji su nam postavili Klemanso, Lojd Džordž i Niti!«

Da smo poslušali Pašića, dobili bismo Vilzonovu liniju po sredini Istre, i spasli bi Postojnu, Idriju, Snežnik, Kvarnerska ostrva itd. Šta više, bili bismo dobili i Severnu Albaniju! Ali mi smo hteli da budemo veće patriote od Pašića. Maksimalisti gurali su našu delegaciju, da traži što više; svakog uvidavnog čoveka oglašiše za izdajicu; i konačno smo, zbog maksimalističkog ludovanja, morali da primimo granicu, diktovanu u Rapalu! Zato, dušu u se! U tim pitanjima ne može »vruća krv« da bude merodavna. Mi moramo priznati da su braća Srbijanci, svojom prisebnošću i stogodišnjim iskustvom, daleko pozvaniji, da još uvek rešavaju spoljno-politička pitanja ne samo u svome srbijanskom interesu — oni ih tako ne rešavaju! — nego u interesu opštem jugoslovenskom, pa i u interesu braće Slovenaca. (Pljeskanje na desnici).

Gospodo, ja sam govorio u načelnoj debati i o hrvatskoj Abderi. To mi se u Zagrebu strašno zamerilo. Ali nije zgorega da se donekle na tu temu vratim, i da je tretiram pod dojmom »Anšlusa« i likvidacije Austrije.

Mi Hrvati nosimo u svome mentalitetu jednu nastranost — dozvolite da upotrebim taj izraz, koji se možda nekome neće svideti. Generacije i generacije Hrvata živele su u borbi protiv države, i na koncu konca dočekali su propast, slom te vekovne države. I to je ostavilo traga u našem mentalitetu. Hrvatska politička klasa živi u uverenju, da je država nešto na otkaz i da se može otkazivati kao

stan svakoga maja i novembra. (Pljeskanje na desnici). I na osnovu toga, mi danas vidimo u hrvatskoj politici jedno hazarderstvo, jedno vabankerstvo, koji apsolutno nikad nisu karakterisali hrvatsku politiku od 1102 pa do 1868 godine. Mi Hrvati bili smo uvek nagodbenjaci, nikad u istoriji nismo bili hazarderi. Tek sada, posle ujedinjenja, ispoljava se naše hazarderstvo, koje može da se osveti najteže baš nama Hrvatima. Ovo što radi g. Maček, ako on ovako nastavi, može da svrši samo zlo. Hoće federaciju, trjalizam! A šta u stvari znači trjalizam? U trjalističkom uređenju naše države, srpstvo bi postalo naša Prusija, hrvatstvo — Bavarska, a slovenstvo — Virtemberg. Je li to ravnopravnost? Ali to još nije najgore! Jer naše vabankerstvo može da otera hrvatstvo ponovo u tuđe ropstvo!

Do recidiva robovanja tuđinu može, naime, dosta lako da dode, pogleda li se aktuelna konstelacija oko nas: 45 miliona Italijana pritislo je i Hrvate, ne samo Slovence, s jedne strane, 75 miliona Nemaca s druge strane, a Madari su, ako se ne varam, bolji i miliji prijatelji Nemcima i Italijanima nego li Hrvatima! U toj situaciji, bilo bi već krajnje vreme da gospoda u Zagrebu uvide da je jedinstvena i jaka Jugoslavija ipak najbolje rešenje hrvatskog pitanja!

Meni se, povodom moga govora u načelnoj debati o budžetu, imputiralo da sam ružno govorio o hrvatstvu. Evo, što u vezi s time kaže »Hrvatski dnevnik«: »On je tako ružno govorio o Hrvatima i o hrvatskom narodnom vodi kako ne bi govorio ni naš najveći neprijatelj...«. Što se tiče vode tj. g. dra. Mačeka, sve što sam ružno o njemu kazao, bilo je samo to što sam spomenuo da ima neuglednu figuru. (Smeh). Ako g. dr. Maček misli da je lep, i da spada u red »junaka biranijeh po obličju i lepoti«, ja sam toliko koncilijantan da povlačim moje ranije reči, i da sam pripravam priznati da g. dr. Maček ima uglednu figuru. No da li sam tada i jednu ružnu reč kazao o celini hrvatskog naroda? Nijedne ružne reči nikada niko nije od mene čuo o patniku hrvatskom seljaku. Možda sam s omalovažavanjem govorio o hrvatskoj gospodi, i hrvatskoj vlasteli, o hrvatskoj buržoaziji, ali o seljaku koji čini gro naroda, nikada nisam ružno govorio, i uvek sam prema njemu imao osećaja ljubavi i solidarnosti. No, gospodo, da li sam ja prvi Hrvat koji ružno govori o hrvatskoj gospodi? Hoću da se pozivam na braću Antuna i Stjepana Radića! Uzmimo Kozarca: što je on sve rekao i izneo o hrvatskim prilikama pogotovo o hrvatskoj inteligenciji? Vjenceslav Novak? Pa Ante Kovačić, koji je napisao jedan od najboljih hrvatskih romana i koji, zgranut i užasnut tragikomeditom naše žabarije, svršio u ludnici! A što je napisao o hrvatskoj inteligenciji Ksaver Babić-Dalski? Napisao je jedan roman koji treba, pogotovo danas, da čitaju svi Srbi i Hrvati — roman: »U noći«, gde je prikazao bedu hrvatskog ekskluzivizma, prikazao mračnu »noć«, u kojoj se i danas ponovo nalazi hrvatstvo, baš zato što hoće da se ogradi od srpstva! Sav moj zločin je u tome što kažem: »Ne smemo se, mi Hrvati, ograđivati od srpstva; sve što je lepše u našoj istoriji bilo je izvedeno u zajednici sa Srbima; ako se ograđujemo od Srba, gubimo, propadamo ne samo politički, ekonomski, socialno nego čak i kulturno i moralno. Treba li dokaza za to? Evo slučaja u Kerestincu! Kako mene kao Hrvata da ne zaboli to što se je onomadne odigralo u Kerestincu?! Zar se je tada u

ekskluzivnom hrvatstvu našao i jedan muški glas da osudi taj barbarluk, taj greh, i atak na navodno hiljadugodišnju kulturu i na hrvatsku etiku? Niko se nije našao! Ili uzmite slučaj koji se desio lane u Zagrebu: Jedan omladinac, student, po uverenju levičar, »demokrata«, možda čak i komunista, ali hrvatski nacionalista, bio je od svojih kolega, akademskih građana, zateran u jedno dvorište i deset njih, naoružanih noževima, navalili su s leđa na toga svoga jasnog druga i noževima ga iskasapili. Pa da li se našao i jedan muški glas među hrvatskim ekskluzivistama koji bi kazao da tako nešto nije dostojno, ne naroda sa hiljadugodišnjom kulturom, nego ni apaša, ni Zulukafera, a kamo li akademskih građana!

G. dr. Maček deklamuje o demokratiji, a u isto vreme »Hrvatski dnevnik«, na moju adresu, piše: »Milan Banić ne bi smeo nikada na to zaboraviti, a naročito ne onda kad se navrati u ove naše hrvatske krajeve...«. »Do sada smo strpljivo snosili uvrede ali svaka strpljivost ima svoga kraja«. Stvar je jasna: Barjaktar hrvatske seljačke demokratije kaže mi: »Izvoli doći ovamo, u hrvatske krajeve, pa ćemo s tobom obračunati ne sa argumentima duha i kulture nego s argumentima »ad hominem«, sa linčovanjem. Gospodo, povodom ove pretnje dozvolite mi da kažem ovo: Ja sam jedan deo svoga života proveo u Austro-ugarskoj, i mogao sam tamo da ispovedam svoje uverenje kao unitarista, kao srpsko-hrvatski unitarista. Meni se desilo da sam u maju 1915 godine otišao na front, na Karpate, i da sam, putem komandanta svoga bataljona, nekom kapetanu Noviju, otvoreno dokazivao da za nas Hrvate nema smisla da se borimo za Austro-ugarsku, nego da treba da idemo sa Srbijom. On me je zabezegnuto gledao, pa mi je konačno kazao: »Gospodine, vi ste ljudi!« Odgovorio sam mu: »Jeste lud sam, ali takav sam!« I ništa mi se nije desilo. Pa, kada sam mogao slobodno da ispovedam svoje uverenje u Austro-ugarskoj, nema te sile, nema te presije, koja će me sprečiti da svoje unitarističko uverenje slobodno ispovedam i sada, u svojoj narodnoj državi, Jugoslaviji! (Živo odobravanje i pljeskanje kod većine). Dozvolite, gospodo, da kažem i ovo: Ja se ni od koga, pa ni od g. Mačka, ne dam isključiti iz redova hrvatstva! Ja sam Hrvat ali jugoslovenske orijentacije, i meni je »alfa i omega« hrvatska saradnja sa Srbima. Istina, ni ja nisam za to da hrvatstvo bude parip kog će srpstvo da jače svako i mamuzom da bocka! Još nikad, u istorijskom životu, nismo mi, Srbi i Hrvati živeli zajedno u slobodnoj narodnoj državi, te je sasvim prirodno da između nas sada ima trenja i sukobljavanja, dok se ne postigne ravnoteža među nama. Ali da bih zbog toga, očijukao i paktirao sa neprijateljima i Srbima i Hrvatima, i od inostranstva tražio rešenje hrvatskog pitanja — to neću ni pod koju cenu! I dokle god stvari tako stoje, neka gospoda u Zagrebu misle o meni što god hoće; neka me vredaju i klevetaju, ali me nikakvom pretnjom neće sprečiti da ispovedam svoje uverenje!

Zato ću reći i ovo: Posle budžetske diskusije, otići ću u Zagreb, ne da ikoga provociram; čak ću biti povučen i skroman. Ali, ako budem fizički napadnut, — ne nosim nikad revolver sa sobom i neću moći da se odbranim — ali neka zna dr. Maček da će za fizički napad na mene i on lično i njegova familija biti odgovorni. Ja nisam nazaren, i mogu

reći samo to: stradaću, ali ću biti osvećen — po-brinuo sam se već za to da budem osvećen!

Dok to kažem, ne rukovodi me mržnja i pri-rodna osvetoljubivost. Po svojoj duhovnoj kon-strukciji, ja sam pre za mirenje nego za svadu. I vi se, gospodo, sećate da sam, 1935 godine u verifi-kacionoj debati, rekao: Ako se dr. Maček reši da povede ne samo hrvatsko nego i jugoslovensko se-ljaštvo, ja ću mnogo razmišljati, neću li ga pomoći! Ako on dođe na liniju saradnje sa Srbima, i ja sam pripravan da ponese vodu ne samo za njega nego i za one daleko manje od njega, razne Šolove itd.!

Situacija, koju je stvorio Anšlus, i koja je baš po Hrvate i Slovence najopasnija, imperativno traži da se konačno likvidira srpsko-hrvatski spor, i da se mi Hrvati definitivno povežemo sa srpstvom i s Beogradom. Uvida li to g. dr. Maček? Biće da ne uvida, jer evo, kakvu je izjavu, 11 o. m., dao pret-stavniku agencije Avas — izjavu, štampanu u glav-nom organu g. Bluma, »Popileru«:

»Posle Čehoslovačke — kaže, dr. Maček — naj-više su ugroženi Slovenci i Hrvati«.

On, dakle, sam ispravno konstatuje ovu činje-nicu, ali nastavlja:

»Nadam se da će zapadne demokratije, francu-ska i engleska, konačno shvatiti da njihova politika takozvanog nemešanja u unutrašnje odnose Jugosla-vije nije ništa dugo nego nastavak podrške koja je od tih demokratija davana beogradskim diktatorskim režimima od 1921 godine.« Konačno, kaže dr. Maček u toj izjavi i ovo: »Ako zapadne demokratije hoće da izgrade ozbiljnu barijeru nemačkom »Drang-u nah Osten«, treba da se likvidira diktatorski režim u Ju-goslaviji, treba da se javni život normalizuje prihva-tanjem opravdanih revandikacija hrvatskog naroda«. Gospodo, šta to znači? Pre svega, dr. Maček ovim traži intervenciju zapadne demokratije, engleske i francuske; a u drugom redu — ko hoće inteligentno da čita ovu izjavu i da je razume — dr. Maček se preporučuje: tu sam ja, tu smo mi Hrvati i Slovenci; mi smo pripravnici da podignemo barijeru protiv pan-germanizma; ali treba zapadna demokratija da nas pomogne u postizavanju revandikacija koje smatramo opravdanima vis-à-vis diktatorskog Beograda«. A koje su to revandikacije to već dobro znate: Priznanje hrvatske suverenosti, ili kako bi »vojvoda« Pernar rekao — »svoje puške i svoje finansije«!

Ova izjava dr. Mačka, sama po sebi, neobično mnogo znači — pre svega to, da se g. dr. Stojad-nović, izgleda mi, jako vara, ako misli, i nakon toga, da s Mačkom može da bude sporazum! Ali, kada sam već kog toga, kada citiram »Popileru«, moram da kažem i ovo: Ja sam i sâm novinar, i znam vrlo dobro, kad se donosi nečija izjava, da redakcija ma mogućnosti da se desolidariše od nje, da je osudi, da pokaže da se s njom ne slaže. Ali ova Mačkova izjava pretstavniku Avasa, dotično »Popileru«, do-neta je bez ikakve ograde i osude, pa se iz toga lo-gično daje zaključiti da u Francuskoj postoje izvesne grupe i struje, — neću da generalizujem, ne kažem to za ceo francuski narod — koje su voljne da interve-niraju u unutrašnje odnose Jugoslavije. Ako toga ima, gospodo, ja očekujem od Kraljevske vlade, i ove i svake Kraljevske vlade Jugoslavije, da kaže od sada u buduće svakome: prste k sebi! (Pljeskanje kod večne).

Gospodo, dozvolite mi, s obzirom na najnovije pojave iz spoljne politike, obzirom na još jednu ružu

koja ima puno trna, obzirom na Anšlus, da kažem nekoliko reči o Srpstvu i na adresu srpstva:

Za razliku od Hrvata, koji zbilja misle da je dr-žava nešto na otkaz, braća Srbi, Srbijanci pogotovo, veruju da je država nešto večno. Nije čudo što tako misle, i to je psihološki lako objasniti. Srbija, srpstvo za poslednjih 130 godina, oseća i vidi, da mu država raste, da je sve veća i veća, sve jača i jača; ova po-java, ovo kontinuirano jačanje i širenje države udara pečat i na psihologiju čoveka i naroda. I zbog toga srbijanska politička klasa veruje da se u državi može sve raditi, da država baš zato što je »večna«, može apsolutno sve da podnese.

I dozvolite, gospodo, da budem iskren pa da kažem ovo: Na žalost, već 20 godina mi gledamo, kako srbijanska politička klasa vodi ovu zemlju po liniji besne borbe za vlast — borbe za vlast, u kojoj se ne vodi računa ni o čemu, a pogotovo ne o inte-resima naroda. Treba li to da dokazujem? Drage volje. I to vrlo kratko!

Nije bilo političke grupe u Srbiji, posle ujedi-njenja, koja nije bila unitaristička. Apsolutno svi po-litički ljudi u Srbiji bili su unitaristi; čak i srbijanski komuniste, čak i g. Sima Marković bio je ne manji unitarista, pa i centralista, od Nikole Pašića itd. Ali, postepeno sve više se otstupa, i to ne samo od cen-tralizma. Da politička klasa Srbije odstupa od cen-tralizma, to traže ne samo Hrvati i Slovenci nego i pravilno shvaćeni interesi ove zemlje. Treba oступati od centralizma! Ali da se odstupa i od unitarizma — to se nije moglo, nije smelo očekivati od srbijanskih državnika i političara. Ako oni ipak napuštaju unita-rizam, to je posledica neskrupulozne borbe za vlašću. Upavo bode u oči, kako ljudi od svojih ličnih inte-resa, od klikaških interesa, stvaraju ideologije. I što najreljefnije karakteriše unitarističku politiku u ovoj zemlji, od početka do danas? Podvala, podmetanje noge, da bi se došlo na vlast. Formirao vladu — ra-zume se »nomina sunt odiosa«; ne ću direktno da pominjem imena! — sastavio vladu Marko, pa mu Pantelija podmetnuo nogu i došao sam na vlast; za-tim došao Ćira, pa podmetnuo nogu Panteliji i došao na vlast; a zatim eto Stevana koji podmeće nogu Ćiri, i tako to ide 20 godina. A ja kažem, gospodo i braćo Srbijanci, Srbi uopšte: »Ako Boga znate, dosta je već toga! Dosta je toga čitavom narodu, a dosta i nama, javnim radnicima iz provincije, koji, kao tukci, nosimo vodu, sad za Ćiru, sad za Špiru, i uvek, na kraju krajeva, mi smo ti koji dobivamo po glavi, a sve zbog toga što se beogradske klike bore za vlast! (Burno odobravanje u centru)«.

Gospodo, ako se ne varam, već je narod i u sa-moj Srbiji sit toga. Ako se ne varam, i taj divni, he-rojski narod, koji je zbilja sve dao za državu, i bio pripravan za nju da daje — i taj narod, na žalost, počinje da gubi veru u državu i opravdanost žrtava za državu, uz ovakve prilike!

Gospodo, postavlja se za sve nas problem koji sam izložio već lane, a sad ću ukratko da rekapit-uliram: Posle 500, 600 ili 700 godina dobili smo opet mogućnost mi, tako zvana jugoslovenska nacionalna elita, da organizujemo svoju državu, koju nismo umeli da solidno organizujemo u srednjem veku. Dala se je mogućnost narodnoj inteligenciji ove zemlje da položi ispit, da dokaže i pokaže, ume li, zna li, u ovim teškim opštim prilikama, da organizuje narodnu dr-žavu. Ja se bojim da do danas taj ispit nismo sa uspehom položili. A, gospodo, ne može ovako dalje

da ide. Potrebna je ovoj zemlji veća kohezija, potrebna je veća kohezija pogotovu između političkih ljudi, jer ako je mi sami od svoje volje ne stvorimo, moraće da dode batina, koja će nas na to naterati. I Bože daj da ta batina bude u rukama nekog našeg čoveka! Jer se lako može desiti da dode i u ruke tudina.

Zato bih ja, završujući ovo svoje izlaganje, rekao ovo: (Upadica sa leve: Hvala Bogu!) Smem li znati ko je rekao »hvala Bogu«? (Dr. Jordan Acimović: Ja sam rekao!) Nesumnjivo, gospodine doktore, vi ste toliko superioran tip da ste mnogo interesantniji, i sa ove govornice i u kuloarima, nego li ja! Gospodo, potrebno je ovoj zemlji, ovoj naciji je potrebno jedno opsežno okupljanje, pribiranje. Potrebno joj je okupljanje i pribiranje, u času kad spoljna situacija, u svetu uopšte, u Evropi uopšte, postaje vrlo ozbiljna; u času, kad i u našoj sopstvenoj sredini disolucija dobiva zastrašujuće razmere. Potrebno je okupljanje, ali na kojoj bazi? Zar na bazi, integralizma? To okupljanje je nemoguće već i zato, što je integralizam — dozvolite da upotrebim figuru, — ima svojstva joda i arsenika: ako ga organizmu daješ u malim dozama i postepeno, on je lekovit; ako ga daješ u velikim dozama i odjednom, on je otrovan. (Manfred Paštrović upada u reč i žustro se objašnjava sa desnicom). Štoga god g. Manfred Paštrović ima da iznese protiv mene, neka izvoli izneti javno, sa govornice, i neka bude uveren da će dobiti, u svakom slučaju, dostojno objašnjenje po pitanju moga, ali i svoga — kako bi on rekao — „etičkog morala“! Stojim mu na biljezi...

Претседник Стеван Тирпић: Господине Паштровићу, молим вас да не упадате у реч, а господина говорника молим да не полемисше.

Milan Banić (nastavlja): Potrebno je okupljanje, pre svega, oko jednog nacionalno političkog programa. To ne može biti integralizam, jer integralizam je, rekao, kao arsenik i jod: u malim dozama služi kao lek, a u velikim dozama je otrov. Umesto toga, mi se moramo za sada ograničiti na čuvanje i održanje Ustava od 1931 godine ne dajući mu integralističku interpretaciju: Kako sada stvari stoje, do punoletstva Kraljevog, Ustav iz 1931 god. za sve nas treba da je »noli me tangere«. Ne može drugačije da bude! G. dr. Kosić je rekao da Namesništvo nije pravno, juridički, lišeno mogućnosti da izvede jednu veliku promenu, — reviziju Ustava. To može da bude tačno: Pravnih restikcija u tom pogledu, za Namesništvo nema, ali ima političko-moralnih! Šta je namesništvo? To je jedan prelazan period vladavine. Namesništvo nije ništa drugo nego tutor, kome je dužnost da očevinu neokrunjenu očuva i, u glavnom, onakvu kakva je bila izruči sinu. To je dužnost Namesništva. Zato ono ne može da se upušta u velike eksperimente, ne može da menja osnovni zakon zemlje, Ustav. Do punoletstva Kraljevog, Ustav treba da ostane onakav kakav jeste. I na toj platformi treba da se okupljaju sve pozitivne političke snage, koje ne teže za pustolovinama. A posle Kraljevog punoletstva, i moje je mišljenje da će biti potrebno izvršiti izvesnu, delimičnu reviziju Ustava od 1931 godine. (Mirko Došen: Zašto baš posle punoletstva?) Jer ne možemo pre. Maločas rekao da ne možemo pre, ako nećemo da zagazimo u maglu i u teške perturbacije! Dok je Namesništvo, ne možemo eksperimente da pravimo! Gospodo, po mome mišljenju, posle punoletstva Nj. V. Kralja, trebalo bi

da se ovaj Ustav revidira u pravcu koji sam izneo u načelnoj debati, u pravcu preuredenja države na bazi pokrajinskoj. Neki kažu da to znači ukidanje Banovina. Ne! Zašto? Zašto se pokrajine ne bi zvale banovine? Ali zašto da se pokrajine zovu po imenima reka, kad su ta pokrajinska imena, u glavnom, naša a ne tuda tvorevina, i kad ta imena u narodu još uvek žive i živeće?! Čemu da se stidimo srbijanskog, hrvatskog, crnogorskog, bosanskog itd. imena? Čemu izmišljati imena, kao vrbaska, zetska, dravska banovina? Uzmimo ime Dravske banovine: Ona leži s jedne i druge strane reke Save, dok joj je Drava na periferiji, pa ipak je nazvana Dravskom banovinom, da bi se jedna druga banovina mogla nazvati Savskom.

U tom pravcu, po mome mišljenju, trebalo bi da se kreće revizija Ustava, posle Kraljevog punoletstva — punoletstva, koje bi mi da dočekamo, organizovani i okupljeni na jednom ovakvom programu.

Ali, to okupljanje treba da se izvede još u jednom pravcu. Gospodo, većina vas ovde — osim par kolega sa liste dr. Mačeka — kandidovali smo se na listi g. Bogoljuba Jeftića, ... (Glas sa leve: Ima i Spahinih poslanika.) ... koja je malo što zajedničko imala sa demokratijom. Pa ipak mnoga gospoda sa liste g. Jeftića, preorijentiravši se na levo, hoće sada čak i punu demokratiju, i kažu da treba da računamo sa stvarnošću. A naša stvarnost je ta: s jedne strane imamo 120 miliona Nemaca i Italijana, organizovanih u fašizmu i nacionalsocijalizmu; a sa svih drugih strana, okolo naokolo, imamo: Mađarsku, Rumuniju, Grčku, Bugarsku i Albaniju, države koje su ili polufašističke, ili u najmanju ruku sateliti fašizma i nacionalsocijalizma. To je naša stvarnost; i mi sada hoćemo da pravimo eksperimente s „punom“ demokratijom; mi, baš mi, ovako čistokrvni demokrate hoćemo da budemo oaza demokratije u ovom delu Evrope. Kada bismo pošli ovim putem, to bi izazvalo intervenciju čitave naše okoline, i došla bi u pitanje sama egzistencija ove zemlje! U ovakve eksperimente, mislim, ne smemo da ulazimo! Nego je, u toj situaciji, potrebno da, izgradimo — kako već rekao — svoj sistem i državnog i društvenog uređenja — sistem, po kome se nećemo vezati za ovaj ili onaj ideološki front, ni našom unutrašnjom ni spoljnom politikom. Potrebno je da učinimo napor — kao što sam rekao i prošle godine u budžetskoj debati — i da izgradimo svoju državu, kao socijalnu narodnu državu (ne nacional-socijalističku državu!), koja će imati, pre svega zadatak da veže naš grad uz naše selo. Jer, tu leži velika opasnost, koja nam preti. (Pljeskanje na desnici). Naš grad i naša varoš udaljili su se, i odviše, od našeg sela!

Svršiću, gospodo, ovaj govor jednim apelom na adresu vas, braćo, Srba i Srbijanaca: Kako bilo da bilo, najveću odgovornost u ovoj zemlji ipak nosite vi, Srbijanci i Srbi uopšte. (Života Milanović: Tačno!) Pesnik Mažuranić, u »Smrti Smalage Čengića«, kaže: »Vi bô kako, sva će brda tako!«. Svi ćemo mi vašim tragom: budete li vi pošli u separatizam, onda je neizbežan separatizam na svima stranama; budete li vi pošli u moralno rasulo, svi ćemo u to rasulo! Zato, gospodo i braćo Srbijanci, opetujem: potrebno je okupiti, pre svega, srpstvo na jedino pozitivnoj bazi — na bazi širokogruđe interpretacije jugoslovenstva. Takvo pribiranje i okupljanje je apsolutna potreba ove zemlje, Jugoslavije. Pre svega, u ovoj situaciji, oko jednog autoriteta treba da se okupimo; i taj autoritet treba da bude neprikosnoven, a to je: Kruna

i Dinastija Karadordevića! (Odobranje i pljeskanje na desnici.) Ima još nešto što treba da bude sveto u ovoj zemlji, pogotovo u ovom momentu: to je — dozvolite da kažem otvoreno — njen moralni prestiž i svestrani napredak naša vojska. (Burno odobravanje na desnici.)

Potrebno je da se okupljamo i oko jedne aktuelne državne politike, koja je, u punom smislu reči, po svojoj širokogrudnosti, jugoslovenska. Možda ona nije pravilno interpretovana; dopuštam i priznajem da ima grešaka i propusta u njenom izvodenju; ali osnovna koncepcija joj je zdrava i ispravna. Tu koncepciju u suštini, usvajaju i oni koji u nacionalizmu hoće da nadlicitiraju Radikalnu Zajednicu.

Koliko se sećam, uvaženi Pretsednik Jugoslovenske Nacionalne stranke g. Petar Živković priznaje također postojanje hrvatskog pitanja i ne odriče da to pitanje treba rešavati sporazumno, a ne nasiljem. Prema tome, između Jugoslovenske Radikalne Zajednice i Jugoslovenske Nacionalne Stranke, ja ne vidim nikakve krupne, programske i ideološke divergencije. Ako među njima ima spora, on postoji samo zbog »načela«: »Sjaši Kurta, da uzjaše Murtal« (Pljeskanje u centru.)

Za ovakvo okupljanje potrebno je i širokogrudnost od strane Jugoslovenske Radikalne Zajednice i njezinih vođa; potrebno je da oni ne teraju ljude u Kanosul Jugoslovenska Radikalna Zajednica dozvolite da kažem iskreno i to! — nema dovoljno sposobnih ljudi za ovu tešku situaciju. (Smeh i pljeskanje na leviци. — Graja. — Sava Mikić: Dosta da je jedan sposoban!)

Gospodo, ja moram priznati i to... (Na leviци žagor, veselost i dobacivanje...)... da na ovoj strani ovde ima sposobnih ljudi ne samo u Parlamentu, nego i izvan Parlamenta. (Pokazuje na leviци.) Treba da vodimo računa i o tome, da ulazimo u dvadesetogodišnjicu osnutka ove zemlje, i da treba da slavimo tu dvadesetogodišnjicu. A kako da je slavimo? Zar ovako razbucani i rasparčani, s ovako rastepenim i međusobno zavadenim unitarističkim redovima? Nije li, upravo i radi toga, potrebno okupljanje?! Ili uzмите još jedan momenat: Nama pretstoje — da li sredinom dot. krajem ove godine, ili najkasnije početkom iduće godine — pretstoje nama parlamentarni izbori. A vi znate, što kod nas predstavljaju izbori: Od 1920 godine, od izbora za Konstituantu, izbori su konstantno bili prilično ozbiljan potres za ovu zemlju i za ovaj narod, koji ima i odviše bujan temperament, koji je inadžija, i misli više srcem nego li glavom. Što dalje, izbori kod nas postaju sve teži i teži. Teški su neobično bili izbori 1935 godine! A ja se sve bojim, da će izbori 1938 ili 1939 godine biti još daleko, daleko teži. Potrebno je, da unesemo malo reda kod nas, da učinimo kraj duhovnoj anarhiji koja u nas sve više preotimlje maha; potrebno je — kao što je rekao moj prijatelj Janko Baričević, da dovedemo u sklad... (Uzviци na leviци: Bivši prijatelj!)... slobodu i disciplinu.

U čemu, stvarno, sastoji moj stav? Ja sam podmetnuo, leđa, i hoću da izgradim, u neku ruku, most između većine i opozicije, bar ovde u Parlamentu... (Smeh i žagor na leviци). Ja to radim nezainteresovano! Niti sam što dobio, niti mi je išta obećano! Ja znam za aluzije, koje gospoda sa levice čine na moju adresu, pogotovu iza mojih leđa... Ja to činim svesno, jer smatram da je to potreba ove zemlje i nisam zaslužio, da me se nepravedno optužuje.

Ja pažljivo posmatram leviци, opoziciju u Skupštini, i moje oku nije izmaklo da na leviци vlada prilična nervoza, koja pokazuje da joj puls nije baš normalan! (Buran smeh, pljeskanje i uzviци na desnici i u centru: Tako jel!)

Ja tu nervozu razumem i sve se bojim da će mnogi i mnogi, koji danas osuđuju mene što neću, zajedno s njima, da pevam pesmu: »Tužna je nedelja, ma da je cveće svud«, doskora glavačke skakati u Jerezul U svakom slučaju, ja neću u nju glavačke skakati! (Pljeskanje u centru i na desnici.)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Павло Матица. (Гласови: Није овде!) Пошто г. Матица није присутан, сматра се да је одустао од речи. (**Мајфред Паштровић:** Молим вас, господине Претседниче, за реч ради личног бојашњења, пошто ме је говорник г. Банић у своме говору поменуо). Господине Паштровићу, не можете добити реч, пошто сте Ви својим упадицама изазвали господина посланика Банића да Ваше име помене.

Реч има у име групе Југословенског радикалног клуба г. Мирко Комненовић.

Мирко Комненовић: Господо народни посланици, ја хоћу да говорим о отуђивању имовине Народне радикалне странке. Ја знам да нећу ништа постићи. (Граја на десници. — Гласови на левици: Зашто га сада не слушате кад сте га гласали за Претседника.)

Знам да нећу ништа постићи. Знам да ћу тући воду у ступи, али морам да истакнем став Народне радикалне странке по овом питању, и да одлучно протестујем против отимачине која хоће да се изврши.

У Финансијском закону који је пред нама налазимо и § 23 б. (нов) који гласи:

„У смислу пресуде Државног савета Краљевине Југославије бр. 21099 од 12 октобра 1937 године Срески суд за град Београд извршиће, на захтев Југословенске радикалне заједнице, пренос некретнине уписане у земљишно-књижном улошку бр. 37 КО Београд 5 на име бивше Народне радикалне странке, на Југословенску радикалну заједницу“.

Хотел „Париз“ је, као што се и из овога амандмана види, својина Народне радикалне странке. То проистиче и из талије која гласи на Главни одбор у име Народне радикалне странке. Приватна својина пренаша се са једног лица на друго по прописима Грађанског законика. Основно је правило у државном и друштвеном животу, осим у комунистичким државама, да се поштује приватна својина. То и наш Устав предвиђа у чл. 22, где каже да је својина зајемчена. Има од тог правила изузетка. Једним законом може се приватна својина поништити и ограничити кад то захтевају највиши државни интереси, као што је случај са комунистичком странком код нас, чија се имовина по закону има заплени у корист државе; или кад се некоме одузме злочином створена имовина, или кад се одузме злочинцу оружје са којим је злочин починио. Ван ових случајева својина је светиња.

После 6 јануара 1929 год., кад су укинута и Устав и све уставне гаранције, од тадашње владе забрањен је уопште рад свима политичким странкама; па је онда донет закон којим се изрично

забрањују оне партије, које имају племенски, верски или регионални карактер; али овај закон није наредио да и имовина тих партија буде конфискована. Закон је само забранио даљу активност оваквих странака, а политичка власт одузела им је управљање њиховом имовином, па је поставила стараце — све у сврху, како у нашем случају, ми радикали не би могли користити се својом имовином у партијске сврхе. Овде морам да приметим и да нагласим у име Радикалне странке, да Радикалну странку овај закон није обухватио, и да је београдска полиција овај закон погрешно и незаконито применила на Радикалну странку, јер наша странка није била ни верска, ни племенска, ни регионална. Кад је дошао Устав од 1931 г. и када је повећана могућност за оснивање политичког партијског живота очекивало се да ће београдска полиција опозвати своје незаконито решење. Међутим влада није хтела то учинити, па и својина Народне радикалне странке стоји још под секвестром, а сада се отишло тако далеко да се хоће да нам се помоћу једног амандмана на основу једног неправилног и неразумљивог рјешења Управе града Београда, које је решење одобрио Државни савет, у које пак решење ни сама влада нема повјерења, као што ћемо видјети, преотме наша имовина.

Претензија Југословенске радикалне заједнице, која је једно приватно-правно лице, на својину хотел „Париз“, чија тажија гласи на Главни одбор Народне радикалне странке, има приватно-правни карактер. Ако ова заједница држи да има да тражи да јој се призна својина на „Париз“, нека се обрати у овом случају једином и искључивом надлежном форуму, а то је редован суд. Зашто се боји наших редовних судова? Политичка власт која је поставила секвестар над „Паризом“ има да се држи само одредаба политичких закона: њена надлежност ограничена је на функцију да одржи секвестар, или да га скине, и да имање поврати лицу од којег је одузето, а никако да то имање предаје трећем лицу, као што је Управа града решила да учини повредивши грубо најсветије право, право приватне својине својим актом II бр. 8889 од 25 априла 1937 год. Грешка београдске полиције у толико је тежа, што је полиција била упућена и упозорена једним решењем Касационог суда од 1 марта 1937 год. бр. 1481/33, где јој је казано шта има да чини, и да се њена функција има само на то ограничити. Синоћ ми је од стране клуба ЈРЗ по момку послато у затвореној коверти баш ово рјешење Касационог суда. Захвалан сам непознатом господину, јер ме је тиме упозорио да обратим пажњу на рјешење Касационог суда и да и на основу тога рјешења докажем да Краљевска влада није изабрала прави и законити пут.

Касација кад је доносила горње рјешење није расправљала о имовини Народне радикалне странке, већ је дала само упут, мишљење, да се код политичких странака, кад оне буду престале, силом закона или иначе, са имовином тих странака има поступити онако како прописују дотични политички закони. На пример, за комунистичку странку закон је прописао да се њена имовина конфискује, и тако се са овом имовином поступа.

Али, ако политички закон није предвидео специјалну одредбу о имовини, ако дакле нема неке

одредбе, онда се поступа по статутима те странке. Ако и у статутима није ништа предвиђено гледа се шта Закон уопште каже о имовини удружења, када она престану постојати. Ако пак и у закону није предвиђено шта има да се ради са имовином једног преосталог друштва, онда постоји празнина, и треба закон допунити једном одредбом која би вредела за све такве случајеве.

Да видимо сада, господо, на основу чега Југословенска радикална заједница оснива своје право на имовини наше странке. Она тврди да је наследница имовине Народне радикалне странке. То никако, господо, не стоји. Југословенска радикална заједница није постала, нити је могла постати наследницом Радикалне странке услед спајања трију партија у Заједницу, како полиција и Државни савет у својим рјешењима кажу, тј. трију забрањених и умрлих странака! Истина је, господо, да је послје сам Државни савет, као што ћемо видјети ускрснуо Радикалну странку — али се законски то не да одбранити. Са мртвима се разговара само на спиритистичким сеансама. Југословенска радикална заједница није могла постати уједињавањем странака које правно не постоје. На тај начин Југословенској Радикалној заједници не би се могло ни одобрити оснивање, а још мање по закону да се узме, да би јој имовина забрањених странака аутоматски припала.

Господо, како сам напред изјавио, Народна Радикална странка у опште није по закону забрањена, нити је могла бити забрањена јер, понављам, није ни вјерска, ни племенска ни регионална партија, као што је то потврдио и изјавио у Сенату 19 марта 1936 и сам Председник владе г. др. Стојадновић. Нашој странци је била забрањена једино дјелатност једним рјешењем Управе града Београда из 1929 године, против кога рјешења у оно доба није било могуће употребити никакав правни лијек.

Али, ево и по самом рјешењу Државног савета види се, да не постоји питање о наслеђу радикалне имовине, јер Државни савет каже да је Радикална странка у 1935 години била васпостављена, и да је као жива ушла својом вољом у Југословенску радикалну заједницу. Кад је то тако, онда се не може говорити о наслеђу имовине једне умрле странке. Баш по овој одлуци Државног савета Народна радикална странка је жива, и као таква је ушла у Југословенску радикалну заједницу; и као жива је из ње изишла; у истој 1935 години. Њој припада, дакле, и њена имовина.

Ако Влада, господо, сматра да може да се позове на једно рјешење Касационог суда и да јој оно даје право, онда зашто Влада није упутила Југословенску радикалну заједницу пред суд где је последња инстанција Касациони суд, него она излази пред Народну скупштину и позива Скупштину да ова дискутује политички о једном правном питању, и тражи од већине да јој већина обезбеди плен?

Да питам Владу: По ком критеријуму има Народна скупштина да подели имање Народне радикалне странке Југословенској радикалној заједници, кад сама Влада бежи од суда, који је једини мјеродаван за рјешење оваквих питања.

Краљевска влада позива Народну скупштину да вјерује Државном Савету, а она му сама не вјерује, јер избегава суд и судску одлуку.

Нека је Народна радикална странка и била ушла у Југословенску радикалну заједницу, као законом забрањена странка или не, као мртва или жива, али, господо, једно се не смије заборавити, једно се не смије сметнути с ума, да је Народна радикална странка преко свог органа Главног одбора раскинула ову нову формацију и иступила из ње заједно са својим Главним одбором и са својим шефом странке, тако да су у тој формацији, која се зове Југословенска радикална заједница остале познате две групе са извесним бројем радикалских дисидената.

Оваква Југословенска радикална заједница нити претставља Народну радикалну странку, нити се може појавити као њена наследница, кад би се и отворило питање о наследству радикалне имовине. Имовина Народне радикалне странке има да остане код оних, на чије је име тапија, а то је Главни одбор Народне радикалне странке, који је дужан да са имовином наше странке управља и подмирује постојеће партијске обавезе, и остатак чува до коначног рјешења обнове наше странке.

Пошто је програм Народне радикалне странке у свему у складу са позитивним законима и са интересима Краља и Отаџбине, више је него вјероватно, да Народна радикална странка не може бити ни накнадно забрањена, кад се поврате политичке и грађанске слободе. Ни по том основу се не може одузети од Радикалне странке њена имовина.

Господо народни посланици, на сваки начин мислим да сте и ви мишљења да сва питања приватне својине и приватних спорова, има да ријешити једино редован суд, а никако управна власт, а најмање пак законодавно тијело. Јер, по ком би критеријуму ми, као политичко тијело, пресуђивали о својини??

Мени је познато да је Краљевска влада пре него што је донијела овај амандман, о коме је реч, затражила о томе мишљење од најмеродавнијих професора права са Универзитета, као и од правника у своме подручју, и да су сви без изузетка одговорили да овај поступак којим Краљевска влада хоће да одузме туђе имање, путем своје већине у Парламенту, да је то један пут силе, врло опасан и незаконит и да тиме наша држава губи карактер правне државе. Ово што кажем је истина, и Влада ме не може демантовати. (Одобравање на левици!)

Ми смо чули данас и из уста једног посланика, професора Правног факултета, г. др. Мирка Косића, његово стручно мишљење. Он је казао, господо, да ово што Влада хоће, да једним амандманом отме туђу имовину, да је то једна очита незаконита отимачина, која претставља опасност за цјелокупан правни поредак у земљи. (Одобравање на левици!) И преко свега овога што сам ја изнео у послу тражених и датих мишљења од најмеродавнијих правника, и преко онога што смо чули од народног посланика професора г. др. Косића, за кога је Министар правде казао да га високо цијени, — преко свега тога Влада прелази, као да није примила ни од кога мишљење и као да не зна, да је њезино становиште по питању присвајања радикалске имовине незаконито и опасно!!

Јасно је из свега овога што сам навео да присвајање имовине Народне радикалне странке претставља незаконитост и једну отимачину, и да та незаконитост остаје незаконитост и отимачина,

макар се и извела у форми једног законског амандмана.

Господо народни посланици, ви се сјећате како је био вређан честити старина, велики патриота и најинтимнији друг и пријатељ нашег неумрлог Пашића, г. Аца Станојевић. Ви се сећате како је он био изагнан из његових просторија у Хотел „Паризу“. Ви се сећате претметачине и заплене свих аката, дакле читаве архиве радикалне странке. Па зар Вам, господо, још није доста? Сад идете и даље, и хоћете да изведете да се имовина Народне радикалне странке отуђи и отме овако једним насилничким актом. Господо народни посланици, да ли сте ви помишљали какав ће утисак у народним масама учинити ова насилна мјера? Зашто, господо, хоћете да рушите све мостове у народу? Зашто рушите углед наше државе као правне земље, колико у земљи толико и изван ње? Зашто хоћете да санкционишете једну отимачину, јер је отето проклето? (На левици бурно плескање и узвици: Тако је!)

Зашто, господо, стварате један опасан преседан, јер ко мачем бије, од мача гине. Ја, господо, у име Главног одбора Народне радикалне странке и у име Клуба радикалних посланика у овој Скупштини најенергичније протестујем против овог нечувеног насилничког акта. (Бурно одобравање и плескање на левици.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик господин Јеремија Протић у име групе Југословенске националне странке.

Јеремија Протић: Господо народни посланици, ми смо завршили буџетску дебату и у начелу и у појединостима и сада нам је остао само још Финансијски закон и амандмани. И ја хоћу сада баш код ових амандмана и Финансијског закона да проговорим неколико речи. Ја ћу, господо, бити кратак, бићу јасан, одређен и концизан.

Из експозеа господина Министра финансија ја сам уочио два момента: Један је моменат у коме господин Министар финансија изражава своју жељу, па чак и сигурност, да ће предложени буџет за 1938/39 годину, овако како је он постављен у цифарском делу, бити реализован са обзиром на постигнут економски просперитет и на економско благашање у нашој држави. Иако је тај буџет повећан за милијарду и двеста осамдесет милиона динара, господин Министар финансија је опет казао, да неће завести никакве нове терете за покриће овога буџетског повећања. Други један моменат, господо, то је онај кад је господин Министар финансија казао да је овога пута успео да из финансијског закона избаци сва она финансијска овлашћења која су до сада, по обичају како су се буџети правили, изазивали издатке и мимо цифарског дела буџета. Господо, ми смо у суботу добили амандмане који престављају један читав том, читаву једну свеску од 63 штампане стране. Иако сам ја ово добио у овако кратком времену, ја сам се ипак потрудио да прочитам ово и могу да вам кажем слободно да када бих говорио од свему што у овој свесци има, од прве до последње стране, да бих имао да говорим тачно 24 сата, дакле, тачно онолико колико је овај амандман био временски у претресу код Финансијског одбора. Али, пошто је то временски немогуће, ја ћу се задржати на извесним главним моментима из ових амандмана.

Пре свега имам да констатујем једну ствар која погађа углед овог Дома и нас свих, једну противуставну ствар противзакониту, која је убачена баш у ресор Министарства правде који је дужан да дели правду и који нам је тај амандман унео, а који се односи на једну имовину, о којој је била реч овде у овом Дому.

О тој ствари говорио је и господин професор др. Косић, а на то је одговорио господин Министар правде. И ја сам, господо, као дугогодишњи управни чиновник одлучио да пред овим скупштинским форумом положим још једанпут испит из административног права, па ћу стога бити слободан да вас умолим да ме пажљиво саслушате, јер је интерес свих нас било правника или судија, било адвоката или правника из разних управних струка.

Господо, у амандману Министарства правде императивно се наређује срескоме суду да пренесе имовину бивше Радикалне странке у земљишне књиге, да их пренесе у својину Југословенске радикалне заједнице. И да би ми били начисто, да ли једна оваква одредба може у Финансијском закону да постоји, да ли се овакав један преседан сме заводити у овоме Дому, ми морамо да расправимо претходно извесна питања која се односе баш на овај случај. Прво питање које ћу да поставим самом себи и да дам на њ одговор јесте: да ли смо ми начисто с тиме шта је то административни спор, а шта је грађански спор; по чему се административни спор разликује од грађанског? Како ће један грађанин Краљевине Југославије да зна кад треба да тражи правду код административног суда а кад треба да је тражи од грађанског суда? И, господо, даћу Вам одговор на ово питање. Господо, принципијелно ово се диференцирање састоји у парничним странама. За административни спор постоје две парничне стране: једна парнична страна мора да буде држава у јавно-правном интересу, а друга приватно лице.

Да ли у овом конкретном случају постоји спор између државе и једног приватног лица па је овај цео спор упућен као административни спор да о њему да своју пресуду чак и највиши административни суд у земљи кога ми називамо Државни савет?

Господо, парничне стране су овде: нелегитимни претставник бивше радикалне партије и нелегитимни претставник Југословенске радикалне заједнице. Јер као што се у реферату Управе града Београда а и Државног савета каже: странка радикална је угашена актом од 6 јануара; а странка г. Корошца и г. Спахе исто тако су угашене. Њих не може да претставља као странке ни г. Аца Станојевић радикалну, ни др. Корошец своју дотадашњу, ни др. Спахо своју дотадашњу странку.

Господо, настаје једно друго питање. Каже се да је Касациони суд то питање расправио на тај начин, што је донео одлуку и упутио цео тај спор управној власти, да она на основу Закона о удружењима и зборовима који предвиђа стварање странака, укидање странака и ликвидацију странака, да тај спор расправи. Шта је тиме хтела да каже Касација која је потпуно на своме месту донела одлуку? Хтела је да каже: ја као суд нисам надлежна да решавам питање о старатељству зато што пред собом немам две странке, физичка лица, већ постоје две парничне странке које се појављују као политичке организације, и као политичке органи-

зације оне потпадају под Закон о зборовима и удружењима. И, господо, Управна власт имала је дужност да изврши ликвидацију те имовине и да путем ликвидације као ствар која је постала „рес нулиус“ пренесе је држави у својину. Уместо тога вештачки се преко Управе града Београда заснива административни спор и иде се пред Државни савет и у Државном савету доноси се одлука о наслеђу те имовине. Чак, господо, ако ову пресуду Државног савета сматрамо да је она расправила питање не о наслеђу него о наследнику, ипак оваква законска одредба није смела да уђе у Финансијски закон, јер тек на основу те пресуде имала је Југословенска радикална заједница да поднесе суду тужбу да суд расправи тај имовински однос бивше Радикалне странке и да тек онда тражи убаштињење. (Милован Лазаревић: То је имовина радикала, ми смо радикали!). Ако ме тако изазивате ја ћу да вам кажем, да је то једна бољшевичка одредба унета у Финансијски закон и пазите добро да се она сутра не свети неком другоме. И ја категорички тражим од Краљевске владе, односно господина Министра правде да овај амандман избаци из Финансијског закона и сачува образ овога Дома да не би наша будућа поколења, читајући овакве ствари, да смо ми у овоме Дому били толико непознаваоци нашега позитивног законодавства, да смо и овако могли поступити. (Одобравање и плескање на левици). Стога ја поново захтевам да се овај амандман избаци, а ви, господо, који себе проглашавате за радикале и који желите да дате пристанак на ово, онда сте имали дужност да тражите да и Спахо унесе своју имовину и да и Корошец унесе своју имовину у заједницу Југословенске радикалне заједнице, јер ће вам се сутра десити случај, ако дође до ликвидације Југословенске радикалне заједнице, а ви знате да су њени легитимни претставници, др. Стојадиновић, Корошец и др. Спахо, да не дођу др. Корошец и Спахо на по једну трећину имања за које никада нису дали ни пет пара. (Одобравање на левици).

А сада, господо, да се осврнем на једну ствар за коју да ли је знала Краљевска влада или није, да ли је знао Министар финансија или није, или им је она, могу слободно да кажем, потурена, не знам тачно, али се та одредба налази у §-у 11 Финансијског закона, у поглављу Министарства финансија. Ту се говори у једном малом пасусу: да се, по сагласности са Министарским саветом, може накнадити штета нашим поданицима коју су претрпели одузимањем њихове земље у Бугарској, у сврху тамошње аграрне реформе.

Господо, ово је једна врло тешка одредба; ова одредба отвара пут интервенцијама и политичким и адвокатским. И ја вас питам: шта ћете сутра да радите ако нагрну сви наши поданици који су имали имања у Бугарској, па, и поред тога што је то питање ликвидирано са Бугарском од новембра 1923 године по којој је Бугарска, споразумно са ондашњом Краљевином Срба, Хрвата и Словенаца, то питање решила на тај начин, што је признала нашим поданицима у њеној земљи 50% накнадне вредности, а ми реципрочнo признали њеним поданицима у нашој земљи 50% од вредности имања, — ако навале поново да траже ту накнаду?

И, господо, то је исплаћено свима, ја то знам позитивно, јер знам какве су интервенције биле

1928 године када сам ја био помоћник Министра финансија. И сада, уколико сам ја сазнао, ово се чини за љубав два партиска пријатеља који живе у Новом Саду. И, како сам сазнао, то је господин Министар пољопривреде Станковић вешто убацио да би ти пријатељи, поред већ добијеног обештећења, као и сви остали наши поданици у Бугарској, добили плус оних 50%. Па су, чак, говорили да су добили ту накнаду и да се то има да покрије са ово неколико реди које неће нико приметити и видети. Али, нажалост, ето видите, приметило се, и једном овако малом ставком отвара се широко поље да се ремете конвенције које су закључене са Румунијом, јер имате и тамо наших поданика који имају имања, као што имате румунских поданика, који су имали имања у нашој земљи, а који су, то питање ликвидирали на основу конвенције са Румунијом. Ако се, господо, овај амандман остави, онда ћете одмах од 1 априла имати интервенцију свих оних наших поданика који су примили 50%. Они ће тражити да се и њима плати као и овој двојци, зато што су наши пријатељи. Па ће то исто да раде и наши поданици који имају имање у Румунији, да ми, господо, из државне касе то надокнадимо тим поданицима. И онда шта ће бити? Чудићете се зашто су пензије оволике, чудићете се зашто су плате огромне. Па ће изаћи потпретседник Скупштине, господин Вучетић, да са овога места каже да треба инвалидима да се даду пензије, да треба укинути пензије, или који су имућни да им треба ускратити да немају толико, итд. Господо, када се ради у овоме Дому треба отворити четворо очи: шта се ради и шта се гласа и шта се прегласава.

Сада, господо, да завирићу у ове амандмане па да видим чега све има. Имате ви овде многе ствари. Имате овде отступања од Закона о чиновницима и државним службеницима. Имате отступања од Закона о таксама, Закона о порези, имате одступања, господо, и од Закона о државном рачуноводству и од осталих других закона, све то да би се дала формула неким изузетним случајевима. А сва та, господо, отступања повлаче један велики издатак из државне касе. О томе Вам је говорио г. Мохорич и када сам на томе, ја морам да замерим Господину Министру финансија што је том приликом, кад је говорио г. Мохорич, казао, да је то непатриотски став, ако је то тачно, како сам ја чуо. А замерам и са правом г. Претседнику Скупштине што у томе моменту није замерио г. Министру финансија да тако становиште као члан Владе не може да заузима кад један говорник, који врло добро познаје све наше економске прилике у земљи, говори. Ма како он да говори и да се то не допада г. Министру финансија, г. Министар финансија ту реч није смео да употребити.

Имате, господо, у овом Финансиском закону, у овим амандманима нешто што наука о финансијама не познаје.

Ви имате предвиђено 60 милиона у Министарству саобраћаја за неке набавке, које треба учинити у току 1938 и 1939 године, а императивно тим амандманима налаже се Министру финансија, па чак и ономе који дође после господина Летице, да ту суму о набавци извршеној у овој години унесе и у буџет за 1939/40 годину. Зар не може једнога дана ова Краљевска влада да изврши за 10 милијарди набавки, па да унесе у Финансијски

закон једну одредбу и каже: извршила сам с тим, да Министар финансија тих 10 милијарди унесе у наредну годину или у буџет једне од наредних година? Господо, такви се амандмани не могу никако доносити! То није ни у духу закона ни у духу финансијске науке!

Сад да се мало позабавим са стварима опет по овим амандманима.

Ми смо ово питање третирали овде и Господин Министар финансија, као што рекох, казао је, да неће бити тих законских овлашћења, која ће да изазивају издатке из државне касе мимо рачунског дела буџета. Међутим, ја мислим да се Господин Министар преварио, кад је то казао, као да и он сам није знао, колико ће добити амандмана од појединих колега, и какви ће бити ти амандмани и које садржине. Тако имате амандмане који у укупном своме износу до сада, како се овако могло да види ан блок, чине издатак од 835 милиона динара. То су ангажовања државе за 835 милиона динара, нова ангажовања мимо цифарског дела. Имате примљено к знању и одобрењу разних решења, која су била под резервом, јер их Главна контрола није хтела да визира, имате их за 1.170.000.000. И то су без покрића, јер се не види да ли су покривени издатци или нису, а већ су учињени. (Милоје Рајковић: То је плаћено!) Плаћено је али не знам одакле су ти издатци покривени.

Имамо око 700 милиона динара примљено к знању и одобрењу. И то су визе под резервом. И то је плаћено, али не знам чиме је покривено. И кад све то сумирате и кад све то доведете у једну ужу везу, па кад додате томе ангажман државе у авансима 2.280.000.000 код Народне банке сталног и привременог, па кад то доведете у везу са једном милијардом благајничких записа, који су већ створили држави обвезу, — то је дуг државни за јавне радове, па кад доведете у везу са авансом, о коме ја нисам прошлог пута говорио и кога нисам хтео да помињем, али овога пута ћу да поменем аванс, који је трезор Министарства финансија, односно Министарство финансија, учинило код Народне банке преко Хипотекарне банке, али се не води као дуг државе, већ се води као дуг Хипотекарне банке по билансу и тако Вам изгледа да Министарство финансија није дужник него Државна Хипотекарна банка, — колики је тај износ то бих волео да чујем од Г. Министра финансија.

Јер се бојим да ја или не подбаћим, или не пребацим. Господо, ја нисам члан Финансијског одбора и ја како читам тако гледам на ствари.

Господо, сада имате нешто ново. Поред тих око 4 милијарде и више створеног државног дуга мимо буџета и имате сада једно овлашћење у Финансијском закону за један нови зајам од 4 милијарде динара. Тај нови зајам од 4 милијарде, каже се, да је за јавне радове, амелиорацију, колонизацију земљишта и подизање јавних грађевина као и за потребе земаљске одбране. То је зајам на основу једног овлашћења који треба да се репартира односно да се реализује у року од 6 година. Без амортизационог плана, без плана о утрошку, без чега. А да би се осигурала служба за тај зајам овлашћује се Министарски савет т. ј. предвиђа се да се „може завести ради осигурања службе овога зајма“ било државни прирез, који би се

наплаћивао процентуално, према висини пореске основице, било специјални допринос, који би се одређивао паушално с обзиром на висину укупног пореског задужења, но под условом, да ни у једном ни у другом случају укупан износ разрезаног приреза доприноса, увећан за 10% на име покрића ненаплативог дела задужења, не може да пређе суму потребну за службу зајма у години за коју се разрез врши”.

Даље се, господо, тражи овлашћење да се принудним путем врши упис тога зајма код осигуравајућих друштава, код новчаних завода, код индустријских друштава и, право да вам кажем, ако се буде тако принудним путем то вршило, ја се бојим да последње резерве које још постоје код наших новчаних установа и које служе као гаранција нашим улагачима не дођу у питање. А ви врло добро знате ко је све улагач у овој нашој земљи. Ја нећу да говорим о милионским улагачима, којих нема у нашој земљи. Они који имају милијоне ти не улажу у наше банке. Они знају где треба да улажу и они се не појављују у нашим новчаним заводима, и ако дође да се плати цех, платиће га онај ситни улагач који је одвајао од својих уста да за старост има неку пару и да са том паром може да дочека смрт. Тај зајам од 4 милијарде, не каже се отворено, на што треба да послужи. Да је бар отворено и поштено, па да га примимо сви оберучке ако је он за покриће делом за народну одбрану и делом за ово што се помиње, да му се да један план, један систем па да видимо утрошак и да тај и такав зајам примимо. Ако је то цео зајам за народну одбрану, господо, то нам треба нарочито и отворено рећи. Јер свакако нећете очекивати да би се и један са ове стране из опозиције усудио да, ако наша народна одбрана то тражи, да то одбије и да то не прими оберучке. (Одобравање на левици).

Зашто ће, господо, овај зајам да се остварује у току од 6 година? Ако се предвиђају радови извесни за годину дана, онда се може дати за годину дана један зајам колико треба Краљевској влади па оставити за идућу годину да се види каква ће бити економска коњуктура, а не наједанпут обавезати се једним законом да се тај зајам има спровести баш у 4 милијарде и да га треба овако и на овај начин једним законским текстом спровести без икаквих детаља и без сазнања коме ће се и на шта ће се исплаћивати.

Господо, резиме финансијске политике Краљевске владе јесте тенденција од првога дана доласка на управу земље задуживање и стално задуживање и стално повећање буџета. И, господо, то задуживање не врши се зато, што Краљевска влада жели да наметне дуг држави него жели да рекламира свој режим извесним успесима, а шта ће бити после ње, шта ће се урадити са тих 8, 9 или 10 милијарди натоварених дугова држави, то се Краљевске владе не тиче по оној изреци „Après nous déluge”.

Господо, са финансијском политиком Краљевске владе ми не можемо бити задовољни. Не можемо бити задовољни због тога, што нам се неискрено репрезентују све ствари које излазе пред Скупштину. Кажемо, неискрено, јер када би се отворено изишло да се дође до истине ја мислим да и опозиција, којој ја припадам, не би никада

правила питање од онога што нашој држави треба и што мора да се да.

А сада, господо, после овакве Владине финансијске политике да дам једну рекапитулацију и њене унутрашње политике. Наша унутрашња политика је врло добро позната свима нама. Ми смо имали прилике за ове три године из дискусије и говора свих наших опозиционих посланика да чујемо о стању у земљи, о правном поретку у појединим крајевима, а то смо исто имали прилике да чујемо и у Народној скупштини и да видимо почевши од дана доласка Владе па до догађаја са нашим другом Рашовићем. Када се све то доведе у везу и са Конкордатом који је изазвао онолике жртве у земљи и када се све то доведе у везу и са оним извештајем господина Министра унутрашњих дела, који је могао да буде деликатнији када излази пред Народну скупштину па да зажали случај, да претпостави да је господин Рашовић као народни посланик казао истину, он као Министар излази са извештајем па то назива мистификацијом, јер је ислеђење спровео преко телефона кроз непуну пола сата. Када доведете у везу све то са Конкордатом и све што се је после Конкордата десило, ја могу да вам кажем да сада није настало смирење, као што се то говори, него, напротив, да је сада настала реакција на другој страни. Ви имате случај баш поводом Конкордата да се прогађају свештеници, они свештеници који су вршили службу по наређењу Патријаршије. Данас се ти свештеници гађају и прогоне и случај је и са Томићем, протојерејом у Крагујевцу, који је пре неки дан разрешен од дужности намесника. То је, господо, реакција која ће ићи све даље и даље и која ће се светити и поретку и свему. И, господо, резиме целе унутрашње политике јесте да је правни поредак код нас апсолутно у једном поремећају, да су се поломили људске нарави, у добром смислу речено, и сви карактери и да они људи, који су некада претстављали гро висине морала у нашој средини, да су и они посрнули због рада полицијских органа који поступају по наредбама господина Министра унутрашњих послова. Политика наша унутрашња свела се је, господо, на ову изјаву коју сам ја дао и која је вама врло добро позната и према томе, ако се са таквом унутрашњом политиком продужи, ја не знам да ли ће бити и једног грађанина у овој земљи који може да прими да Министар унутрашњих дела доведе чиновнички апарат у тако зависан положај да га беспрекорно слуша и да преко своје савести и преко патриотског осећаја напада на своју браћу и да пролива крв без пресуда судских и без једног покрета који би ишао на рушење данашњег стања и данашњег поретка.

Сада, господо, дозволите један мали експозе о спољној политици. Ја нећу да се упуштам, ни да дајем предлоге, јер нисам из дипломатске струке, али хоћу да учиним једну констатацију са истим правом, како то чине и моји другови с оне стране, са деснице. Ви сте имали прилике да чујете говорнике из опозиције о спољној политици, имали сте прилике да чујете и нашег говорника из Клуба господина др. Куманудија. Сви су они на основу индикација, које бар ако не видимо одређено, указивали на оно што се је после дан два догодило на северној граници нашој. И, господо, види се да, ако и нису знали фактично стање ства-

ри, али сви ти говорници, били су пророци, јер их време није демантовало.

А сада да видимо како изгледа ова друга страна. Наш господин Министар иностраних дела понављао је неколико пута и говорио и у Скупштини и у Сенату, па ако хоћете и на јавним зборима, да никада Југославија није била у сретнијем међународном положају, него од његовог доласка за Министра спољних послова.

Лепо, господо, да примимо то да је тако. У свом експозеу приликом расправе о буџету Министарства спољних послова, имали смо исто тако прилике да чујемо нашег Министра иностраних дела, да је рекао, да је стекао нове пријатеље и задржао старе пријатеље. Он нам је, господо, истина, казао да нема никаквих ангажмана ни према Италији ни према Немачкој; то је фактично казао. Казао је, и ми смо сада очекивали шта ће даље из тога да произиђе. Али, каже, задржали смо пријатељски однос према пријатељској Француској, према Друштву народа, бар уколико оно у својој намени постоји, ако се и није у ефикасности показало, задржали смо према Балканском пакту и Малој Антанти, и, када погледате онај експозе, нека ми се, господо, не замери, ја у њему ничега позитивног нисам могао видети. Додуше, видео сам и позитивних страна у њему, а то је пријатељство, а ја додајем и савезништво са Француском, Балканским пактом и Малом антantom, али то није његово дело, него је он то наследио, али убрзо је то и потрошио. (Пљескање на левици.)

Данас ја констатујем да је питање наше безбедности отворено питање, јер ми још ни до овог часа нисмо добили никаквог извештаја од господина Министра иностраних дела, да ли он има каквих гаранција за безбедност наших граница и безбедност наше државе.

Зато ја са овог места молим господина Министра иностраних послова, да ради умирења свих нас у Народној скупштини и поглавито ради умирења опозиције, која је баш на све то указивала, сутра, приликом интерпелације нашег друга из Клуба Ј.Н.С., која је упућена господину Министру спољних послова, да извештај по том питању о коме сам ја малочас говорио и да допусти пуни публицитет како би, господо, и наш народ с правом био успокојен, да не мисли на оно што је најгоре.

Господо, после свих ових излагања и свега што сам казао, ја у име посланика Југословенске националне странке, у чије име говорим као претседник, изјављујем, да ми нисмо задовољни ни финансијском, ни унутарњом, ни спољном политиком и да не можемо гласати ни ове амандмане, ни за овај Финансијски закон. (Бурно одоравање и пљескање на левици.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има ради личног објашњења народни посланик господин Радисав Вучетић.

Радисав Вучетић: Господо народни посланици, предговорник, народни посланик г. Јеремија Протић, претседник Клуба Југословенске националне странке, у своме говору, малочас са ове говорнице, поменуо је и моје име, и мислим, у вези са мојим ранијим говором је рекао, да сам ја демагошки тражио ревизију пензија у корист инвалидских потпора. (Гласови на левици: Није тако!)

Господо народни посланици, то ми је дало повода, да дођем на ову говорницу и да посланику господину Протићу замерим, и да подвучем, да он — све ми се чини — нема социјалног смисла за широке народне слојеве. (Жагор на левици.)

Ја сам, господо народни посланици, у свом говору рекао, да је заиста потребно извршити ревизију пензија. (Јеремија Протић: А шта то значи?) Јер, господо народни посланици, зар није истина, да се пензије, и то тешке суме, дају господи, која имају имовину од неколико десетина милијона динара? Зар то, господо народни посланици, баш није случај са господином Николом Узуповићем, бившим Претседником Владе, чија палата „Деванха“ претставља вредност од неколико милиона динара, и који иначе има имовину од неколико десетина милијона динара? Док је то, господо, тако, дотле наши ратници без ногу и руку немају ниједног динара на име инвалиднине, јер плаћају преко 170 динара порезе на земљиште.

Ето, то је оно, господо, што сам хтео да кажем, да је господин Протић малочас у своме говору кукајући за тим, што се амандманом, који је Краљевска влада унела у финансијски закон, одузима имовина бивше Радикалне странке опет у корист једне нове групације, у којој већим делом учествују баш ти исти људи из бивше Радикалне странке. . . . (Гласови са левице: То није тачно!) . . . хтео ваљда господин Протић да тим направи алузију, како не треба дирати у те богате људе и користи опет мале и ситне људе.

Због тога ја опет подвлачим своју реч и тврђење, да је овим, што је господин Протић са ове говорнице рекао, показао, да још заиста они људи, који су богати, сити и пијани, немају смисла за малог човека, за нашег земљорадника. (Одобравање и пљескање на десници и у центруму. — Жагор на левици.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има извештај већине Финансијског одбора г. др. Часлав Никитовић.

Др. Часлав Никитовић: Господо народни посланици, на основу параграфа 58 Закона о пословном реду предлаже се да се уз § 23 Финансијског закона дода став пети, који гласи:

„На случај укидања кога од редовних судова, или на случај издвајања једног дела територије једног од њих, ставиће се на расположење све судије дотичнога суда само ради премештаја у који од нових судова”.

Са овим амандманом, господо народни посланици, сагласили су се и шефови група на седници одржаној у 5 часова, па вас молим да чујемо господина Министра правде да ли се и он са овим амандманом слаже.

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има Министар правде господин Милан Симоновић.

Министар правде Милан Симоновић: Господо народни посланици, слажем се са тим амандманом, јер је њега изазвала потреба доношења новог Закона о окружним и среским судовима. Тим законом десиће се, да ће се територијалне надлежности неких окружних и среских судова изменити, и онда се намеће и потреба, да се и судије из садашњих судова, чија се територијална надлежност мења, распореде и у нове судове. И, као што се из амандмана види, судије дотичних судова ста-

виће се на расположење само у сврху премештаја у те нове судове.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, по чл. 58 Закона о пословном реду у Народној скупштини о новопредложеним амандманима решава се сутра дан, сем ако Скупштина друкчије не реши. Ја предлажем Скупштини да овај амандман решава одмах са осталим амандманима Финансијског одбора. Прима ли Народна скупштина овај мој предлог (Прима). Утврђујем да ће се и овај амандман решавати са осталима вечерас.

Реч има народни посланик г. Милан Вукићевић.

Милан Вукићевић: Господо народни посланици, Народна скупштина је при крају решавања буџета и Финансијског закона за 1938/39 годину. Има још неколико говорника и онда ће се приступити завршном гласању. Ја не бих имао сад потрбе да говорим о Финансијском закону са амандманима. О Финансијском закону говорио сам у начелној и у специјалној дебати. Ту сам изложио своје мишљење, како о буџету тако и о појединим члановима Финансијског закона. О амандманима говорио сам у Финансијском одбору. У извештају мањине Финансијског одбора, којој припадам и ја, а који је у јутрошњој скупштинској седници прочитао извештај мањине народни посланик г. Мохорич, изложени су разлози због којих се мањина није могла сагласити са поднетим амандманима у Финансијском закону. После тог исцрпног извештаја не бих имао ништа више да кажем.

Могао бих да резимирам само неке важније неправилности у Финансијском закону и амандманима, а то су: овлашћења појединим Министрима за издатке материјалне природе и задужења, која се кроз Финансијски закон спроводе. Буџет треба да обухвати све расходе и све приходе, ма по ком основу постојали (чл. 14 Зак. о држ. рачуноводству). Међутим, тако се не ради, велики део расхода унет је у Финансијски закон, а такав поступак није у сагласности са чл. 102 Устава у вези са чл. 44 Финансијског закона, у коме је изложено шта треба и може да садржи Финансијски закон. Кад се саберу сви издаци који се одобравају и сви кредити који се дају појединим Министрима кроз Финансијски закон, онда државни буџет не износи 12 милијарди 800 милиона динара, неко око 14 милијарди динара.

Говорио сам и о уредбама са законском снагом. Доказивао сам, заједно са осталом господом народним посланицима из опозиције, који су о овим уредбама говорили, да уредбе са законском снагом немају уставне подлоге, да се оне заснивају на једној одредби Финансијског закона, а таква одредба не даје право Влади да се користи уредбама са законском снагом. За оцену овог питања меродаван је Устав, наиме одредба чл. 81. У томе се иде тако далеко да се Влада овлашћује уредбом да може да донесе и политичке законе: Закон о изборима, Закон о штампи, Закон о јавним зборовима итд. Међутим, извор за доношење ових закона налази се у Уставу, те се ови закони могу да донесу само по уставним прописима, а не по уредбама.

Нећу да говорим и о овлашћењу за закључење великог зајма од 4 милијарде, за који је по-

ребно нарочито законско овлашћење као што то предвиђа чл. 67 Устава, да би законски предлог о овоме могао бити изнет пред Народну скупштину.

То су углавном тачке, које сам сматрао за дужност и овога пута да поменем. Али оно што хоћу нарочито да споменем, то је једно питање које није изнето пред Народну скупштину, о коме је Народна скупштина требала да дискутује и донесе потребну одлуку. То је питање Завршног рачуна за 1936/37 годину. Завршни рачун за 1936/37 г. поднет је уз буџет, како то прописује чл. 102 Устава. Ту је Министар финансија испунио једну своју уставну дужност, и тај Завршни рачун требао је заједно са буџетом и Финансијским законом да буде изнет пред Финансијски одбор, да буде Финансијски одбор претходно упознат са извештајем г. Министра финансија и Главне контроле по овом Закону и свима партијама и позицијама, као што се упознао по буџету за 1938/39 годину. Исти поступак требао је да буде предузет са Завршним рачуном, као што се то чини и са предложеним буџетом за 1938/39 годину.

Ја сам, говорећи начелно о буџету, додирнуо и ово питање Завршних рачуна. У своме говору укратко сам рекао своје мишљење о завршним рачунима и констатовао сам да је Завршни рачун за 1936/37 годину нетачан и да у њему има крупних грешака, које не би могле да се одобре.

Сад, господо, пред друго читање буџета требало би да се изнесе пред Народну скупштину претходно Завршни рачун, јер тако то императивно налаже чл. 136 Закона о државном рачуноводству. У чл. 136 Закона о државном рачуноводству каже се: „Народна скупштина не може прећи на друго читање предлога о буџету пре него што сврши и на другом читању претрес законског предлога о завршном рачуну с општим завршним рачуном, који је уз тај буџет поднет и о њему донесе своју дефинитивну одлуку.”

Али, господо, то до данас није учињено. Дакле, постоји једна чињеница, једна непотпуна скупштинска радња, да би се овај буџет могао сматрати окончаним пред Народном скупштином и упутити Сенату на даљи рад и одлучивање.

Шта би могло да се ради, да би о овом завршном рачуну могла Народна скупштина да донесе своју одлуку кад постоји и овлашћење Краљевских намесника да се изнесе пред Народну скупштину и кад постоји и законски предлог за разрешење оваквог завршног рачуна, како би наредбодавци и рачунопологачи по овом завршном рачуну могли од Народне скупштине да добију разрешење?

Завршни рачун није ништа друго него један буџет окончан, из кога се види дефинитивно стање извршеног буџета с накнадним и ванредним кредитима и потребним извештајем Господина Министра финансија и Главне Контроле, која је надлежна за преглед завршних рачуна и упоређења са главним и споредним књигама Министарства финансија.

Господо, Завршни рачун се подноси, поред тога, и зато да би Краљевска влада при доношењу новог буџета имала у виду: како су текли државни приходи и расходи и где је било потребно да се кредити умањују, а где да се повишавају итд.

Приликом доношења садашњег буџета за 1938/39 годину на овај Завршни рачун није се обраћала пажња. Ми видимо да је буџет за 1938/39 годину знатно повећан. Није се водило рачуна ни најмање о штедњи да би што мања цифра буџетских издатака била у 1938/39 год. Потребно је било, господо, да је Завршни рачун прегледан у Финансијском одбору, јер у овом Завршном рачуну изложен је експозе г. Министра финансија врло опсежан, у коме је објаснио све што је требало да се објасни, и штета је што о том Завршном рачуну неће бити прочитан извештај Финансијског одбора пред Народном скупштином, те да и Народна скупштина буде упозната са садржином овог Завршног рачуна.

Из овог Завршног рачуна види се имовина државна, види се актива, види се пасива, види се оно што је најглавније, а то је обртни капитал на терет кога се бацају милијарде. То многим од господе у Народној скупштини није познато и сада је била zgodна прилика да се господа народни посланици са овим упознају. Ја не знам, како о овоме питању мисли господин Министар и на који начин мисли да се оно сада расправи пред Народном скупштином. Свакојачко било би веома незгодно да се пређе преко овог поднетог Завршног рачуна, који је први после рата поднет Народној скупштини од стране Краљевске владе. Ја знам да до сада није обраћана пажња, управо никаква пажња, на Завршне рачуне, јер је материјал врло гломазан. Ја имам пред собом један мали део овога рачуна, а целокупни износи у повезу књигу преко десет сантиметара дебелу. Ја сам изнео само онај део који је најпотребнији, да бих га могао показати Народној скупштини. Ја сам у начелној дебати о буџету укратко додирнуо и Завршни рачун и том приликом изнео о њему извесне нетачности и неправилности, и критиковао рад Главне контроле због тих неправилности. Тада су после мога говора Претседник Народне скупштине и Министар финансија учинили изјаве: да они сматрају да је рад Главне контроле правилан и саобразан закону. Нисам могао да добијем реч, да бих демантовао њихова тврђења. Сада бих то могао да учиним када би се узео у претрес Завршни рачун. Један од говорника у начелној дебати рекао је: „Буџет је састављен, то говоре цифре, али да ли дела говоре тако?“ — то је друго питање. То је тачна опаска и када би се прегледао овај Завршни рачун, нарочито рачун обртног капитала, и када би се видело шта је унето у рачун обртног капитала и рачун активе и пасиве, дошло би се до уверења, да овакав Завршни рачун није могао бити оверен од стране Главне контроле. У обртни капитал унета је једна сума од 1 милијарде и 600 милиона. То је сума, коју држава дугује Народној банци на име аванса који је изузет раније. Та сума претворена је у дугорочни кредит и унета у активу обртног капитала, мада је тај новац много раније потрошен, а унета је само рачунски, да би се могле да покрију исплате по решењима Министарског савета. Решења Министарског савета обухватају велике суме и Министарски савет по овим решењима одмах узима новац из Главне државне благајне, а Народној скупштини шаљу се ова решења са спорном визом Главне контроле. То се види и из извештаја Главне контроле уз Завршни рачун. Али о томе нико не води рачуна и нико није желео да

подвргне критици тај рад. Мени не остаје ништа друго, господо, него да учиним предлог са којим ће се, надам се, сложити господин Министар финансија, а то је, да се овај Завршни рачун прочита пре него што би се завршила дебата о буџету за 1938/39 годину у Народној скупштини, те да народни посланици буду упознати са експозеом господина Министра финансија и са глобалним сумама које улазе у овај Завршни рачун, те да се једновремено гласа и о Завршном рачуну. Онда би, донекле, ствар била у реду, а за то би требало само једно два сата времена. Ово би требало да се уради у толико пре, што је ово први пут да се уз буџет подноси и Завршни рачун, па би требало да буде окончан пред Народном скупштином. (*Министар финансија Душан Јетвица*: Не би било zgodно одобрвати Завршни рачун ни за 1936/37 годину, јер ми немамо одобрене Завршне рачуне ни за 1930/31 годину! Није zgodно одобрвати Завршни рачун за 1936/37 годину сам за себе. Када Финансијски одбор буде испитао раније Завршне рачуне, онда ће испитати и овај!). Господин Министар финансија требало би да води рачуна о овом Завршном рачуну који је он поднео, и да испуни до краја своју уставну дужност, коју му Устав налаже. Господин Министар не треба да води рачуна о томе што то други нису урадили, јер сваки одговара за себе. А ако господин Министар изврши своју дужност, то ће му служити на част. Биће похвално за њега, стога не би требао да дозволи да се пошаље Сенату буџет за 1938/39 годину без потребне одлуке по поднетом Завршном рачуну за 1936/37 годину. (Одобравање и плескање на левици).

Потпреседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Ђорђе Јевтић.

Ђорђе Јевтић: Господо народни посланици, истина је, да Краљевска влада овим Финансијским законом тражи од нас сувише овлашћења. Ја сам некада гласао против овлашћења и некада сам гласао и за та овлашћења, која су се кроз више буџета давала, али када се већ говори о политичким законима, када се говори о политичким слободама, ја вас молим да имате једно на уму, а то је да политичке слободе без економских слобода не вреде ништа. Човек, који своје бирачко право мора да прода за десет до двадесет динара, нема никакве користи од тога ако нема економске слободе, то је жеља да Краљевска влада употпуни политичке слободе са економским слободама.

Господа народни посланици са левице и деснице оптужују један другог за рђаво стање, за незадовољство Хрвата, итд. Ја, господо, смело тврдим да су за ово рђаво стање криви и Срби и Хрвати, јер, господо, на управи земље ређале су се све српске и све хрватске странке. И ја сам од људи, који осуђују догађај од 20 јуна, и који кажу да није ваљало и да није смело да се учини оно, што се не сме да учини ни у сеоској крчми. Али и Хрвати, када су дошли у ову кућу, они нису пришли нама земљорадницима са којима су имали више идеолошки заједничког, него су се удружили са радикалима, а ко с ђаволом тикве сади о главу му се лупају!

И видите ли како продужује и даље г. Влатко Мачек? У влади „тврдога града“ седели су као Министри, а у влади под којом је убијен пок. Стје-

пан Радић седео је и г. Милан Грол, пријатељ г. Маџека. Ја не могу да разумем г. Љубу Давидовића који је био претседник странке која је дала највише гласова за видовдански Устав. Исто тако не могу да разумем г. Мишу Трифуновића, г. Лазницу Марковића а не могу да разумем ни г. Рибара који је био претседник Уставотворне скупштине, да они у прогласу тврде како је Устав донет против Хрвата. Ако је донет против Хрвата, највећи су кривци за то били баш они сами.

Господо, да кажем неколико речи о преносу Радикалске имовине на Ј. Р. З. Ја нисам правник, али знам једно, да кад је умро Никола Пашић, његов син није имао учешћа ни у материјалној имовини Радикалне странке ни у његовој странци. А што се љуте господа са г. Аџом Станојевићем? Кад они буду узели власт у своје руке, нека и они праве исте законе као и ови сад, пошто је већ створен преседан.

Господо народни посланици, у овом финансијском закону налазе се тешке одредбе, за које ја морам тешко да гласам. Ту је једна одредба по којој се Белгиско друштво које ради нешто за Београдску општину, које исушује неке ритове за Београдску општину, ослобођава и приреза и пореза и царине и порезе на пословни промет и свега другог. Ја немам ништа против Београдске општине, али не могу да разумем да кад ми радимо и најмањи пропуст, да морамо плаћати све дажбине, а Београдска општина не мора да плати, односно њен лиферант не плаћа ништа. Мој крај три највише од Београдске општине и ви гледате оно безобзирно поступање трошаринаца београдских са нашим бирачима. Раније су узимали по два и по динара од килограма вина, а нити су прскали виноград, нити су довозили вино на пијаци. То је једна тешка одредба и ја не знам докле ћемо ми повлађивати градове на рачун села.

Остао бих дужан својој савести ако не бих проговорно неколико речи о Уредби о раздужењу земљорадника. Том уредбом погођени су само поштени земљорадници, а то су дужници Привилеговане аграрне банке. Привилегована аграрна банка основана је да помаже земљорадника јевтиним кредитом и да га извуче из зеленашких канџи. И одмах по оснивању Привилеговане аграрне банке земљорадници су похитали да закључе хипотекарне зајмове како би одужили дугове зеленашима и банкарима и ослободили потписнике на меницама од обавеза.

И ти поштени људи, који су имали намеру да спасу јемце и да се ослободе зеленаша, данас су у горем положају него они, који су остали да дугују зеленашима и банкама, јер они имају и да плате цео износ дуга, док ће други имати да плате половину дуга и то у року од 12 година. Како стоји са раздужењем тих људи код Аграрне привилеговане банке, ја ћу вам прочитати једно банчино писмо. То је писмо Одељења за дугорочне кредите партија бр. 15540 од 6 јуна 1931 године, дакле 10 месеци раније него што је дошло одлагање земљорадничких плаћања. То писмо гласи: „Г. Милош Пејовић, Орашац — Аранђеловац. — Ликвидирали смо одобрене вам хипотекарни зајам од 55.000 динара.

По одбитку: за интерес од 30 XI 1938 год. до 20-V-1931 године . . . . . Дин. 2.300.—
За књижицу и трошкове . . . . . Дин. 285.—
Пореској управи Аранђе-

ловац . . . . . Дин. 3.079.—
С. Лазаревићу трговцу . . . . . Дин. 4.500.—
Аранђеловач. трг. банци . . . . . Дин. 8.200.—
Матијашевић М. Аранђеловац . . . . . Дин. 16.000.—
Аранђеловачкој задрузи . . . . . Дин. 16.000.—
Употребљено за ануитет који је доспео . . . . . Дин. 2.900.—
Трошак Лик. банке . . . . . Дин. 10.— 53.363.—
Чисто Дин. 1.138.—

коју смо суму задржали на привременом рачуну хипотекарних зајмова док не осигурате зграде на 12.000 динара.

На дан 16 фебруара 1938 године упућено је друго писмо, у коме се каже да пошто првој опмени у остављеном року није следовало полагање заостале камате, то се проглашује цео дуг доспелим и позива се тај човек да у року од месец дана положи износ целог дуговања у суми од динара 79.145.— који са каматом износи укупно око 85.700 динара.

Господо народни посланици, да је он био дужан неком приватном лицу, њему би се од његовог дуга од 80.000 динара отписала половина и он би данас био дужан свега 40.000 динара. Ја бих желео да се ова Аграрна банка угледа на Хипотекарну банку која је послала поново комисију да процени земљиште и она према вредности земљишта и смањује дугове. Ја знам да ће ова Влада или друга влада ово учинити пред изборе, али ја мислим да је боље да се то сад учини, него да се остави пред изборе.

Господо, да проговорим још неколико речи о таксама које се налазе у Финансијском закону. Истина је да међу овим таксама многе не погађају широке масе него царинске посреднике, али ипак молим господина Министра финансија да укине таксу на наслеђе кад мушкарац — син наслеђује свога оца, као и да укине таксе за ношење и држање оружја. Ми смо, господо, одрасли при пушци и незгодно нам је плаћати сваке године те таксе. Ја молим господина Министра да учини ове исправке и да ове таксе скине. Изјављујем да ћу гласати за буџет и за Финансијски закон. (Пљескање у центруму и на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има известилац већине народни посланик г. др. Часлав Никитовић.

Известилац већине др. Часлав Никитовић: Господо народни посланици, дебата о предлогу закона државног буџета расхода и прихода за 1938-39 годину трајала је у начелу и појединостама више од месец дана. Изређало се преко 500 говорника, што је доказ да је Народна скупштина придавала велики значај овој дебати.

Као известилац већине Финансијског одбора, господо народни посланици, дужан сам да одговорим на извесне критике господо из опозиције. Господо, критике су биле две врсте. Извесни критичари из опозиције дали су неправедну критику из заблуде, а други су дали неправедну критику из партизанства. Мени неће бити тешко да убедим ону господу критичаре који су дали своје критике из заблуде због тога, што се надам да ћу да их из тих заблуда извучем, али ће ми бити тешко да убедим оне критичаре, који су говорили и критиковали Владу из партизанства, јер имају

унапред створена предубеђења и неће да примају разлоге.

Господо, рад Краљевске владе био је врло обилан и обиман у свима правцима: на пољу економском, на пољу финансијском, на пољу спољне и унутрашње политике. (Бурно одобравање на десници.) Господо, резултат рада Краљевске владе др. Милана Стојадиновића види се у свима гранама нашег државног живота, јер је та Влада показала, господо, ретке напоре и акцију у свима правцима да се створи сношљиво политичко стање у нашој земљи, да се створи мир на нашим границама, да се створи основица за вођење добре економске политике и вођење добре финансијске политике.

Узмите, господо, само грађевинску политику, шта се ту дало и шта се ту урадило. Подигнути су нови путеви а поправљају се стари. Министар грађевина г. Добривоје Стошовић предлаже стварање путнога фонда, из кога ће се подићи путеви свуда где је то потребно.

Подигнуте су зграде за основне школе, за гимназије, зграде за поште и телеграфе, судске зграде, зграде за пореске управе, подигнуте су нове болнице и још многе друге зграде, и кад све то видите шта је Влада урадила на подизању тих грађевина, онда се тек може видети колики је био њен рад у грађевинској политици.

Господо, и у шумској политици и у рударској политици Краљевска је влада ударила темеље за будућност. Она је, господо, покренула рад на подржављењу рударске и топионичке индустрије. Радећи на томе, она је водила рачуна о томе да створи могућност за једну самосталну нашу земаљску одбрану.

Мере предузете за чување државних шума, затим заједничко чување сеоских шума, мере предузете за пошумљавање голети, то је рад Краљевске владе у шумарској политици.

Господо, ако посматрате рад Краљевске владе у социјалној политици, видићете да је она у свима крајевима, у колико год је могла сретствима, којима је располагала, радила на подизању нових болница, на подизању здравствених станица, домова народног здравља. А што се тиче социјалног старања, Краљевска влада г. др. Стојадиновића и Министар социјалне политике г. Драгиша Цветковић, у овоме ресору, учинила је више, него што је то учињено у овоме ресору за последњих десет година. Доношење Уредбе о минималним надницама, — није потребно да вам нарочито истичем колико је благотворно утицало на радничке масе. Па онда пензионо осигурање, осигурање радника и приватних намештеника, такође су стваран доказ о томе, колико Краљевска влада мисли на овај сталеж.

У саобраћајној политици Краљевска влада је учинила многе напоре за подизање нових железничких пруга и за успостављање саобраћаја.

Оснивање нових Среских и нових Окружних судова омогућава нашем народу да се користи судовима непосредно и ближе.

Господо, дуванска политика Краљевске Владе, која је једна од врло важних политика за крајеве у којима се производи дуван, дала је најбоље резултате. Ми смо, господо, учествовали у производњу дувана; ми смо повећали цене дувану, ми смо запослили велики број рад-

ника у дуванским магацинима и радионицама и ми смо, господо, омогућили продају нашег дувана у иностранству.

Господо, питање аграрне реформе у Јужној Србији је једно од првокласно важних питања. И њему Краљевска влада поклања највећу пажњу. Њега ће она у најскоријем времену да реши једном уредбом са законском снагом, онако како то заслужују интереси државе и народа који има земљу и коме треба земља. (Одобравање и плескање).

Господа, која су критиковала рад Краљевске Владе, служила су се често пута и софизмима и свим оним чиме би могли да докажу да Краљевска Влада није довољно и није правилно и добро радила. Господо, у томе није било објективности. Али није, господо, кривица оних који су критиковали ову Владу, него су такви наши људи, такве су наше нарави: не признаје се рад, не признају се напори које једна Краљевска влада улаже да постигне успехе на добро народа и на добро државе. Треба се, господо, сетити оне максиме Ла Рошфукоа: „Ми сматрамо да само они људи имају добар смисао и имају право, који мисле као што и ми мислимо”. Тога су се држали и ови критичари кад нису хтели да признају Краљевској влади заслуге у раду за добро народа и државе.

Господо, Краљевска влада г. др. Стојадиновића ради јавно и отворено; она не крије ништа; она не бежи од критике; она не бежи од објективне критике. У томе своме раду, господо, Краљевска влада је дала резултате и ти се резултати не могу да негирају ни са које стране.

Привредно побољшање у нашој земљи, то је резултат њенога рада. Ја сам то и прошлога пута доказао у своме говору у начелној дебати, фактима и документима, а сада ћу само да се осврнем на критику једнога говорника из опозиције, који је у начелној дебати говорио после мене. Он је признао извесно привредно побољшање у нашој земљи, али је казао да то није заслуга владина, него је то само отсев општег побољшања светских привредних прилика. Он је казао: привредна акција Владе у правцу побољшања је незнатна или је уопште нема; а сем тога Влада не може у решењу једне привредне кризе ништа учинити, пошто развој и престанак кризе зависи од сасвим других фактора и елемената на које Влада не може утицати.

Говорник који је овако говорио, говорио је као стручњак, као бивши професор политичке економије на Универзитету, стога ми допустите, да се и ја позovem на друга два професора универзитета — врло добро позната у научном и политичком свету у Европи — који тврде и доказују да је главни узрок последње светске привредне кризе рђав рад Владе после рата, као и да поједине Владе, када разумно раде у економској и финансијској политици, могу да ублаже, па и да отклоне ту кризу.

Допустите ми, господо, да се у том погледу послужим једном анкетом Друштва народа, које је анкетирало питање последње привредне кризе. Друштво народа поверило је и овластило професора стокхолмског универзитета Охлина да спреми једну анкету о светској привредној кризи. И господин професор Охлин поднео је 1931 године

о томе Друштву народа свој рапорт у књизи „Le cours et les phases de la dépression économique mondiale”.

У тој књизи изложени су статистички подаци о узроцима последње светске кризе. Тим статистичким подацима послужио се и велики број других научника, да ово питање проучавају. Чувени италијански професор, Артуро Лабриола, издао је 1933 године књигу „Држава и криза” и у тој књизи анализирао овај рапорт Друштва народа и са успехом доказао да је светска привредна криза имала за узроке поред светског рата још и политику појединих влада после рата, истичући да је рад једне владе у економској и финансијској политици био пресудан за стварање или отклањање ове последње привредне кризе. Ето, господо, највећи научни ауторитети признају утицај владе на развој економских прилика у једној земљи.

Господо, за време прошлог мога говора неко ми је направио једну упадицу из опозиције, на што сам ја одговорио да за статистику кажу да је највећа лаж. То је дало повода једном говорнику да се на тој ствари дуже задржи. Реч је била о томе како опозициони говорници тврде час да је наша земља пребогата, час да је врло сиромашна, и то и једно и друго доказују неком статистиком.

Јесте, господо, статистика може да се искористи објективно, а може да се искористи и пристрасно, и кад се искористи објективно, онда се она показује као научна метода. Она је првобитно имала за циљ да покаже рачунско стање једне државе, а када је постала наука, она се и даље бави рачунима, бројевима, улази у анализу тих бројева и из њих изводи закључке о целокупном стању у једној земљи. Али, ако се та статистика искористи ненаучно и пристрасно, она је онда заиста највећа лаж. Статистиком се мора оперисати објективно, анализирати велики број случајева па правити закључке, а не, — као што је тај говорник радио, — узети један, појединачан, порески лист, прочитати пореско оптерећење земљарином једног јединог пореског обвезника, па из тога правити закључак и доказивати да је земљарина превелика.

Не може се, господо, тако радити. Има један пример како се статистика може злоупотребити. У прошлом веку један је публициста 20 година скупљао статистику, да би доказао како је католичка црква штетна, па после, кад се измирио са католичким клиром, том истом статистиком побијао је своје наводе и доказивао да је католичка црква корисна!

Два најпознатија француска социолога и статистичара Дефовил и Лисијен Марш мисле да је статистика инструменат истине одакле треба искључити интерес и злонамерност да не би постала инструменат заблуде.

Господо народни посланици, извесна господа из опозиције нападали су пореску политику Краљевске владе. Наш народ, господо, каже: „Добро се брзо заборавља, а зло се дуго памти”. Али када је реч о пореској политици Владе др. Стојадиновића и пореској политици ранијих влада, које су претходиле његовој Влади, онда ћете видети, господо, да се ова народна пословица од господе из опозиције тумачи обрнуто: овде се, господо, зло врло брзо заборавило. Господа из опозиције заборавила су да је за време раније владавине, кад

је Југословенска национална странка била на управу земље 1933 и 1934 године, да су тада порезе и таксе готово свакога месеца повећаване, да би се могли покрити државни расходи. Господо, сва господода овде сећају се да је тадашњи Министар финансија предложио измену Закона о непосредној порези која је прошла кроз Народну скупштину и Сенат, којом је установљен фамозни чл. 7 тога Закона, по коме је порез на приход од радња, порез на приход занатлија, трговаца и индустријалаца, био замењен порезом на капитал, јер установљење тога познатог параграфа није значило ништа друго него завођење пореза на капитал.

Ви знате да је због тога целокупно занатство, целокупна трговина, целокупна индустрија у нашој земљи устала на ноге и почела да протестује против таквога рада тадање Краљевске владе. Господо, ви знате да су тада у целој Краљевини једнога дана биле затворене све радње трговачке, све радње занатлијске, све радње индустријске, у знак протеста против тадање Краљевске владе, која је завела тај фамозни § 7. (Гласови са левице: Није тако!). Господо, господа, која са ове стране добацују, учествовали су у тој тадањој владавини и гласали за тај фамозни § 7! (Пљескање код већине. — Милинко Милутиновић упада у реч).

Потпретседник Фрањо Маркић: Молим Вас, господине Милутиновићу, да не упадате у реч.

Известилац већине др. Часлав Никитовић (наставља): Господо народни посланици, господин др. Милан Стојадиновић, чим је дошао на положај Министра финансија, и после, као претседник Краљевске владе, одмах је предложио те су Народна скупштина и Сенат укинули § 7 Закона о изменама и допунама Закона о непосредним порезима и променили су § 113 истог Закона, где је принцип самоопорезивања изведен до крајњих граница, то јест, они, који плаћају порез на приход од радњи имали су у посебним пореским одборима сами да одређују и утврђују своју пореску основу.

Господо, ја сам малопре овде казао да се зло није дуго упамтило, него се брзо заборавило. Ви знате, господо, колико је народу била тешка земљарина због чистог катастарског приноса рђаво изведеног у 1929 години, а Краљевска влада господина д-ра Милана Стојадиновића, одмах по своме доласку на власт, скинула је земљарину за 33% и на тај начин исправила оно, што су раније владе биле упропастиле! (Пљескање и одобравање код већине).

Јутрос је овде, господо, један од господе говорника из опозиције казао да Краљевска влада господина д-ра Стојадиновића не мисли за идућу годину да одржи на снази одредбу, којом је земљарина смањена за 33%. Господин говорник није изнело право стање ствари. У Финансијском одбору, господо, било је дискусије око тога и господин Министар финансија, господин Душан Летица, дао је том приликом једну изјаву, коју је већина прихватила, па је онда један члан већине у име свих прочитао другу једну изјаву на 42 седници Финансијског одбора од 28 јануара 1938 године. Та изјава гласи:

„Прима се на знање изјава Министра финансија, господина Душана Летице, да се олакшице у пореској основици земљарине, донете 1935 године

и продужаване до сада за 1936; 1937 и 1938 годину појединим Финансијским законима, имају сматрати као оправдано ректификовање пореских основица утврђених приликом проучавања чистог катастарског приноса 1929 године и, следствено томе, да ће се на тим ректификованим основицама пореза на земљиште разрезивати док се не утврди нови катастарски чисти принос, којим ће се исправити катастарски принос утврђен од 1929 године”.

Господо, Краљевска влада и Министар финансија баш желе да и у будуће одрже на снази одредбу којом се смањује земљарина за 33%. (Пљескање код већине). И господин Министар финансија када је дао ову изјаву у Финансијском одбору, он је имао баш у виду то што жели да и у будуће ова смањена земљарина за 33% остане на снази, јер је то само ректификовање онога стања које је било заведено 1929 године.

Господо, господа из опозиције заборавила су оне познате таксе које су биле заведене 1934 године на све рачуне преко 5 динара, па када су се узбунили трговци и занатлије, заведена је на рачуне преко 20 динара, и заборавили су да је та такса претила да уништи трговину и занатство! Господин др. Милан Стојадиновић, чим је дошао на власт, одмах је предложио Народној скупштини да се та такса укине и та је такса укинута. (Одобравање и пљескање код већине). Господо, народ је дахнуо душом од пореског и фискалног притиска који је био заведен од влада које су претходиле Влади господина д-ра Милана Стојадиновића.

Господо народни посланици, владу г. Богољуба Јевтића многи су у овоме Дому и ван овога Дома жустро и оштро нападали. Да ли је то било оправдано или не, нећу у то да улазим. Али, господо, та влада имала је једну добру страну. Та влада, господо, заменила је једног Министра финансија, који је сваког месеца повећавао порезе и таксе, једним искусним и спремним човеком, који је свуда уливао велико поверење. То је, господо, г. др. Милан Стојадиновић, данашњи Претседник Краљевске владе. Један бивши Претседник владе тада је рекао, да г. др. Милан Стојадиновић у влади г. Богољуба Јевтића вреди више него цела влада. А да не говорим, господо, о југословенским привредницима, који су најтоплије и свесрдно поздравили долазак г. др. Милана Стојадиновића на положај Министра финансија, а нарочито после на положај Претседника Краљевске владе.

Господо народни посланици, ви сте видели у амандманима, које је поднела Краљевска влада Финансијском одбору, а које је Финансијски одбор доставио Народној скупштини, једно овлашћење Краљевској влади, да закључи један унутрашњи зајам од 4 милијарде динара са 6% камате на дужи рок.

Господо, Краљевска влада г. др. Милана Стојадиновића гледа у будућност и сматра насушном потребом наше економско и социјално подизање. Нико не може, господо, критиковати овај гест Краљевске владе, што она жели да закључи један дугорочни зајам и да помоћу тога зајма земљу подигне економски, социјално и културно и да обезбеди нашу земаљску одбрану. Треба, господо, мислити на сутрашњицу, треба земљи обезбедити све што јој треба, и треба, господо, помислити на оне

генерације, које ће да дођу после нас, да им оставимо боље наслеђе него што смо ми наследили.

Господо, зајам од 4 милијарде динара распоредује се овако: једна милијарда за војску и земаљску одбрану (Бурно пљескање у центруму и на десници)! 1/2 милијарде за грађење нових железничких пруга (Пљескање у центруму и на десници); 1/2 милијарде за мелиорационе радове; 1/2 милијарде за подизање зграда за јавна надлештва и 1/2 милијарде за асанационо-хигијенске и пољопривредне радове. Дакле, господо, три милијарде овога зајма, његове три четвртине, иде на јавне радове, који ће, поред тога што ће оставити објекте трајне вредности, дати рада, хлеба и зараде највећем броју наших најсиромашнијих грађана. (Пљескање у центруму и на десници).

Господо, овај зајам у Финансијском одбору критикован је од стране опозиције, а у Пленуму извесна г. г. говорници из опозиције дали су критику овога зајма, по моме мишљењу, сасвим неоправдану. Ми знамо, господо, да су ранијих година — лањске године и преклањске године, извесни говорници из опозиције пребацивали Краљевској влади: зашто из редовног буџета изводи извесне радове, зашто то не ради из зајма, а сада, господо, ти исти говорници, који су прошле и претпрошле године критиковали Владу, што из редовног буџета ради извесне јавне радове, што не направи зајам, — ти исти говорници пребацују Влади зашто сада прави зајам?

Један говорник у Финансијском одбору, господо, напао је Владу и Скупштину што обавезују државу за 30 година, кад мандат Скупштине траје четири године, хотећи тиме да каже, да Скупштина не може о томе да одлучује. Господо, мандат ни једне Скупштине не траје 30 година, и, према томе, господин, који је то говорио, није био у праву. По њему значи, да ни једна влада и ни једна Народна скупштина не може да направи зајам!

Господо, ко хоће да види ствари онакве какве јесу и да их објективно изнесе пред Народну скупштину, мора признати добре стране овога зајма.

Господо народни посланици, добре стране овога зајма су следеће. Прво, господо, ово је први велики унутрашњи зајам. Друго, ово је, господо, драговољан зајам који није принудан; треће, закључењем овога зајма ми се еманципујемо од страног новчаног тржишта. Даље, господо, ми овим омогућавамо нашим штедишама да пласирају своју уштећевину у сигурне државне папире, и, најзад, господо, важна је и намена овога зајма који, као што смо видели, иде за земаљску одбрану и јавне радове, чију корист не треба да износим. (Бурно одобравање у центруму и на десници).

Ми смо, господо, до сада после рата имали три унутрашња зајма: инвестициони зајам 7% од 1921 године од пола милијарде; зајам за јавне радове од 1935 године од једне милијарде и благајнички записи од једне и по милијарде.

Инвестициони зајам од 1921 године није успео. Уписано је једва 350 милиона. Наступио је један декуражман код Краљевских влада и за читавих 15 година нису ни покушале да се обраћају на унутрашње новчано тржиште. Није се, господо, могло приступити ни једној кредитној операцији на домаћем новчаном тржишту. До 1934 године тржиште капитала било је потпуно затворено за државни зајам. Није се могло ни у сну

помислити да се најде зајам у иностранству, а камо ли на унутрашњем тржишту. И једно и друго тржиште било је херметички затворено.

Да вам покажем, господо, како је било са нашим јавним кредитом пре доласка Владе др. Милан Стојадиновића. Чујте. Управи државних монопола био је потребан један сезонски кредит од око 200 до 300 милиона динара ради финансирања дуванске бербе. Она је тај зајам морала да тражи у иностранству. Нађен је један синдикат страних банака из једне нама пријатељске земље, који је дао тај зајам. Али да видите, господо, како је стајао наш јавни кредит, нека вам покаже какве су се све морале дати гаранције од стране тадање Краљевске владе кад је тражила један скроман зајам од 125 милиона франка. Најбоље ће се то видети по гаранцијама које је Управа синдиката тих банака тражила од Управе државних монопола и од Краљевске владе за тај мали скромни зајам од 125 милиона франка. Господо, синдикат је тражио следеће: Акцепт Управе државних монопола и залогу њених прихода, који су износили годишње око 2 милијарде динара, затим је то њима било мало па су тражили државну гаранцију, па им је и то било мало и тражили су жиро Народне банке. Па мислите да им је то било довољно? Ни тиме се синдикат тих страних банака није задовољио, него је тражио још да се злато Народне банке, које служи као подлога за наш новчанични оптицај, да се то злато пренесе из трезора наше Народне банке, наше југословенско злато, да се пренесе у иностранство и да се смести у трезоре тих банака, које су сачињавале тај синдикат. Дакле, није био довољан акцепт Управе државних монопола, ни залога њених прихода, ни гаранција државе, ни жиро Народне банке, него су тражили још за залогу наше злато, које је пренето у иностранство и смештено у трезоре тих банака да се обезбеди потраживање тих банака од 125 милиона франка!

Народна банка је покушавала у неколико махова, приликом исплаћивања појединих рата, преко владе, да се та ненормална и неморална гаранција — која се може тражити само од банкрота — укине, наводећи да она вређа достојанство наше земље.

Господо, такво стање нашег јавног кредита затекла је Влада г. др. Стојадиновића када је дошла на власт. А шта је урадио г. др. Стојадиновић: — Онога момента тражио је да се наше злато врати нашој Народној банци, да се врати у земљу, и синдикат банака, господо, вратио је то злато нама, јер је наше и било, пошто му је Краљевска влада г. др. Стојадиновића уливала веће поверење да ће дуг Управе државних монопола бити враћен часно и поштено као што сваки поштен дужник враћа свој дуг. (Бурно плескање и одобравање). Господо, да вам кажем и то да је тај зајам у својој целокупности исплаћен у току прошле године од стране г. Министра финансија Душана Летице. То нам је, господо, омогућило да Краљевска влада ужива једно велико поверење и углед у свима привредним круговима и у нашој земљи и у иностранству.

Господо народни посланици, јуче је један говорник из опозиције критиковао овлашћења дата Краљевској влади по § 67в Финансијског закона. Господо, то је параграф који говори о овлашћењу, које је тражила Краљевска влада да може да донесе уредбу са законском снагом у циљу стварања што здравијих услова и што потпуније заштите до-

мањих осигураника и улагача, као и у циљу стварања што здравијег услова за подизање и развитака опште привредне делатности у земљи, уредбу о образовању пословних резерви и резервних фондова код осигуравајућих предузећа, установа социјалног осигурања, новчаних завода, задружних организација, индустријских и других предузећа акционарског облика као и делимичном улагању ових резерви и резервних фондова у државне хартије од вредности. Господо, та је критика упућена Краљевској влади била и сувише оштра и неоправдана. Господо, Влада је нападнута зато, што је тражила ово овлашћење, а ви се сви сетите да већ 15 година у нашој јавности и у овоме Дому и у штампи и на зборовима и конференцијама тражи се стално и непрестано од Краљевске владе да заштити нашег улагача, да заштити малог човека, који одваја крваво и са знојем стечену уштеђевину и улаже у заводе, да га заштити од завода да може мирно да спава и да може сигурно ту уштеђевину да подигне када му буде требало. Ви знате да су уложне књижице појединих завода продаване по 20 динара за 100 и да су најчешће ти улози у тим заводима пропадали. И када Краљевска влада овај оправдани захтев хоће да усвоји и да да пуну заштиту улагачима, онда се нађу господа из опозиције и критикују Владу и кажу да није добро радила. Господо, ово овлашћење које тражи Краљевска влада, оно значи читаву једну реформу нашег акционарског и банкарског законодавства. Ово овлашћење је пут ка дубокој, коренитој и неопходно потребној реформи.

Влада има да изведе ту реформу и да обезбеди нашег малог човека, да обезбеди нашег улагача. Потребно је да се обезбеди сигурност уложима и осигураницима. То Влада хоће и то Влада жели.

Зар, господо, образовање пословних резерви и резервних фондова, који су поменути у овом параграфу, зар то може да буде опасност за улагаче и осигуранике! Господо, то је само једна мера сигурности. Ако се предвиђа да један део ових резерви и резервних фондова мора да буде уложен у државне хартије од вредности, то само појачава сигурност тих фондова, јер држава даје највећу гаранцију за стабилност тих резерви и тих резервних фондова. Господо, ово није ствар нова. Овакве установе постоје у Француској и у другом свету. Код нас је, господо, ова ствар нова и то је једна реформа, као што сам малопре казао, и дубока и коренита.

Има неколико говорника са левице који стално наглашавају своју стручност и специјалност у овим питањима (*Александар Дачић*: Све сами специјалисти!) и када видимо, господо, да се ти говорници противе реформама ове врсте, онда нам морају доћи на памет Гледстонове речи које је једном приликом рекао: „Ја не знам ни једну реформу против које се нису побунили сви специјалисти”.

Малопре је један од говорника рекао да у амандманима, које је поднела Краљевска влада, постоји једно ванбуџетско оптерећење од 835 милиона динара, желећи тиме да каже да Краљевска влада ван редовног буџета има у Финансијском закону још 835 милиона динара које има да потроши за разне ствари. Господо, то што је предговорник изнео, потпуно је нетачно. У Финансиј-

ском закону у овим амандманима има највише 30 до 40 милиона динара, који ће се употребити за извесне радове које је Краљевска влада предвидела и предузела.

Господо народни посланици, и у Финансијском одбору и у пленуму Народне скупштине извесна господа говорници из опозиције окомили су се на овлашћење које је дато Краљевској влади у § 67 Финансијског закона. Господо, ту се ради о политичким законима, о Закону о штампи, о Закону о избору народних посланика и Закону о зборовима и договорима. Господо, ово је четврти пут како Краљевска влада тражи ова овлашћења. Она је та овлашћења тражила године 1935 код Закона о буџетским дванаестицама, године 1936, 1937 и сада 1938 године. Господо, за ово исто овлашћење године 1935 гласао је велики део госпoде народних посланика из опозиције. (Гласови: Који су?) Знају они врло добро који су. Овде има леп букет имена те госпoде народних посланика (показује стенографске белешке) које су 1935 године гласали за ова овлашћења и они знају који су, а мени допустите да употребим латинску изреку коју је малопре употребио и господин Банић: номина сунт одиоза. Кад су гласали за то овлашћење Краљевској влади 1935 године, онда им је то овлашћење конвенирало. Тада то овлашћење, дато Краљевској влади, није имало рђавих страна које они данас изналазе и овде критикују. Онда је то овлашћење било и уставно и законско, а данас се изналази маса разлога, истина слабих, који не могу да убеду никога и да обеснаже овлашћење које је дато Краљевској влади. Сад тврде да је то овлашћење и неуставно и незаконско и да га не треба дати Краљевској влади.

Господо, један посланик из опозиције тврдио је у Финансијском одбору да је овај начин доношења политичких закона такав начин да се њиме уопште не може увести демократија у нашој земљи. Ја сам тада у Финансијском одбору одговорио одмах, да је та критика неоправдана, јер је и тај господин народни посланик гласао 1935 године за тај параграф, којим је дато исто овлашћење Краљевској влади. Тада је он друкчије мислио него сад. Значи, да је тај господин народни посланик мислио тада да је то најбољи начин доношења закона за увођење демократије у нашој земљи.

Господо, ја вас питам да ми кажете, кад није погодан начин доношења политичких закона од стране једне легалне Владе, овлашћене од законодавног тела да их донесе у заједници са једним одбором тога тела, онда вас питам, зар је погодан начин доношења тих закона преко државног удара? Зар је погодан начин доношења тих закона преко укидања Устава, зар је погодан начин доношења тих закона преко октроисања? Зар је то пут ка демократији? (Граја и протести на левици. — Одобравање на десници.)

Претседник Стеван Ђирић: Господо, молим вас да не упадате у реч господину говорнику.

Известилац већине др. Часлав Никитовић (наставља): Доношење политичких закона је уставно и законско. Скупштина и Сенат имају права да пренесу, управо да делегирају право Влади да донесе један закон Уредбом. То се ради свуда. То се ради у свима демократијама, па и у западним демократијама.

Малопре је један од госпoде предговорника критиковао одредбу у амандманима по којој се по пресуди Државног савета има да књижи имање „Париз” на Југословенску радикалну заједницу. Он је говорио и критиковао ту одредбу.

Молим вас, госпoдо, допустите ми да вам овде одам једну тајну. (Гласови са левице: Да чујемо!). Само се немојте узбуђивати. Госпoдо, 1935 године, када је ова одредба била ушла у Финансијски закон уз буџетске дванаестине, пројекат одредбе лично је био редиговао један угледни политички човек из Удружене опозиције, који је тада био у Југословенској радикалној заједници, господин, с којим се господин предговорник сигурно консултовао, пре него што је свој говор одржао. То је био др. Лазица Марковић, Министар у пензији, који је својом руком редиговао ту одредбу, а која је ушла у Финансијски закон тада и улази и сада у Финансијски закон, па има да остане у томе закону. (Одобравање и плескање у центруму и на десници.)

Господин др. Лазар Марковић, онда као политички човек могао је да направи пројекат амандмана и он је направио онда пројекат тога амандмана, који је поднесен Народној скупштини од стране Краљевске владе, и господин који је о томе мало пре говорио, требао је да има у виду и то и да зна да је онда он био потпуно сагласан с тим амандманом и зато данас није било места да о томе говори. (Жагор и негодовање на левици. — Плескање на десници.)

Госпoдо народни посланици, говорено је од стране опозиције да Влада жели да диригује слободу.

Нема, госпoдо, државе у свету где слобода није диригована. Чак и у Енглеској, мајци демократије, постоји диригована слобода.

Слобода се креће у границама закона и она је благодет за народ дотле док иде до границе до које није опасна за државни, друштвени и правни напредак.

Нема дириговане слободе једино у анархији, иначе, у сваком друштву и држави, слобода је диригована. Она је диригована свуда где постоје закони о њеном ограничењу.

И буржоаско и социјалистичко друштво морају да диригују слободу и речи, и штампе, и збора и договора, да би могли да спрече њене злоупотребе, које би их могле срушити. И говорити сада о недиригованој, апсолутној, слободи човека, држављанина и поданика, бесмислено је. Држава има права да ограничи слободу у своме сопственом интересу и интересу својих грађана. И она то чини свуда — и у демократији, и у фашизму и у комунизму.

Госпoдо народни посланици, наша спољна политика дала је повода једном броју говорника из опозиције, да одрже врло оштре, али недокументоване говоре о њој и да је због тога нападну. Један говорник из опозиције поставио је овакво питање: „Јавно постављам питање: је ли прекинут савезнички однос са Француском? Је ли то цена пријатељства са Италијом?”

Овај говорник говорио је после експозеа Претседника Краљевске владе и Министра иностраних послова господина д-ра Милана Стојадиновића, где је господин Претседник јасно, гласно и пре-

цизно пре свега истакао наш непоколебиви став пријатељства према Француској. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници). Видите, молим вас, колико је необјективно и неумесно питање тај господин из опозиције поставио.

Други један говорник рекао је: „Друштво народа помажемо по нужди и привидно. Где треба да се експонирамо, ми се повучемо да се не би пријатељима замерили”.

Господо, ово не стоји! Ми смо доказали нашим држањем за време санкција да смо ваљани и одани чланови и пријатељи Друштва народа. (Одобравање и плескање у центруму и на десници). Ми смо од санкција претрпели штете али смо остали верни Друштву народа.

Напротив, господо, други то раде. Други неће да се замере. Зашто се велике силе нису замериле Италији због Абисиније, Јапану због Кине или Немачкој због Аустрије?

Господо, трећи један говорник из опозиције цитирао је врло неуспело једну Енглеску пословицу, која каже: „Пријатељ целог света, није ничији пријатељ!”. Тиме је желео да каже, да ми нисмо ничији пријатељи, пошто смо пријатељи целог света. Господин је ту погрешно. Господо, нисмо ми свачији пријатељи, него ми нисмо ничији непријатељи. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Исти тај господин говорио је о осовинама Рим—Берлин, Париз—Лондон и Париз—Москва и питао за коју смо ми осовину. Ми, господо, признајемо све те осовине, али се грчевито држимо једне четврте осовине која нам је најдража, коју чувамо и коју ћемо сачувати, а то је осовина Марибор—Бевђелија, као што је то рекао Претседник Краљевске владе господин др. Милан Стојадиновић. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Господо народни посланици, наша спољна политика је јасна и отворена.

Последњи међународни догађаји нису јој ни у чему и ни у колико обеснажили оправданост и вредност.

Они су јој, напротив, дали пуну потврду. Благодарени далеквидости те спољне политике, ми смо могли остати потпуно спокојни и хладнокрвни пред оним што претставља не само једну историјску немисловност, него и неизбежну последицу принципа националног самоопредељења коме и ми дугујемо живот.

Живо осећање стварности, које има шеф наше спољне политике, налагало му је да прихвати непосредни контакт и непосредно споразумевање са свима народима, који признају и поштују нашу народну самосталност и нашу државну целокупност.

Ми смо, хвала Богу, као нација достигли онај степен политичке зрелости који нам омогућава да сами управљамо својом судбином и да за одлуке које предузимамо не тражимо ничији „плацет”.

Југославија, и по војничким врлинама својих синова и по своме необично важном географском положају, па и по својој бројној јачини, претставља данас један фактор са којим се у међународној политици озбиљно рачуна. То је једна истина којом се вођ наше спољне политике стално инспирише. Он је довољно дао доказа да наша

земља под његовим руководством, а под високом егидом Њ. В. Кнеза Намесника, није изневерила ни једно пријатељство, није предузела ни једну обавезу инкопатибилну са нашим ранијим обавезама и остала је потпуно на линији обележеној руком Витешкога Краља Ујединитеља.

То је истина. Све друго што износе критичари ове спољне политике, све што јој приговарају, само је голо и ничим недокументовано тврђење. (Плескање на десници).

Ја мислим да сваки расни Југословен може да буде испуњен осећањем само најдубље радости и поноса, кад види колико је престиж наше земље, за последње 2 и по године порастао и како се сви јагме за наше пријатељство. Такво стање мора да ласка поносу и честољубивости нашега човека. Наш народ је, господо, поносит, честољубив и дубоко самопоуздан. Њему није било мило и не би му ни сад било мило, кад би они, који говоре у његово име на међународном аеропагу, имали снуждена лица и понизан изглед. Он не воли обијање прагова, њему не треба да пролази ни кроз чије претсобље кад хоће да расправља о својим интересима са народима који га оптужују. Горда чела он хоће да заузме достојно место на међународном банкету, и зато је захвалан др. Милану Стојадиновићу, што је, — у пуном складу са међународним обавезама наше земље, — умео да заузме онај став који нашем народном поносу најбоље одговара. То је, господо, непобитна стварност. (Бурно плескање у центруму и на десници са узвицима: Тако јел!)

Господо народни посланици, иза промене фасаде дипломатских институција постоје извесне сталне снаге које опредељују ток међународног живота и збивања. Заслуга је др. Милана Стојадиновића што је умео тачно да уочи разлику између фасаде и стварности и да оцени праву вредност свих дејствујућих снага, не подајући се никаквим опсенама ни илузијама.

Господо народни посланици, као дубоко мирољубив народ, ми спадамо сигурно у ред оних нација, које су идејно потпуно солидарне са циљевима Женевске институције и који тој институцији пружају најискренију сарадњу у границама својих моћи. Али, господо, ми не смемо и не можемо previdети да та установа све више престаје бити центар међународне дипломатске активности. Ми не смемо сметнути с ума и изгубити из вида да су многе тобожње разлике, много више привидне него стварне. До рата силе су се делиле на велике и мале. После рата промењена је званична терминологија.

Велике су постале силе са извесним „неограниченим интересима”, а мале силе са извесним „ограниченим интересима” Призната им је „правна једнакост”, али је истовремено проглашено да оне не могу са оним великим бити и политички равноправне, јер политичка сфера зрачења код једних и других није иста. Разуме се да је ова политичка неједнакост одмах анулирала, убила у клици ону тобожњу правну једнакост.

Ето, господо, то је једна између многобројних дистинкција, коју један реалан спољни политичар треба да прави, ако неће да његова отаџбина тешко плаћа грешке што није умео да разликује етикету од садржине, име од ствари.

Господо народни посланици, реалност наше спољне политике у томе је што ми не потцењујемо своја сретства и своје могућности.

Ми их, разуме се, и не прецењујемо, јер то би била друга крајност и друга опасност.

Али ми хоћемо, и ми успевамо у томе, да се наш глас у међународном хору чује и поштује и да се наши односи са свима народима развијају на бази пуне равноправности и пуног поштовања наших интереса, моралних и материјалних.

Господо народни посланици, допустите да завршим. Овај мој одговор потпуно је објективан и садржи само чињенице о раду Краљевске владе.

Ми, господо, видимо и осећамо из целокупне политике Краљевске владе, да долазак др. Милана Стојадиновића на власт у нашој земљи претставља један датум у нашој новијој историји.

Његова Влада је поставила нове здраве основе за будући, како привредни, тако и за политички и национални развој наше државе и народа.

А, господо, ја вас питах шта се може још тражити од једне Краљевске владе?

Према томе, зар нисам у праву и ја и сви народни посланици, који изјављујемо да ћемо гласати за овај буџет и дати пуно поверење Краљевској влади г. др. Милана Стојадиновића. (Бурно и друготрајно одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, претрес предлога Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину у појединостима завршен је. Прелазимо на гласање. Гласаће се седењем и устајањем по параграфима и по предложеним амандманима Краљевске владе. Она господо народни посланици који примају, изволеће седети, а који не примају, изволеће устати. Молим известитоца господина др. Часлава Никитовића да изволи читати параграф по параграф и да нарочито нагласи где постоји предлог за измену и допуну у предлогу Финансијског закона.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита § 1 предлога Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина овако прочитани § 1? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господо народни посланици, који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи.) Већина седи, објављујем да је § 1 већином гласова примљен. Изволите чути § 2.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о сваком поједином параграфу, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све прочитане параграфе предлога Финансијског закона од § 2 до § 79 закључно са свима амандманима Краљевске владе, поднетим преко Министра финансија 10 и 14 марта 1938 године под Бр. 3070/VII и 3226/VII са изменама и допунама Финансијског одбора у извештају Х Бр. 1131 од 13 марта 1938 године.

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, пошто је сваки параграф предлога Финансијског закона и сваки амандман Краљевске владе са изменама и допунама Финансијског одбора појединачно примљен, објављујем да је предлог Финансијског закона за буџетску 1938/39 го-

дину у појединостима усвојен. (Бурно одобравање и пљескање у центруму и на десници.)

Прелазимо на друго и коначно гласање у целини о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину. Гласаће се поименично. Господа народни посланици, који су за коначно усвајање у целини овог законског предлога гласаће са „за“, а који су против, гласаће са „против“.

Молим господу народне посланике да изволе остати на својим местима приликом прозивке, а секретара господина др. Драгана Дамића молим, да изволи извршити прозивку господе народних посланика.

Секретар др. Драган Дамић прозива народне посланике да гласају и они су гласали овако:

Гласали су „за“: Андоновић Сима, Антић Д. Боривоје, Антонијевић Душан, Аранђеловић Јован, Арежина Миљкан, Аћимовић Ж. Велимир, Банић Милан, Баџак Љ. Милан, Бенко Јосип, Белинић Винко, Беџировић Воџа Шериф, Бешировић Р. Димитрије, Блажић Милан, Божиновић Д. Љубомир, Божић Ђ. Јакша, Борисављевић Страхиња, Бошковић Михаило, Бренчич Михаел, Брујић С. Јован, Брујић Дане, Бубић С. Др. Стеван, Будимир Ђ. Симо, Васић Тихомир, Вебле Др. Андреј, Величковић Б. Миладин, Веселиновић Др. Милорад, Видаковић Милош, Виловски Раде, Водстречил Хинко, Врбић Велимир, Вујасиновић Др. Вук, Вучетић Радисав, Гавриловић В. Никола, Гавриловић Ото, Гајић В. Радомир, Гајшек Карло, Галогожа Петар, Георгијевић М. Јоџа, Главинић Др. Милан, Голубовић Љ. Милан, Грба Др. Милован, Давинић Брана, Дамић Др. Драган, Дачић М. Александар, Димитријевић Живојин, Димитријевић Др. Љутица, Димитријевић Стојадин, Димић М. Радосав, Динић Ђ. Танасије, Добросављевић Д. Бранко, Дургутовић И. Мустафа, Ђикић Алојзије, Ђокић Љубомир, Ђокић Михаило, Ђорђевић В. Војислав, Ђуровић Данило, Живадиновић П. Борисав, Живковић М. Тодор, Живковић Т. Радосав, Здравковић Миленко, Зејнел-бег Ибрахим Страцимир, Зубер Никола, Ивековић Др. Богдан, Ибрахимпашевић Абдулах, Јанковић Десимир, Јанковић Др. Драгутин, Јевтић Ђорђе, Јеличић Ст. Цветко, Јовановић Др. Ђорђе, Јовановић М. Никола, Јовичић М. Радоје, Јоксимовић Зарије, Кабалин Никола, Кајић А. Мијо, Казимировић П. Владимир, Кадич Алија, Каламаџијевић Р. Михаило, Калембер Др. Бранко, Калуђерчић Др. Бранко, Капетановић Исмет-бег Гавран, Каћански Стеван, Кашанин Јоџа, Кашпер Др. Михаел, Керсник Антон, Клар Др. Франц, Кнежевић Богољуб, Кожул Др. Марко, Коларевић Јаков, Косовић Р. Петар, Костић Васил, Костренчић Лука, Коџе Др. Јуре, Крафт Др. Стеван, Кристић Ђ. Перо, Крстић В. Михаило, Крстић Ст. Стојан, Кузељевић Сретен, Куленовић Др. Цафер-бег, Куњашић Јоаким, Курсулић Ј. Велимир, Куртовић Војко, Лазаревић Милан, Љешевић К. Михаило, Марјанац Симо, Маркић Фрањо, Марковић Др. Ђорђе, Махник Артур, Мијић Милан, Мијушковић Лука, Микашиновић Д. Ђуро, Микић Ј. Сава, Милановић Живота, Милетић Др. Вјекослав, Милетић Дане, Милијајовић Велимир, Милошевић Р. Душан, Милошевић Ст. Душан, Милошевић Радивоје, Миљош Др. Бранко, Мирковић С. Димитрије, Михаиловић Тодор, Муратбашић Осман, Недељковић П. Урош, Никитовић М. Др. Часлав, Николић Др.

Бранко, Николић Ј. Живко, Николић Славко, Нићифоровић Спаса, Новачан Др. Антон, Новаковић Др. Нико, Новаковић Фрања, Пантић Љубомир, Патрновић Хаџи-Љуба, Певец Рудолф, Пејин Ж. Гојко, Пеливановић Малић, Перовић Душан, Перовић Р. Миљан, Петровић Богдан, Повреновић К. Матија, Поздерац Нурија, Поповић С. Аним, Поповић Душан, Поповић Живко, Поповић Др. Михаило, Поповић М. Новица, Предован Крсто, Раденковић Стојан, Радоичић В. Данило, Рајаковић М. Милоје, Рашковић Др. Милош, Риђановић Др. Мухамед, Рогић Др. Јосип, Ружичић В. Марко, Салијевић Кадри, Санто Др. Гавро, Сејфуловић С. Бећир, Секулић Др. Милан, Симић Стеван, Сладојевић П. Чедомир, Спасовић М. Вукашин, Станковић В. Александар, Станковић М. Илија, Станковић Св. Светолик, Степанов Миливоје, Стијић Др. Милан, Стојадиновић М. Драгомир, Стојадиновић Михаило, Стојисављевић Петар, Стошовић Добривоје, Суботић Душан, Тасић С. Светозар, Тешић Максим, Тодоровић А. Бранислав, Томашевић Д. Жарко, Томић Бранко, Томић Јеврем, Томић Об. Јован, Тонић Р. Тодор, Ђеримагић Садик, Ђирић Стеван (претседава), Ђосић П. Станко, Ђумаџић Хусејин, Цветковић Ј. Драгиша, Црљић Ј. Лазар, Цујан Ђиро, Чапљић Рагиб, Чвркић Р. Војко, Чејовић Ђуро, Чолаковић Крста, Шајкаревић Др. Јован, Шакић Иван, Шемров Др. Фран, Широла Брнас Антон, Шквурц Т. Иво, Шошки Др. Лука, Шушић И. Живко.

Гласали су „против“: Аврамовић Лука, Аћимовић Др. Јордан, Ауер Др. Људевит, Баричевић Др. Јанко, Божић А. Милан, Буторка С. Др. Александар, Вујић В. Димитрије, Вукановић Др. Српко, Вукићевић Милан, Гајић Павле, Гађиновић Ј. Војислав, Грђић В. Ристо, Димитријевић Коста, Димитријевић Мита, Добовишек Др. Рудолф, Дошен Др. Војислав, Дошен Др. Мирко, Ђуровић Михаило, Загорац Јово, Здравковић М. Јован, Зелковић Н. Бошко, Зечевић Секула, Иванчевић Душан, Исаковић Ђ. Миливоје, Јанчић Др. Иван, Јевремовић Др. Драгољуб, Јевтић Д. Богољуб, Јевтић Животије, Јовановић Др. Василије, Јовановић Јован, Јовановић Љубомир, Јојић Велимир, Ковач Љ. Анте, Којић До. Драгутин, Комненовић Мирко, Косић М. Др. Мирко, Краљевић Др. Драган, Кулишић Др. Шиме, Кумануди Др. Коста, Курулић Ј. Милан, Куртовић Шуконија, Лазаревић М. Александар, Лазаревић М. Милован, Лазић Војислав, Лукачић Августин, Марцикић Т. Милоје, Мastroвић Ф. Анте, Матиша Павао, Миговић Др. Александар, Милутиновић Р. Милинко, Михаиловић П. Илија, Мохорич Иван, Мравље Милан, Нановић Радивоје, Неналић Војислав, Неналовић Б. Јован, Николић Ђ. Милован, Николић М. Радивоје, Новаковић Степан, Павновић Бранко, Паптровић Манфред, Перић Ђ. Миливоје, Петковић З. Ђорђе, Петковић В. Милан, Петковић В. Растко, Плескович Рудолф,

Поповић М. Велимир, Поповић М. Др. Живојин, Поповић Др. Коста, Поповић Др. Светислав, Прека Никола, Прекоршек Иван, Прелубовић Мухамед, Протић П. Јеремија, Рафаиловић Живојин, Рафаиловић Миливоје, Рашовић М. Милош, Сарић Ибрахим, Соколовић Никола, Стошић Стаменко, Трпковић Т. Ставра, Турк Рајко, Урошевић Ил. Мирко, Физир Виктор, Фукс Др. Рико, Хафизадић Др. Сулејман, Хорват Фрања, Хочевај Станко, Цветић Јосип, Шијак Др. Никола, Шулкић М. Владимир.

Отсутни: Алексић Коста, Глишић Миленко, Горњак Винко, Даниловић Ј. Живко, Добершек Карел, Ђурић М. Боривоје, Ерцеговац Н. Богдан, Зупанчић Фран, Ивановић Ј. Драгољуб, Илић Др. Вељко, Јанжековић Иван, Јањић Др. Војислав, Коман Албин, Крстић Симо, Лазаревић Никон, Ленарчић Станко, Ловренчић Др. Иван, Макара Дако, Марковић Др. Миленко, Мулалић А. Мустафа, Пејкић А. Чедомир, Пинтеровић Др. Милован, Режек Др. Јосип, Савић Обрен, Сокић М. Милоје, Сокић М. Момчило, Стефановић Б. Игњат, Тишма Владимир, Хасанбеговић Др. Авдо, Џинић Хасан-бег.

(После гласања).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, изволите чути резултат гласања. Гласало је укупно 288 народних посланика, од којих 196 „за“ а 92 „против“. (Бурно и дуготрајно плескање у центруму и на десници). Према томе објављујем да је Народна скупштина усвојила коначно и у целини предлог буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину. Према чл. 64 Устава овај љу законски предлог упутити Сенату Краљевине Југославије на даљи рад.

Тиме је данашњи дневни ред исцрпен. Допустите да вам предложим за идућу седницу следећи дневни ред:

1 — Претрес извештаја Одбора за проучавање предлога закона о изменама и допунама Закона о грађењу и проширењу здравствених установа од 16 марта 1931 године;

2 — претрес извештаја Одбора за молбе и жалбе и

3 — Избор заменика претседнику и потпретседницима Народне скупштине за Државни одбор сходно § 5 Закона о избору народних посланика за Народну скупштину.

Прима ли Народна скупштина предложени дневни ред? (Прима) Објављујем да је предложени дневни ред примљен. Ову седницу са вашим пристанком закључујем а наредну заказујем за сутра, 16 марта, у 10 часова пре подне. (Бурно плескање у центруму и на десници и повици: Живео!)

Седница је закључена у 21 час.